МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ
ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
«СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ
ШКОЛА №12» г. АЛЬМЕТЬЕВСКА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН
ул. М. Джалиля , д,41, г. Альметьевск, 423450

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ӘЛМӘТ ШӘҺӘРЕНЕҢ "12НЧЕ УРТА ГОМУМИ
БЕЛЕМ БИРУ МӘКТӘБЕ" МУНИЦИПАЛЬ
БЮДЖЕТ БЕЛЕМ БИРУ УЧРЕЖДЕНИЯСЕ
Җәлиль ур.,41нче йорт, Әлмәт шәһәре,423450

Тел.8(8553) 32-73-73,32-72-72 факс 8(8553) 32-73-73, e-mail: Shkola -12.Alm@tatar.ru. сайт:edu.tatar.ru/almet/sch12

П Р И К А З № 304

"О внесении изменений в основную образовательную программу начального общего образования, в основную образовательную программу основного общего образования, в основную образовательную программу среднего общего образования" **от 23.10.2017**

В связи с введением в учебный план начального общего образования учебного предмета «Родной язык и литературное чтение», в учебный план основного общего образования учебного предмета «Родной язык и литература», «Родной язык и родная литература», в учебный план среднего общего образования учебного предмета «Родной язык»

ПРИКАЗЫВАЮ:

1. Считать утратившими силу:

1.1. п.п. 1.2.4 Татарский язык и литературное чтение (для татароязычных), 1.2.5. Татарский язык и литературное чтение (для русскоязычных) Целевого раздела основной образовательной программы начального общего образования; п.2.2.2.3. Татарский язык, п. 2.2.2.4. Литературное чтение (тат) Содержательного раздела основной образовательной программы начального общего образования.

1.2. п.п. 1.2.2.3. Татарский язык, п.п. 1.2.2.4. Татарска литература обязательного минимума содержания основных образовательных программ основного общего образования в соответствии с Федеральным компонентом государственного образовательного стандарта.

1.3. п.п. 1.2.5.3. Татарский язык и литература/Татар теле һәм әдәбияты Целевого раздела основной образовательной программы основного общего образования (ФК ГОС), п.п. 2.3. Татарский язык, п.п. 2.4. Татарская литература Содержательного раздела основной образовательной программы основного общего образования (ФК ГОС);

1.4. п.п. 4.3. По татарскому языку, п.п. 4.4 По татарской литературе обязательного минимума содержания основных образовательных программ среднего общего образования в соответствии с Федеральным компонентом государственного образовательного стандарта

2. Внести изменения:

2.1. п.п. 1.2.4 Родной (татарский) язык и литературное чтение, 1.2.5. Родной (русский) язык и литературное чтение Целевого раздела основной образовательной программы начального общего образования (Приложение №1);

2.2. п.п. 1.2.2.3. Родной язык и литература, обязательного минимума содержания основных образовательных программ основного общего образования в соответствии с Федеральным компонентом государственного образовательного стандарта (Приложение №4);

2.3. п.п. 1.2.5.3. Родной язык и литература Целевого раздела основной образовательной программы основного общего образования (ФГОС), п.п. 2.3. Родной язык и литература

Содержательного раздела основной образовательной программы основного общего образования отдельных учебных предметов основной образовательной программы основного общего образования (ФГОС) (Приложение №2);

2.4. п.п. 4.3. По родному языку и родной литературе обязательного минимума содержания основных образовательных программ среднего общего образования в соответствии с Федеральным компонентом государственного образовательного стандарта. (Приложение №3).

3. Учителям-предметникам, у которых произошли изменения в учебных планах, привести рабочие программы в соответствии с нормативными правовыми документами школы (срок до 26.10.2017г.).
4. Учителям родного языка и литературы разработать рабочие программы по соответствующим предметам и представить на утверждение (срок до 26.10.2017г.)
5. Контроль над исполнением настоящего приказа оставляю за собой.

Директор МБОУ «СОШ №12»: **Н.А. Калинина**

Приложение 1

1.2.4. Родной язык (татарский) и литературное чтение

Русская группа

Федераль Дәүләт стандартларында белем бирү системасының төп үсеш юнәлеше – **системалы-эшчәнлекле (системно-деятельностный подход) юнәлеш,** ә системаны барлыкка китерә торган төп компонент – **нәтиҗә: шәхси, метапредмет, предмет нәтиҗәләре** дип билгеләнелә. Стандартларда күрсәтелгән бу концептуаль методологик нигез барлык фәннәрне укыту системасына да, шул исәптән рус телле балаларга татар теле укыту системасына да карый. Ягъни, рус телле балаларга туган тел укыту системасының барлык **компонентлары** да: программалар, укыту-методик комплектлары, укыту процессы, белем дәрәҗәсенә контроль, идарә итү, белем күтәрү һ.б. – бар да бер максатка – **нәтиҗәгә** хезмәт итә.

Тәкъдим ителгән "Гомуми белем бирү мәктәпләрендә рус телле балаларга туган телне коммуникатив технология нигездә укыту программасы" психология, педагогика фәннәренең яңа казанышларына таянган һәм тел өйрәтү процессында методик стандарт итеп кабул ителгән коммуникатив технология нигезендә укыту принципларын исәпкә алып төзелде.

Әлеге программа рус телле балаларга туган тел укыту буенча **эш программаларын** төзү өчен нигез булып тора. Ул укыту предметының мәҗбүри өлешен билгеләгән төп программага таянып төзелде. Укытучылар **эш программаларына** мәктәпнең эш үзенчәлеген, укучыларның индивидуаль мөмкинлекләрен исәпкә алып, уку материалын өйрәнүгә **сәгатьләр саны бүленешен** һәм материалны **өйрәнү эзлеклелеген билгеләүдә, эчтәлекне киңәйтүдә,** шулай ук укучыларның коммуникатив компетенцияләрен формалаштыру юлларын ачыклауда **үзгәрешләр** кертә алалар. Бу үзгәрешләр эш программаларының **аңлатма язуында** чагылыш табарга тиеш.

Программа дәүләт контроле һәм белем сыйфатын билгеләү системасы өчен нигез булып тора.

УКЫТУ ПРЕДМЕТЫНА ГОМУМИ АҢЛАТМА

1)Туган тел һәм әдәби уку (татар телендә) укыту максатлары.

Урта (тулы) гомуми белем бирү мәктәбендә рус телле балаларга туган тел укыту **максатлары** берничә аспектны үз эченә ала: **танып белү, үстерү, тәрбия, белем бирү.**

Танып белү максатының эчтәлеге

Татарстан Республикасында яшәүче һәр милләт кешесенә, үз халкы тарихыннан тыш, шушы төбәктә төп халык булып саналган татар халкы мәдәниятен, гореф-гадәтләрен, тарихи үткәнен, бүгенгесен, киләчәген белү зарур. Татар халкы белән кулга-кул тотынып яшәргә әзерләнүче һәр кеше бу халыкның бәйрәмнәрен, традицияләрен аңларга, хөрмәт итәргә, әдәбият-сәнгать вәкилләренең иҗади казанышлары белән үзенең рухи үсешен баета алу мөмкинлегеннән файдаланырга тиеш. Программа эчтәлеге телгә өйрәтү процессын бала өчен "башка дөньяга тәрәзә ачу" булырлык һәм шуның аркылы аның үз яшәешен дә тулырак аңлавына ярдәм итәрлек итеп сайланды.

Татарстанда яшәүче милләтләр, Татарстанның дәүләт символлары, Татарстанның территориясе, географик урыны; башкалабыз Казанның тарихи үткәне, бүгенге йөзе; татар сәнгатенең төрле тармаклары буенча күренекле шәхесләр турында укучыларның татарча сөйли алулары төп максат итеп куела.

Үстерү максатының эчтәлеге

Шәхеснең белемле булуы, тәрбиялелек һәм аның фикерләү сәләте үсеше дәрәҗәсеннән дә тора. Укыту процессында **үстерү, тәрбия максатларын** даими күзаллап эшләү – укытуның практик ягы уңышлылыгының алшарты. Балаларның психик үсешен түбәндәге юнәлешләрдә үстерүгә аеруча игътибар бирү таләп ителә:

– фикерләүне үстерү белән бәйле психик функцияләр: логик фикерләү, сәбәп-нәтиҗә бәйләнешләрен табу, индуктив, дедуктив фикерләү;

– хәтерне үстерү (ихтыярый, ихтыярсыз), игътибарлылыкны үстерү;

– аралаша белү сәләтен үстерү (аралашучанлык, хисселек, эмпатия хисләре);

– ихтыяр көче, максатчанлык, активлык кебек сәләтләрне үстерү.

Бу максатлар программага сайланган эчтәлек нигезендә сөйләм эшчәнлегенең барлык төрләре буенча да эш оештырганда да беренче планга куела.

Тәрбияви максатның эчтәлеге

Укучыларның тиешле дәрәҗәдәге тәрбиялелегеннән башка укыту процессын оештыру мөмкин түгел. Тәрбия процессы, беренче чиратта, укытуның эчтәлеге һәм методлары белән бәйле. Шуңа күрә программа эчтәлеген сайлаганда, материалның тәрбияви мөмкинлекләрен исәпкә алу мөһим. Туган телнең грамматикасын өйрәнү процессында эчтәлектә әхлакый проблемалар булган кечкенә текстлар үзләре үк коммуникатив мотивациягә ия, ягъни, укучыларның эчке кызыксынуы тәэмин ителгән була.

үзләре үк коммуникатив мотивациягә ия, ягъни, укучыларның эчке кызыксынуы тәэмин ителгән була. Шунлыктан тексттагы лексика, грамматика җайлырак истә кала һәм аралашу ситуациясе булдыру әллә ни кыенлык тудырмый.

Белем бирү максатының эчтәлеге

Укучыларның туган тел буенча лексик, грамматик күнекмәләре филологик белемнәр суммасы дәрәҗәсендә генә калмыйча, ә сөйләм эшчәнлегенең барлык төрләрендә дә аралашуда кулланырлык дәрәҗәгә җитүе зарур. Ягъни, укучылар, нинди дә булса сүзне, я грамматик категорияне тану, аеру, аңлау, тәрҗемә итү дәрәҗәсендә генә түгел, аларны аралашу максатыннан мөстәкыйль кулланырлык дәрәҗәдә өйрәнергә тиешләр. Укучының белеме дигәндә, без аның аерым сүзләрне яки грамматик категорияне тану, аера белүен генә күзалламыйбыз, ә аларны кулланып сөйләшә алуын күзаллыйбыз. Шул вакытта гына татар телен дәүләт теле буларак өйрәнү бурычы үтәлә.

2) Коммуникатив технология нигезендә төзелгән программага эчтәлек сайлау принциплары.

Программа Федераль Дәүләт стандартларының методологик нигезе булган **системалы-эшчәнлекле юнәлешкә туры килә торган коммуникатив технологияне** төп укыту ысулы буларак билгели.

Коммуникатив технология нигезендә укыту процессын оештыру өчен, бу технология билгеләгән максатларга һәм принципларга туры килгән программа эчтәлеген сайлау таләп ителә. Димәк, коммуникатив технология нигезендә укыту принципларнын ачыклау – программа эчтәлеген сайлау өчен төп критерийлар, норматив база булып тора.

1. Телне аралашу аша өйрәнү принцибы

Атаклы психологлар А.Н. Леонтьев, П.Я. Гальперин хезмәтләре күрсәтүенчә, белемнәрне үзләштерү аларны нинди дә булса эшчәнлектә куллану аша бара. Башта белемнәр суммасы булдырып, аннан соң аны практикада кулланырга мөмкин дип уйлау хәзерге дидактик таләпләргә җавап бирми. Сөйләмгә өйрәтү процессы башта аерым сүзләр, грамматик категорияләр өйрәнеп, аннан шулар нигезендә сөйләм оештыру аша барса, бу бик әйләнгеч, нәтиҗәсез юл булыр иде. Коммуникатив технология нигезендә эчтәлек сайлау стратегиясе һәм тактикасы түбәндәгедән гыйбарәт була: башта балаларның яшь үзенчәлегенә карап, аларның аралашу сфералары, аралашу ситуацияләре ачыклана, аннан соң ул сфераларда сөйләшүне оештыра алырлык лингвистик материал сайлана. Бу процесс түбәндәге схемада күрсәтелә:

Лингвистик материал сайлау схемасы

Социаль контактлар, аралашу сфералары, ситуацияләрне ачыклау→Сөйләшү, сөйләм предметын билгеләү→Сөйләм бурычларын ачыклау→Тиешле лингвистик материалны сайлау.

Сайлап алынган лингвистик материал филологик формада таныштыргач, аны төрле аралашу сфераларындагы социаль контактларда, аралашу ситуацияләрендә, текстлар эчтәлеген сөйләүдә куллану камилләштерелә. Өйрәнелгән грамматик материал максатчан рәвештә төрле жанрдагы текстлар эчтәлегендә кулланылып, укучыларның сөйләшә алулары камилләштерелә.

Югарыда әйтелгәннәрне искә алып сайланган материал мәктәптә телгә өйрәтү шартларын телне тормышта куллану шартларына якынлаштыру мөмкинлеген тудыра.

2. Уку процессын индивидуальләштерү принцибы

Россия Федерациясенең мәгарифне үстерү доктринасында күрсәтелгәнчә, хәзерге заман белем бирү системасы үсешенең төп юнәлеше – укыту процессын укучыларның шәхси ихтыяҗларын, теләк-омтылышларын, индивидуаль-психологик үзенчәлекләрен исәпкә алып оештыру.

Башлангыч сыйныф укучылары эмоциональ, хәрәкәтчән, тиз арыйлар. Бала материалны үзе өчен кызык булса гына, үзенең шәхси ихтыяҗларына туры килсә генә, кабул итә һәм фикерли башлый. Күрсәтелгән психологик үзенчәлекләрнең, һичшиксез, эчтәлек сайлаганда исәпкә алынуы зарур.

Башлангыч сыйныфларда укыту процессында әкияти, фантастик сюжетлар, кызыклы геройлар белән очрашу, уен элементларын куллану – лингвистик материалны өйрәнүнең мотивлашкан булуын тәэмин итә. Ассызыклап шуны әйтергә кирәктер, өйрәнелгән лексик-грамматик материал балаларның социаль контактларына туры килеп, аларның татарча аралашуын тәэмин итәрлек булырга тиеш. Әлбәттә, укучыларның психофизиологик мөмкинлекләрен исәпкә алу зарур.

Урта һәм югары сыйныф укучылары өчен программада эчтәлек әхлакый проблемалар тирәсенә туплана. Әйтик, “Белем һәм тормыш” темасында “Яхшы уку өчен, нинди сыйфатлар кирәк?” “Яхшы уку җиңелме?“ проблемалары буенча сөйләшү оештырыла. Аңлашыла: бу әхлакый проблемалар, нигездә, балаларның тормыштагы төрле мөнәсәбәтләрен чагылдыра. Шунлыктан, укучыларда бу мөнәсәбәтләргә карата үз фикерләрен әйтү, димәк, сөйләшергә теләү ихтыяҗы туа. Укучы, укытучы кушканга түгел, ә үз теләге, үз ихтыяры белән сөйләм эшчәнлегенә тартыла.

3. Телне актив фикерләү нигезендә өйрәнү принцибы

Белем алу процессын укучыларның актив фикерләвенә нигезләп оештыру психология һәм педагогика фәннәренең алдынгы вәкилләре куйган төп таләпләрнең берсе. Психологлар, методистлар фикеренчә, материалны кат-кат кабатлап, ятлап өйрәнүгә караганда, аралашу ситуацияләрендә сөйләм

бурычына тәңгәл килгән лексик-грамматик материалны укучыларның мөстәкыйль комбинацияләп сөйләшүе – тел өйрәнү өчен күп мәртәбә нәтиҗәлерәк алым. Димәк, эчтәлектә аралашу ситуацияләре һәм ситуатив күнегүләр системасы булу мәҗбүр. Телне аралашу ситуацияләренә бәйләп өйрәнгәндә, укучылар тел өйрәнүнең практик әһәмиятен тоялар, эмоциональ күтәренкелек туа һәм тел өйрәнү процессының мотивлашкан булуы тәэмин ителә. Шуңа күрә программада һәр сыйныфта аралашу өчен коммуникатив максатлар, өлкән сыйныфларда аралашу проблемалары күрсәтелеп барды. Лингвистик материал һәм сөйләм үрнәкләре программада нәкъ менә коммуникатив максаттан, аралашу проблемаларыннан чыгып билгеләнде.

4. Телне функциональ төстә өйрәнү принцибы

Коммуникатив методикага беренче нигез салучылардан булган Э.П. Шубин мәктәптә чит телне өйрәтү процессында грамматик материалны академик грамматика эзлеклелегендә һәм тирәнлегендә өйрәнүне мәҗбүр итеп куймый. Функциональ принцип нигезендә программага грамматик материал түбәндәге таләпләр буенча сайлана:

- грамматик материал коммуникатив максаттан, аралашу хаҗәтеннән һәм куллану ешлыгыннан чыгып билгеләнә;

– грамматик материалның өйрәнелү тәртибе академик бирелештә түгел, аралашу хаҗәтеннән һәм куллану ешлыгыннан чыгып билгеләнә;

- грамматик материалның күләме, теоретик авырлыгы укучыларның үзләштерү мөмкинлекләрен исәпкә ала;

- грамматика, тел берәмлеге буларак түгел, ә сөйләм берәмлеге буларак өйрәнелә; иң беренче чиратта, грамматик категориянең формасына түгел, ә аның функциясенә игътибар ителә: хәбәр итү, аңлату, сорау, тәкъдим итү, киңәш бирү, ышандыру һ.б.

Башлангыч этап өчен грамматик материал күрсәтелгән критерийларга таянып сайланды. Берникадәр грамматик материал теоретик формада бирелмичә, ә лексик-грамматик төзелмәләр формасында тәкъдим ителде. Аларны үзләштерү сөйләм ситуцияләре нигезендә оештырыла. Ә җиңелрәк дип саналган грамматик материал филологик формада, кагыйдәләр нигезендә өйрәнелә бара. Ләкин кагыйдәләрне ятлау мәҗбүр түгел, ә лексик-грамматик материалны күбрәк аралашуда имитацияләүгә игътибар ителә.

Урта һәм югары сыйныфларда – грамматик материал, нигездә, филологик формада, грамматик кагыйдәләр нигезендә тәкъдим ителде.

5. Ана телен исәпкә алу принцибы

Икенче телне өйрәнү вакытында бала, ихтыярсыз рәвештә, лингвистик материалны ана теле күренешләре белән чагыштыра. Бу – телне үзләштерү процессын җиңеләйтә. Димәк, һәр сыйныфка программа материалын сайлаганда, балаларның ана теле буенча белемнәр системасын исәпкә алу зарур. Яңа грамматик кагыйдәләр бары тик ана телендә өйрәнелгәннән соң гына кертелә бара, ә дәреслекләрдә грамматик кагыйдәләрнең рус һәм татар телләрендә бирелүе укучыларның белем сыйфатын күтәрүгә зур этәргеч булып тора.

УКЫТУНЫҢ ГОМУМИ, ШӘХСИ, МЕТАПРЕДМЕТ НӘТИҖӘЛӘРЕ

Урта (тулы) гомуми белем бирү мәктәбендә телне гамәли үзләштерү нәтиҗәсендә укучыларда татар теленең күп мәдәниятле дөньядагы роле һәм мөһимлеге турында күзаллаулар формалаша. Татар мәдәниятенең укучылар өчен булган катламы белән танышу башка мәдәнияткә карата ихтирам хисе уята, ягъни укучыларга үз мәдәниятләрен дә тирәнрәк аңларга мөмкинлек бирә, аларда ватанпәрвәрлек хисе уята.

Туган тел өйрәтүнең программада күрсәтелгән күләмдә **гомуми нәтиҗәләре** түбәндәгеләрдән гыйбарәт:

– укучыларның коммуникатив компетенциясен (аралашу осталыгын) үстерү, ягъни, татар телендә сөйләшүчеләр белән телдән яки язмача аралашу күнекмәләре булдыру;

– коммуникатив бурычлар куя һәм хәл итә белү, адекват рәвештә аралашуның вербаль һәм вербаль булмаган чараларыннан, сөйләм этикеты үрнәкләреннән файдалана алу, киң күнелле әңгәмәдәш булу;

– “Туган тел” предметына карата уңай мотивация һәм тотрыклы кызыксыну булдыру һәм, шулар нигезендә, белем алуның алдагы баскычларында туган тел уңышлы үзләштергә шартлар тудыру.

Укытуның шәхси нәтиҗәләре

Гомуми белем бирү мәктәбен тәгәлләгәндә, укучының үзенә һәм үзенең әйләнә-тирәсендәге кешеләргә, тормыштагы яшәеш проблемаларына карата түбәндәге **шәхси кыйммәтләре формалашкан булуы күзаллана**:

– шәхесара һәм мәдәниятара аралашуда татар теленә карата ихтирамлы караш булдыру һәм аны яхшы өйрәнү теләге тудыру;

– әхлакый кагыйдәләрдә ориентлашу, аларны үтәүнең мәҗбүрилеген аңлау;

– текстлардагы төрле тормыш ситуацияләренә һәм геройларның гамәлләренә гомумкешелек нормаларыннан чыгып бәя бирү;

– “гаилә”, “туган ил”, “мәрхәмәтлелек” төшенчәләрен кабул итү, “башкаларга карата түземлелек, кайгыртучанлык”, “кеше кадерен белү” кебек хисләр формалашу.

Укытуның метапредмет нәтиҗәләре:

Урта белем бирү баскычында туган тел укыту, танып белү чарасы буларак, укучыларның фикер йөртү, интеллектуаль һәм иҗади сәләтләрен үстерүгә, шулай ук, реаль тормышта туган проблемаларны хәл итү өчен кирәк булган универсаль уку гамәлләрен (***танып белү, регулятив, коммуникатив)*** формалаштыруга хезмәт итә.

Укытуның метапредмет нәтиҗәләре

Туган тел укыту, танып белү чарасы буларак, укучыларның фикер йөртү, интеллектуаль һәм иҗади сәләтләрен үстерүгә, шулай ук, реаль тормышта туган проблемаларны хәл итү өчен кирәк булган универсаль уку гамәлләрен (***танып белү, регулятив, коммуникатив)*** формалаштыруга хезмәт итә.

Укучыларда мәгълүмати җәмгыятьтә яшәү һәм эшләү өчен кирәкле күнекмәләр үстерелә. Укучылар текст, күрмә-график рәсемнәр, хәрәкәтле яисә хәрәкәтсез сурәтләр, ягъни, төрле коммуникацион технологияләр аша тапшырыла торган мәгълүмати объектлар белән эшләү тәҗрибәсе ала; презентацион материаллар әзерләп, зур булмаган аудитория алдында чыгыш ясарга өйрәнә; укучыларда, компьютер яисә ИКТ нең башка чаралары белән эш иткәндә, сәламәтлеккә зыян китерми торган эш алымнарын куллана алу күнекмәләре формалаша.

Танып белү нәтиҗәләре:

– фикерләүне үстерү белән бәйле психик функцияләр: логик фикерләү, сәбәп-нәтиҗә бәйләнешләрен табу, индуктив, дедуктив фикерли белү;
– иҗади һәм эзләнү характерындагы проблеманы билгеләү, аларны чишү өчен алгоритм булдыру;
– объектларны чагыштыру, классификацияләү өчен уртак билгеләрне билгеләү;
– төп мәгълүматны аеру, укылган яки тыңланган мәгълүматның эчтәлегенә бәя бирә белү;
– тиешле мәгълүматны табу өчен, энциклопедия, белешмәләр, сүзлекләр, электрон ресурслар куллану.

***Регулятив нәтиҗәләр*:**

– уку хезмәтендә үзенә максат куя, бурычларны билгели белү;
– эш тәртибен аңлап, уку эшчәнлеген оештыра, нәтиҗәле эш алымнарын таба белү;
– уку эшчәнлеге нәтиҗәләрен контрольгә ала белү;
– билгеләгән критерийларга таянып, эш сыйфатына бәя бирә белү;
– укудагы уңышларның, уңышсызлыкларның сәбәбен аңлый, анализлый белү;
– ихтыяр көче, максатчанлык, активлык кебек сәләтләрне формалаштыру;
– дәрескә кирәкле уку-язу әсбапларын әзерли һәм алар белән дөрес эш итә белү;
– дәрестә эш урынын мөстәкыйль әзерли белү һәм тәртиптә тоту күнекмәләрен үстерү.

***Коммуникатив* нәтиҗәләр:**

– әңгәмәдәшеңнең фикерен тыңлый, аңа туры килерлек җавап бирә белү;
– әңгәмәдәш белән аралашу калыбын төзү;
– аралаша белү сәләтен үстерү (аралашучанлык, хислелек, эмпатия хисләре);
– парларда һәм күмәк эшли белү;
– мәгълүматны туплау өчен, күмәк эш башкару;
– әңгәмәдәшең белән сөйләшүне башлый, дәвам итә, тәмамлый белү.

Укыту предметының сөйләм эшчәнлеге төрләре буенча планлаштырылган нәтиҗәләре.
Укытуның башлангыч этабы

Тыңлап аңлау

Укытучының дәрес, уен ситуацияләре белән бәйле сорауларын, күрсәтмәләрен аңлау; тыңлаганда җөмлә, сүз чикләрен билгеләү, интонацияне аеру; сүзләрне, сүзтезмәләрне, җөмләләрне, грамматик формаларны бер-берсеннән ишетеп аера белү; сүзләрне, җөмләләрне тыңлап тәрҗемә итә белү; ишеткән сөйләмнең, җөмләнең эчтәлегенә төшенү.

Диалогик сөйләм:

Өйрәнелгән эчтәлек нигезендә әңгәмәдәшең белән контакт урнаштыра, сорау куя, җавап бирә, кире кага, раслый белү; программада күрсәтелгән темалар буенча укытучының сорауларына җавап бирү һәм сораулар куя белү; дәреслектә бирелгән үрнәк диалогларны сәнгатьле итеп уку, сөйләү һәм охшаш диалоглар төзү, программада күрсәтелгән коммуникатив максатлар буенча әңгәмәдә катнаша алу.

Монологик сөйләм

Җанлы һәм җансыз предметларны, рәсем, картина эчтәлеген сурәтләп сөйли белү; тәкъдим ителгән план, терәк сүзләр ярдәмендә укылган өзек яисә караган рәсем буенча, өйрәнелгән җөмлә

төрләрен файдаланып, хикәя төзү; укыган хикәяләрнең эчтәлеген сөйли белү; үзе, гаиләсе һәм дуслары турында кечкенә мәгълүмат бирә белү.

Уку

Татар алфавитындагы хәрефләрне таный белү; хәреф-аваз системасын аера, туган телгә хас булган авазларны дөрес әйтеп укый белү; дәреслектә уку өчен бирелгән җөмләләрне, текстларны дөрес интонация белән укый белү; тексттагы тыныш билгеләренә карап, тиешле пауза һәм интонацияләрне үтәү, өтерләр янындагы сүзләрне тыңдашлек, эндәшү интонацияләре белән уку; укыган материалның эчтәлегеннән кирәкле мәгълүматны аерып ала белү; кечкенә күләмле шигырьләрне яттан сөйләү; укыганд,а сүзлекләр куллана белү.

Язу

Татар алфавитындагы хәрефләрне дөрес, матур яза белү; дөрес күчереп язу күнекмәләрен булдыру; бәйрәмнәр белән котлау, чакыру кәгазьләре язу; конверт һәм дәфтәр тышына яза белү; программада күрсәтелгән темалар буенча, терәк сүзләр кулланып, хикәя язу күнекмәләре формалаштыру.

Программаның тематик эчтәлеге

1 нче сыйныф

Предмет буенча билгеләнгән тематик эчтәлек, якынча сәгатьләр саны	**Тема буенча предмет нәтиҗәсе, коммуникатив максат,**
Әйдәгез танышабыз! Танышу. Бер-береңнең исемен сорау, яшәү урынын әйтү. 1дән 10га кадәр саннар.	Әңгәмәдәшең белән контакт урнаштыра, хәлен сорый белү. Әңгәмәдәшеңнең яшәү урынын сорый һәм үзеңнең кайда яшәвең турында хәбәр итә белү. Бер-береңнең яшен, ничәнче сыйныфта укуын сорый, җавап бирә белү. Бергә уйнарга чакыра белү.
Йорт хайваннары һәм кошлары, кыргый хайваннар, аларның исемнәре, яшәү урыннары. Аларны сурәтләү.	Кыргый хайваннарның кайда яшәгәнен әйтә, аларны сурәтли белү.
Спорт бәйрәме Без команда бирәбез. Спорт бәйрәмендә катнашу.	Иптәшеңә командалар бирә белү. Спорт бәйрәмендә нишләгәнеңне әйтә белү. Дустыңны уйнарга чакыра, кем белән уйнаганыңны әйтә белү.
Мәктәптә Уку-язу әсбаплары. Уку-язу әсбапларының саны, төсе, барлыгы, юклыгы. Мәктәптә уку хезмәте. Мин ничек укыйм?	Уку-язу әсбапларының исемнәрен әйтә, үзеңә сорап ала, иптәшеңә тәкъдим итә, кирәклеген, санын әйтә белү. Мәктәптәге уку хезмәтен атый, үзеңнең, иптәшеңнең ничек укуын әйтә белү. Предметларның урынын әйтә белү (китап өстәлдә)
Йорт хайваннары һәм кошлары Йорт хайваннары һәм кошлары, аларның исемнәре, яшәү урыннары. Аларны сурәтләү.	Йорт хайваннарының һәм кошларының исемнәрен әйтә, саный, яшәү урынын әйтә белү
Бакчада Яшелчә исемнәре, саны, аларның төсе, тәме. Җиләк-җимешләр, саны, аларның төсе, тәме.	Яшелчә һәм җиләк-җимеш исемнәрен, санын, аларның төсен, тәмен әйтә, аларны сорап ала белү. Бакчада нәрсә үскәнен, нинди эшләр эшләгәнеңне әйтә белү. Нәрсә яратканыңны, яратмаганыңны әйтә, сорый белү. Хезмәтенә карап, геройга бәя бирә белү.
Кыш җитте Кыш билгеләре. Кышкы уеннар. Яңа ел бәйрәме.	Кыш билгеләрен әйтә, сорый, һава торышын тасвирлый белү. Яңа ел бәйрәме турында сөйли белү. Бәйрәмгә барганыңны, бәйрәмнең кайда булганын әйтә белү. Кышкы уен төрләрен әйтә, уенга чакыра белү. Чана, чаңгы, тимераякларның барлыгын, юклыгын, нәрсә белән шуганыңны әйтә белү.

Сәламәт бул Тән әгъзаларының исемнәре. Табиптә. Шәхси гигиена предметлары.	Тән әгъзаларының исемнәрен атый, кайсы җирең авыртканын сорый, әйтә белү. Сәламәт булу өчен, киңәшләр бирә белү. Авыру кешенең хәлен сорау, аңа дару, чәй тәкъдим итә белү. Шәхси гигиена предметларының исемнәрен, аларның барлыгын, юклыгын, кирәклеген әйтә, аларны сорап ала белү.
Гаилә, өйдә булышу Гаилә әгъзалары. Без гаиләдә нишлибез? 8нче Март – әниләр бәйрәме. Язгы көн.	Гаилә әгъзаларының исемнәрен атый, үз гаиләң турында сөйли белү, иптәшеңнең гаиләсе турында сорый белү. Язгы көнне сурәтләп сөйли белү. Яз фасылының ошаганын, ошамаганын әйтә белү. Бәйрәм белән котлый, кемгә бүләк бирүне әйтә белү.
Кибеттә Ашамлыклар. Ашамлыклар кибетендә. Савыт-сабалар. Савыт-саба кибетендә. Киемнәр. Киемнәр кибетендә.	Ашамлыклар исемнәрен,нәрсә ашаганыңны, эчкәнеңне әйтә, кибеттә сатып ала белү. Савыт-саба исемнәрен дөрес әйтә белү. Киемнәрнең исемен, төсен, нинди кием кигәнеңне әйтә белү.
Без шәһәрдә яшибез Шәһәрдә. Безнең шәһәр. Мин транспортта барам.	Нинди республикада яшәгәнеңне, Татарстан шәһәрләре исемнәрен әйтә белү. Нинди транспортта барганыңны әйтә белү.
Җәй Күңелле җәй. Җәйге ял. Без Сабантуйга барабыз.	Җәй билгеләрен әйтә белү. Дусларны Сабантуй бәйрәменә чакыра, бәйрәмдә нишләгәнеңне әйтә белү.

1нче сыйныф

1. Исемнәрнең берлек һәм күплек саны.
2. Исемнәргә **кем? нәрсә?** сорауларын куя белү.
3. Исемнәрнең 1, 2,3 нче затта берлектә тартым белән төрләнеше белән таныштыру.
4. Исемнәрнең юнәлеш, чыгыш, урын-вакыт килешләре белән таныштыру.
5. Микъдар һәм тәртип саннары белән таныштыру (1-10 саннары).
6. Зат алмашлыкларын берлектә баш, иялек, юнәлеш килешләрендә сөйләмдә куллану .
7. **Бу** күрсәтү алмашлыгын сөйләмдә куллану.
8. **Кая? Кайда? Кайдан?** сорауларына җавап бирә белү.
9. **Ничә? Ничек?Нинди?** сорауларына җавап бирә белү.
10. Хәзерге заман хикәя фигыльнең 1,2,3 зат формаларын берлектә сөйләмдә куллану.
11. Боерык фигыльнең II затта берлек сан формасы белән таныштыру.
12. **-мы/-ме, түгел, әле** кисәкчәләрен сөйләмдә куллану.
13. **Белән** бәйлеген исем белән сөйләмдә куллану.
14. **Һәм** теркәгечен сөйләмдә куллану.
15. **Сыйфат+исем** төзелмәсен сөйләмдә куллану.
16. **Сан+исем** төзелмәсен сөйләмдә куллану.

Орфографик һәм орфоэпик минимум.

Сузык һәм тартык авазлар, аларның аермасы. Калын һәм нечкә сузыклар. Яңгырау һәм саңгырау тартыкларны аерырга өйрәнү.

Татар һәм рус телләрендәге сузык һәм тартык авазларны чагыштырып, дөрес әйтә белү, транскрипция билгеләре белән таныштыру.

Сүзләрне иҗекләргә бүлү, иҗекләп икенче юлга күчерү. Иҗек калыпларына нигезләнгән уку кагыйдәләрен гамәли үзләштерү.

Озын һәм кыска сузыкларны сүзләрдә дөрес итеп әйтә белү.

Татар хәрефләренең кабул ителгән формаларын дөрес язу.

Сүз басымы. Сүзләрдә басымны дөрес кую.

Хикәя һәм сорау җөмләләрне интонацион яктан дөрес әйтергә гадәтләндерү. Җөмлә ахырында дөрес тыныш билгеләрен куеп язарга күнектерү.

Ялгызлык исемнәрен баш хәрефтән башлап язарга өйрәнү.

Матур һәм дөрес язу күнекмәләре булдыру.

Әйтү максаты белән әйтелгән җөмләләрне аңларга өйрәнү

Сузык һәм тартык авазлар, аларның аермасы. Калын һәм нечкә сузыклар. Яңгырау һәм саңгырау тартыкларны аерырга өйрәнү.
Татар һәм рус телләрендәге сузык һәм тартык авазларны чагыштырып, дөрес әйтә белү, транскрипция билгеләре белән таныштыру.
Сүзләрне иҗекләргә бүлү, иҗекләп икенче юлга күчерү. Иҗек калыпларына нигезләнгән уку кагыйдәләрен гамәли үзләштерү.
Озын һәм кыска сузыкларны сүзләрдә дөрес итеп әйтә белү.
Татар хәрефләренең кабул ителгән формаларын дөрес язу.
Сүз басымы. Сүзләрдә басымны дөрес кую.
Хикәя һәм сорау җөмләләрне интонацион яктан дөрес әйтергә гадәтләндерү. Җөмлә ахырында дөрес тыныш билгеләрен куеп язарга күнектерү.
Ялгызлык исемнәрен баш хәрефтән башлап язарга өйрәнү.
Матур һәм дөрес язу күнекмәләре булдыру.
Боеру максаты белән әйтелгән җөмләләрне аңларга өйрәнү.

2нче сыйныф

Предмет буенча билгеләнгән тематик эчтәлек, якынча сәгатьләр саны	**Тема буенча предмет нәтиҗәсе, коммуникатив максат,**
Без мәктәпкә барабыз Беренче сентябрь. Уку-язу әсбапларының барлыгы, юклыгы, кирәклеге. Уку хезмәте.	Беренче сентябрь турында сөйли, укытучыны, дустыңны бәйрәм белән котлый белү. Бер-береңнең ничәнче сыйныфта укуын сорый, җавап бирә белү. Уку-язу әсбапларының барлыгын, юклыгын, кирәклеген хәбәр итә белү (сорау); үзеңә сорап алу, иптәшеңә тәкдим итә белү. Предметларны, саннар кулланып, үзеңә сорый белү. Бер-береңнең ничәнче сыйныфта укуын сорый һәм җавап бирә белү. Мәктәптәге уку хезмәте турында сорый, сөйли белү, нәрсә эшләгәнне, нәрсә эшләмәгәнне сорый, әйтә белү. Укучының уку хезмәтенә бәя бирә белү.
Базарда. Яшелчәләр. Җиләк-җимешләр. Базарда. Көз билгеләре.	Яшелчә, җиләк-җимеш исемнәрен, төсен, тәмен, нәрсә яратуыңны әйтә белү. Базарга барырга чакыра, кем белән барганыңны әйтә белү. Базарда яшелчә, җиләк-җимеш сатып ала белү. Көз билгеләрен, көзне яратканыңны, яратмаганыңны әйтә белү. Урамга уйнарга чакыра белү.
Мин чисталык яратам Шәхси гигиена предметлары. Тән әгъзалары атамалары. Табибта.	Шәхси гигиена предметларының исемнәрен, аларны кулланып, нәрсә эшләгәнеңне әйтә, сорый белү. Тән әгъзаларын атый белү. Табибка кайсы җирең авыртуын әйтә белү. Авыру кешенең хәлен сорау, аңа дару, чәй тәкъдим итә белү.
Кыш җитә Кыш айлары, кыш билгеләре. Яңа ел бәйрәме. Кышкы уеннар. Кошларга җимлек куябыз.	Кыш айларын атый, кыш билгеләрен әйтә белү. Яңа ел бәйрәмендә нишләгәнне әйтә, Яңа ел бәйрәме белән котлый белү. Яңа ел бәйрәменә чакыра белү. Кышкы уеннарның төрләрен әйтә, уенга чакыра; тауга барганыңны, кайтканыңны, тауда чаңгы шуганыңны әйтә белү.
Гаилә, өйдә булышу Безнең гаилә. Татар халык ашлары. Өй хезмәте.	Гаилә әгъзаларының исемнәрен атый, гаиләдә кемнәр, ничә кеше барлыгын, кайда эшләгәнен әйтә белү. Татар халык ашларын атый, нинди ашлар пешергәнне белү, бер-береңне табынга чакыра, кыстый, ашаганнан соң рәхмәт әйтә белү. Өй хезмәтендә катнашуыңны әйтә белү.
Яз килә" (10 сәг.) Яз билгеләре. 8 нче Март – әниләр бәйрәме.	Яз билгеләрен әйтә белү. Урамга уйнарга чакыра, көннең нинди икәнен сорый, әйтә белү. Бәйрәмдә, нинди бүләк биргәнеңне, кемне котлаганыңны әйтә белү.
Туган җирем Минем туган ягым. Татарстанның табигате. Татарстан шәһәрләре.	Бер-береңнең яшәү урынын сорый һәм кайда яшәгәнеңне әйтә белү. Татарстан шәһәрләренең, елгаларының атамаларын әйтә белү. Нинди транспортта барганыңны әйтә белү. Кайсы шәһәргә барганны сорый белү. Светофорда нинди төсләр барлыгын әйтә, юл йөрү кагыйдәләрен

Мин авылда яшим.	әйтә белү. Авыл табигате турында сөйли белү. Җәйге уен төрләрен әйтә белү.
Кибеттә	Кием исемнәрен, бәяләрен сорый, нинди кием ятратканыңны әйтә белү.
Киемнәр кибетендә. Ашамлыклар кибетендә.	Бер-береңнең киеменә комплимент әйтә белү. Ашамлык исемнәрен, нинди ашамлыклар кирәклеген сорый, әйтә белү. Кибеткә барганыңны һәм нәрсә алганыңны әйтә белү.
Җәй Җәй җитте. Без Сабантуйга барабыз.	Җәй көне турында сөйли белү. Каникулны ничек үткәрү турында сөйләшү. Урманда җиләк җыйганыңны әйтә белү.

2 нче сыйныф

Исемнең төшем килеше белән таныштыру.

Исемнәрнең юнәлеш, чыгыш, урын-вакыт килешләрен сөйләмдә куллануны камилләштерү.

Исемнәрнең берлек санда 1,2 затта тартым белән төрләнешен сөйләмдә куллануны камилләштерү.

Исемнәрнең берлек санда 3 затта тартым белән төрләнеше белән таныштыру (*аның китабы, сумкасы*).

Сыйфатның гади дәрәҗәсен сөйләмдә куллану.

11дән 100 гә кадәр саннарны сөйләмдә куллану.

Мин, син зат алмашлыкларын юнәлеш килешендә сөйләмдә куллану.

Зат алмашлыкларын күплектә сөйләмдә куллану.

Кайчан? сорау алмашлыгы белән таныштыру.

Кем? Нәрсә? кайда? кая? кайдан? нинди? ничек? ничә? ничәнче? сорауларына җавап бирә, аларны кулланып, сорау бирә белүне камилләштерү.

Хәзерге заман хикәя фигыльнең 1,2,3нче зат юклык формасы белән таныштыру.

Билгеле үткән заман хикәя фигыльнең барлыкта һәм юклыкта берлек сан 1,2,3нче зат формасы белән таныштыру.

Боерык фигыльнең барлык һәм юклык формалары белән таныштыру.

Кирәк, кирәк түгел, ярый, ярамый хәбәрлек сүзләрен сөйләмдә куллану.

Чөнки теркәгечен сөйләмдә куллану.

Орфографик һәм орфоэпик минимум.

Сузык авазлар. Калын һәм нечкә сузыклар, аларны дөрес әйтү һәм язу күнекмәләрен камилләштерү. Сингармонизм законы. Татар теленең үзенчәлекле сузыклары һәм аларны белдерә торган хәрефләрнең дөрес язылышы. Сүзләрне транскрипция билгеләре белән яза белү.

Тартык авазлар. Яңгырау һәм саңгырау авазлар. Алар кергән сүзләрне дөрес әйтә һәм язу күнекмәләрен камилләштерү.

Татар алфавитын яттан белү.

Сүзләрне иҗекләргә бүлү. Укылган иҗекләр санын билгели белү.

Аралашу өчен бирелгән темаларга караган сүзләрнең дөрес әйтелешенә ирешү.

Җөмлә ахырында тыныш билгеләрен интонациягә бәйле рәвештә кую

3 нче сыйныф

Предмет буенча билгеләнгән тематик эчтәлек, якынча сәгатьләр саны	**Тема буенча предмет нәтиҗәсе, коммуникатив максат,**
Яңа уку елы котлы булсын Беренче сентябрь – белем бәйрәме. Төсләр. Без диктант язабыз. Без дәрестә. Мин билге алам. Без китапханәгә йөрибез.	Беренче сентябрь – Белем бәйрәме турында сөйли, укытучыны, дустыңны бәйрәм белән котлый белү. Предметларның төсен, санын әйтеп, үзенә сорый белү. Сумкага нәрсә салганыңны, сумкада (партада) нәрсә барлыгын, сумкадан нәрсә алганыңны әйтә, сорый белү. Үзеңнең, иптәшеңнең нинди билге алганын, диктантта нинди хата барлыгын, өй эшен эшләгәнен, эшләмәгәнен, мисал, мәсьәлә чишкәнен сорый, әйтә белү. Китапханәчедән китап сорый, китапның нәрсә турында икәнен әйтә белү. Ничә китап укыганыңны әйтә, иптәшеңнән сорый белү.
Көндәлек режим. Минем көндәлек режимым.	Вакытны әйтә, сорый белү. Үзеңнең көндәлек режимың турында сөйли белү.
Ашханәдә Без ашханәдә ашыйбыз. Ми нем	Ашханәдә нәрсә пешергәнне, ашаганны, нинди ашлар яратканны әйтә белү. Дустыңның нинди ризыклар яратканын

яраткан ашларым. Безгә кунаклар килә. Без табын әзерлибез.	сорый, ашханәгә бергә барырга тәкъдим итә белү. Кунакларны каршы ала, табынга чакыра белү. Табын әзерләү тәртибен әйтә, сорый белү. Ашханәдә дежур укучы хезмәтен сөйли белү.
Без әти-әниләргә булышабыз Минем әти – әнием кем булып эшли? Без өйдә булышабыз. Без табын әзерлибез.	Әти-әниләрнең кем булып, кайда эшләвен, профессия исемнәрен әйтә белү. Өйдә үзең эшләгән эшләрне сөйли белү, иптәшеңә сорау бирә белү. Өй хезмәтендә катнашуыңны әйтә, эш куша белү. Табынны ничек әзерләү турында сөйли белү.
Туган якка кыш килде Яңа ел бәйрәме. Һава торышы. Кышкы уеннар. Каникулда.	Бәйрәмнең сәгать ничәдә башланганын, Яңа ел бәйрәмендә нишләгәнне әйтә белү. Һава торышын сорый, әйтә белү. Кышкы уен төрләрен әйтә, уенга чакыра белү. Чаңгы ярышы турында сөйли белү. Каникулда кайда булганыңны әйтә белү. Геройларга характеристика бирә белү. Сюжетны үзгәртеп, яңа хикәя төзи белү.
Без шәһәрдә (авылда) яшибез Татарстан – минем туган ягым. Татарстанда яшәүче милләтләр. Татарстан шәһәрләре. Без шәһәргә барабыз. Безнең авыл.	Татарстан шәһәрләренең, елгаларының атамаларын әйтә белү.Татарстанда яшәгән милләтләрне әйтә белү. Кайсы урамда яшәгәнеңне, нинди фатирда торганыңны, мәктәпкә нинди транспортта барганыңны сөйли белү. Шәһәр турында сөйли, үзең яшәгән шәһәрне, торган йортны сурәтли белү. Шәһәргә барырга чакыра белү. Нәрсәдә барганыңны, сәгать ничәдә барганыңны әйтә белү. Авыл табигате турында сөйли белү. Җәйге уен төрләрен әйтә белү.
Әдәпле булыйк Әдәпле сөйләшү. Телефоннан әдәпле сөйләшү. Туган көнгә чакыру. Табын янында. Без бүләкләр бирәбез.	Телефоннан әдәпле сөйләшә белү. Туган көнгә әдәпле чакыра белү. Килгән кунакларны каршылый белү. Туган көнгә бүләк алып килгәнне әйтә, котлый белү. Бер-береңне табынга чакыра, кыстый, ашаганнан соң рәхмәт әйтә белү. 8 нче Март бәйрәмендә нинди бүләкләр бирү турында сөйләшү. Өлкәннәргә урын тәкъдим итә белү. Дустыңның авыруы турында, аңа ярдәм итү турында әйтә белү.
Кечкенә дусларыбыз Дүрт аяклы дусларны сурәтләү, аларны карау. Минем яраткан песием.	Этләрнең кушаматын әйтә белү. Этләрне ничек караганны сөйли белү. Үзеңнең этең барлыгын, юклыгын, аны ничек караганны әйтә белү. Кешенең характер сыйфатларын әйтә белү. Песиләрнең тышкы кыяфәтен сорый, сөйли белү. Песиең барлыгын, юклыгын, аны ничек караганны сорый, әйтә белү. Кемнең нәрсә яратканын сорый һәм әйтә белү.
Күңелле җәй, ямле җәй Без җәйне яратабыз. Ел фасыллары билгеләре. Җәй җитә. Без җиләккә барабыз. Безнең бакча. Җәйге ял. Сабантуй – зур бәйрәм.	Ел фасылларының билгеләрен әйтә белү. Җәй көне турында сөйли белү. Җәй көне укулар тәмамланганын әйтә белү. Предметларның билгеләрен чагыштырып әйтә белү. Урманга барганыңны, урманда җиләк җыйганыңны әйтә белү. Бер-береңне табынга чакыра, ашаганнан соң рәхмәт әйтә, азыкның тәмле икәнен әйтә белү. Бакчада нинди яшелчәләр үскәнен, бакчадагы эшләрне сорый, әйтә белү. Җәйге ял турында сөйли белү. Су керергә чакыра белү. Сабантуйда катнашу турында сөйләшү.

3 нче сыйныф

Исем – сүз төркеме белән таныштыру.

Исемнең иялек килеше белән таныштыру.

Чы/-че - исем ясагыч кушымчалары белән таныштыру.

Сыйфат – сүз төркеме белән таныштыру.

Чагыштыру дәрәҗәсендәге сыйфатлар белән танышу.

Синоним һәм антоним сыйфатларны сөйләмдә куллану.

21дән 100 кадәр саннарны сөйләмдә куллану.

Аннан соң рәвеше һәм **һәр, һәркем, барлык,** алмашлыклары белән таныштыру.

Фигыль – сүз төркеме, аның хәзерге һәм үткән заман формалары белән таныштыру.
Билгеле үткән заман хикәя фигыльнең барлыкта күплектә 1,2,3 зат формалары белән таныштыру.
–гына/-генә, -кына/-кенә кисәкчәләре белән таныштыру.
Янында, алдында, артында, турында бәйлек сүзләрен сөйләмдә куллану.
Ләкин, чөнки, шуңа күрә теркәгечле җөмләләрне сөйләмдә куллану.
Казан шәһәре, киемнәр кибете – төзелмәләре белән таныштыру.
Сәгать ничә? Сәгать ничәдә? сорауларын һәм аңа җавапларны сөйләмдә куллана белү.

Орфографик и орфоэпик минимум.

Өйрәнелгән лексик берәмлекләрне орфоэпия нормаларына туры китереп әйтүне ныгыту.

Алынма сүзләрнең дөрес әйтелешен саклап, сөйләмдә кулланырга күнектерү.
Укучыларның язу һәм язма сөйләм күнекмәләрен камилләштерү эшен дәвам итү.
Ике бертөрле тартык янәшә килгән сүзләрне дөрес әйтү һәм язу күнекмәләрен булдыру(китте, кайтты).
Янәшә килгән ике бертөрле тартык булган сүзләрне икеләтеп әйтергә өйрәтү.
я, ю, е хәрефләре, алар белдергән авазларның әйтелешен һәм язылышын истә калдыруны булдыру.
О, ө хәрефләренең беренче иҗектә генә язылуы.

4 нче сыйныф

Предмет буенча билгеләнгән тематик эчтәлек, якынча сәгатьләр саны	Тема буенча предмет нәтиҗәсе, коммуникатив максат,
Яңа уку елы котлы булсын Яңа уку елы башлана.Уку-язу әсбаплары. Яңа уку елына әзерлек. Минем эш урыным. Без дәрестә. Без контроль эш эшлибез.	Беренче сентябрь көне ничек узуы турында сөйли белү. 1 нче сентябрь бәйрәме белән котлый белү. Яңа уку елына нинди уку-язу әсбапларын алу турында, уку-язу әсбапларының барлыгы, юклыгы турында әйтә белү. Татар теленең хәреф-аваз системасын сөйли белү. Дәрес әзерли торган эш урыны турында сөйли белү. Фикереңне дәлилли белү. Нинди предметтан контроль эш икәнен, дөрес эшләгәнне, эшләмәгәнне әйтә белү. Урамга чакыра, чыкмау сәбәбен аңлата белү.
Кошлар һәм хайваннар дөньясында Йорт һәм кыргый хайваннар. Кыргый хайваннар турында кыскача мәгълүмат.	Йорт, кыргый хайваннарның исемнәрен атый, аларны сурәтли белү. Укылган текстлар буенча кыргый хайваннар турында кыскача мәгълүмат бирә белү.
Кышкы уеннар Кышкы табигать. Кышкы уеннар. Кар бабай ясау. Яңа ел бәйрәменә барабыз.	Кышкы табигать турында сөйли белү. Кышкы уеннар турында сөйләшү. Дустыңны уенга чакыра белү, чыкмауның сәбәбен әйтә белү. Кар бабай ясауны сөйли белү. Дустыңны кар бабай ясарга чакыра белү. Яңа ел бәйрәменең кайчан башланганын, бәйрәмдә нишләгәнне әйтә белү. Гаиләдә бәйрәмне ничек каршылауны, нәрсәләр пешергәнне сөйли белү.
Минем дусларым Минем дустым. Дуслар арасындагы мөнәсәбәтләр. Чын дуслык.	Дустың турында сөйли белү. Дус белән бергә нинди эшләр эшләү турында сөйләшү. Чын дус нинди булуын әйтә, рәслый белү. Дустыңа бүләк алуны, аның нинди икәнен әйтә белү.
Дүрт аяклы дусларыбыз Дүрт аяклы дусларыбызның кыяфәтләре, гадәтләре. Дүрт аяклы дусларыбызга карата мөнәсәбәт.	Дүрт аяклы дусларыбызның кыяфәтләре, гадәтләре турында сөйли белү. Дүрт аяклы дусларыбызга карата үз мөнәсәбәтеңне белдерә белү. Дүрт аяклы дусларны карау, ашату, алар белән бергә уйнау турында сөйли белү.
Яз килә Язгы табигать. 8 Март – әниләр бәйрәме. Мин әнигә булышам. Карга боткасы.	Язгы табигать турында сөйләшү, язның ни өчен ошаганын, ошамаганын әйтә белү. 8 нче март бәйрәме белән котлау яза, ничек котлаганыңны әйтә белү. Өй хезмәте турында сөйләшә, әти-әниләргә ярдәм итү турында сорый, әйтә белү. Өй хезмәтенә катнашуга карап, геройларга бәя бирү. Карга боткасы турында

	сөйли белү.
Татарстан Татарстанның дәүләт символлары. Татарстанда яшәүче милләтләр. Без Казанга барабыз. Татарстан шәһәрләре.	Татарстанның символларын әйтә, сөйли белү. Татрстанда яшәгән милләтләрнең исемнәрен әйтә белү. Казанга баруың, анда нәрсәләр күрүең, Казанның нинди шәһәр булуы турында сөйли белү. Казанда Кол Шәриф мәчете, Сөембикә манарасы барлыгын әйтә белү. Россия, Татарстан шәһәрләрен атый, аларны сөйләмдә куллана белү.

Матур җәй җитә Җәйге табигать. Җәйге ял. Җиләккә бару.	Җәйге табигать турында хикәяләп сөйли белү. Җәй көне кая барганыңны әйтә белү. Урманга, җиләккә бару турында сөйләшә белү.

4 нче сыйныф

Исемнәрнең килеш белән төрләнешен сөйләмдә куллануны камилләштерү.
Тартымлы исемнәрнең күплек санда төрләнеше белән таныштыру.
Кушма, парлы исемнәрнең мәгънәләрен аңлап, сөйләмдә куллану.
Чагыштыру, артыклык дәрәҗәсендәге сыйфатларның мәгънәләрен аңлап, сөйләмдә куллану.
Вакыт рәвешләре (*бүген, иртәгә, кичә, иртән*) белән таныштыру.
Монда, анда рәвешләрен сөйләмдә куллану.
Тамыр, кушма, тезмә саннар белән таныштыру.
Мин, син зат алмашлыкларының иялек, юнәлеш, урын-вакыт килешләрендә сөйләмдә кулланышы.
Кемдер, нәрсәдер алмашлыклары белән таныштыру.
Билгесез үткән заман хикәя фигыльне барлыкта 3 затта сөйләмдә куллану.
Кебек бәйлеген сөйләмдә куллану.
Кадәр, соң – бәйлекләре белән таныштыру.
Ян бәйлек сүзен юнәлеш, чыгыш, урын-вакыт килешендә куллану.
Уйнарга яратам, уйный башлады – төзелмәләре белән таныштыру.

Орфоэпик һәм орфографик минимум.

1) Сүз басымы. Аны дөрес куя белүгә ирешү, рус сүзләре белән чагыштырып күрсәтү. Басымлы иҗекләрне һәм сүзләрне дөрес уку һәм матур язу күнекмәләре булдыру.
2) Басымның үзенчәлекле очракларын белү.
3) Сингармонизм законының асылын гамәли үзләштерү.
4) Җөмлә ахырында нокта, сорау яки өндәү билгеләрен куеп, язу күнекмәләрен гомумиләштерү.

Татарская группа

ТАТАР ТЕЛЕН ТУГАН ТЕЛ БУЛАРАК УКЫТУ ПРЕДМЕТЫНЫҢ ЭЧТӘЛЕГЕ

Татар телен туган тел буларак укыту предметының уку материалы сөйләм эшчәнлеге төрләре (ишетеп (тыңлап) аңлау, сөйләү, уку, язу) һәм тел белеме бүлекләре буенча (фонетика һәм орфография, лексикология, сүз төзелеше һәм сүз ясалышы, морфология, синтаксис, орфография һәм пунктуация) төзелгән.

Ишетеп аңлау.

Ишеткән текстның эчтәлеген аңлау, аның буенча сорауларга җавап бирү, текстның төп мәгънәсен ачыклау максатыннан чыгып, әңгәмә оештыру.

Сөйләү.

Өйрәнгән сөйләм берәмлекләрен сөйләм ситуацияләрендә файдалану. Ана теленең орфоэпик һәм интонация нормаларын саклап, диалоглар һәм монологлар төзү. Уку процессында һәм сыйныфтан тыш чараларда төрле темалар буенча сөйләм этикеты үрнәкләрен куллану.

Уку.

Орфоэпия нормаларын саклап, логик басымнарны билгеләп укыган текстның эчтәлеген аңлау. Текстның темасын һәм төп фикерен аңлата белү.

Язу.

Авазларны, аваз тезмәләрен, иҗекләрне, сүзләрне һәм җөмләләрне язу күнекмәләрен булдыру. Әйтеп яздыру, өйрәнгән тема буенча текстны күчереп язу. Рәсем, видеоязма буенча, күргән яки ишеткән материалны өстәп, зур булмаган текст төзү.

Фонетика.

Авазлар һәм хәрефләр. Ишеткән сүздән сузык һәм тартык авазларны аеру. Аваз һәм хәрефләрнең санын һәм эзлеклеген билгеләү. Бер яки берничә хәрефе яки авазы белән аерылып торган сүзләрне чагыштыру. Сузык һәм тартык, калын һәм нечкә, басымлы һәм басымсыз, яңгырау һәм саңгырау авазларны аеру.

Иҗек. Сүзне иҗекләргә бүлү. Басымлы иҗекне билгеләү.

Графика.

Хәреф һәм аваз турында төшенчә. Сузык һәм тартык аваз хәрефләре. Калын һәм нечкә сузыклар, аларны белдергән хәрефләр. Калын һәм нечкә әйтелешле сүзләрне чагыштыру, алардагы сузык авазларның әһәмияте. *Е - Ё, Ю, Я* хәрефләре. Калынлык *(ъ)* һәм нечкәлек *(ь)* билгеләре.

Уку.

Иҗекләп уку күнекмәләрен формалаштыру (сузык аваз хәрефләренә карап, сүзләрне калын һәм нечкә итеп әйтеп уку). Әдәби әйтелеш нормаларын саклап, тиешле тизлек белән иҗекләрне һәм бөтен сүзләрне салмак итеп уку. Сүзләрне, сүзтезмәләрне, җөмләләрне һәм кыска текстларны аңлап уку, гади җөмлә ахырындагы тыныш билгеләренә, җөмлә эчендәге тиңдәш кисәк, эндәш сүзләргә туры килгән интонация һәм паузаларга игътибар итеп уку. Зур булмаган текстны һәм шигырьләрне аңлап һәм сәнгатьле итеп уку күнекмәләрен шомарту.

Тулы сүзләрне укуга күчкәч, кайбер орфоэпик нормалар белән танышу.

Язу.

Язганда тиешле гигиена таләпләрен үтәү. Язганда, кул һәм бармак мускулларының җитез һәм ритмик хәрәкәт итүләренә ирешү. Баш һәм юл хәрефләренең язылышы. Гигиена нормаларын саклап, аерым хәрефләр, аларның кушылмасы, иҗек, сүз һәм җөмләләрне язу. Әйтелеше белән язылышы арасында аерма булмаган сүз һәм җөмләләрне яздыру. Дөрес күчереп язу алымнарын һәм эзлеклелеген үзләштерү. Сүзләр арасында буш урын калдыру, күчерү билгесе кую кебек график чараларның әһәмиятен аңлау.

Сүз һәм җөмлә.

Сүз һәм аның лексик мәгънәсе. Сүзләрнең мәгънә ягыннан төрләрен күзәтү. Сүзне һәм җөмләне аеру.

Җөмләдәге сүзләрне һәм аларның урнашу тәртибен үзгәртү.

Орфография.

Дөрес язу кагыйдәләре һәм аларның кулланылышы белән таныштыру:

2) сүзләрнең аерым язылышы;

3) о-ө хәрефләренең татар сүзләренең беренче иҗегендә генә язылуы;

4) җөмлә башындагы сүзне баш хәреф белән язу, җөмлә ахырында нокта, сорау һәм өндәү билгеләрен кую;

5) сүзләрне иҗекләргә бүлү һәм юлдан-юлга иҗекләп, дөрес итеп күчерү.

Сөйләм үстерү.

Үзең укыган яки тыңлаган текстның эчтәлеген аңлау. Сюжетлы рәсемнәр, уйнаган уеннар һәм күзәтүләргә таянып, зур булмаган хикәяләр төзү.

Тел системасын гамәли яктан үзләштерү

Фонетика һәм орфоэпия.

Сузык һәм тартык авазларны аеру. Сүзләрдә басымлы һәм басымсыз сузык авазларны табу. Нечкә һәм калын тартык авазларны аеру, парлы һәм парсыз тартык авазларны билгеләү. Яңгырау һәм саңгырау тартыкларны аеру, аларның парларын билгеләү. Авазларга түбәндәгечә характеристика бирү: сузык-тартык; басымлы-басымсыз; калын-нечкә, яңгырау-саңгырау тартык. Сүзне иҗекләргә бүлү. Аваз һәм аваз кушылмаларының, сүз басымының хәзерге әдәби тел нормаларына туры килгән әйтелеше. Сүзгә фонетик анализ ясау элементлары.

Графика.

Аваз һәм хәрефне аеру. Язуда тартык авазларның калынлыгын һәм нечкәлеген билгеләү. Язуда аеру билгеләрен (ъ һәм ь) куллану. *Е - Ё, Ю, Я* хәрефләре булган сүзләрдә аваз һәм хәреф бәйләнешен билгеләү. Сүзләр арасында буш урын калдыру, күчерү билгесе кую, кызыл юл (абзац) кебек график чараларны куллану. Алфавиттагы хәрефләрнең дөрес исемен, аларның эзлеклелеген белү. Сүзлекләр, белешмәләр, каталоглар белән эшләгәндә, алфавиттан файдалана белү.

Лексика.

Сүзне яңгыраш һәм мәгънә берлеге буларак аңлау. Мәгънәсе төгәллек таләп итә торган сүзләрне барлау. Сүз мәгънәсен тексттан яки аңлатмалы сүзлек ярдәмендә билгеләү. Сүзнең бер һәм күп, туры һәм күчерелмә мәгънәле булуын, сөйләмдә синоним һәм антонимнарның кулланылышын күзәтү.

Сүз төзелеше һәм сүз ясалышы.

Тамырдаш сүзләр турында төшенчә бирү. Аларны синоним һәм омоним булган сүзләрдән аеру. Сүз тамырын һәм кушымчаны билгеләү.

Сүз ясагыч кушымчалар турында төшенчә бирү. Тамырдаш сүзләрнең төрле сүз ясагыч кушымчалар ярдәмендә ясалуы. Сүз составын тикшерү күнегүләре үтәү.

Морфология.

Сүз төркемнәре турында төшенчә бирү. Исем, аның мәгънәсе һәм сөйләмдә кулланылышы. Исемнәрнең сораулары. Кем? нәрсә? соравына җавап биргән исемнәрне аеру. Ялгызлык һәм уртаклык исемнәрне таба белү. Исемнәрнең берлек һәм күплек сан формалары. Килеш сораулары. Исемнәрнең килеш белән төрләнеше. Исемнәрнең төрле килеш формаларын билгеләү. Исемнең тартым белән төрләнеше. Исемгә морфологик анализ ясау күнегүләре.

Сыйфат, аның мәгънәсе һәм сөйләмдә кулланылышы. Сыйфатның сораулары. Сыйфатның төрле (төс, форма, күләм, характер һ.б. буенча) билгеләрне белдерүе. Сыйфатның җөмләдә исемгә бәйләнеп килүе. Сыйфат дәрәҗәләре. Сыйфатка морфологик анализ ясау.

Алмашлык. Алмашлык турында гомуми төшенчә. Зат алмышлыклары, аларның мәгънәсе һәм сөйләмдә кулланылышы. I, II, III зат алмашлыкларының берлек һәм күплек сан формалары, аларның килеш белән төрләнеше.

Фигыль, аның мәгънәсе һәм сөйләмдә кулланылышы. Нишли? нишләде? нишләр? нишләячәк? сорауларына җавап биргән фигыльләрне аеру. Фигыльнең зат-сан белән төрләнүе. Аның төрле заман формалары (хәзерге, үткән һәм киләчәк заманнар). Фигыльнең барлыкта һәм юклыкта килүе.

Фигыльгә морфологик анализ ясау.

Рәвеш, аның мәгънәсе, сораулары һәм сөйләмдә кулланышы.

Бәйлекләр, аларның сөйләмдәге әһәмияте.

Кисәкчәләр *(да, дә, та, тә, гына, генә, кына, кенә, ук, үк, ич, бит)*. Аларның дөрес язылышы.

Синтаксис.

Сүз, сүзтезмә һәм җөмләләрне аеру, аларның аермалы якларын аңлау. Әйтү максаты ягыннан хикәя, сорау, өндәү җөмләләр һәм аларны дөрес интонация белән уку, алардан соң кирәкле тыныш билгеләрен кую.

Җөмләнең баш кисәкләре. Баш һәм иярчен кисәкләр турында төшенчә. Сүзтезмәдәге сүзләр һәм җөмлә кисәкләре арасында мәгънә бәйләнешен сораулар ярдәмендә ачыклау.

Теркәгечле *(һәм, ә, ләкин)* һәм теркәгечсез тиңдәш кисәкле җөмләләрне табу һәм мөстәкыйль рәвештә төзү. Тиңдәш кисәкле җөмләләрдә санау интонациясе турында төшенчә. Гади һәм кушма җөмләләрне аеру.

Орфография һәм пунктуация.

Орфографик зирәклек тәрбияләү, орфограмма урынына карап, сүзне сайлап язу.

Дөрес язу кагыйдәләрен куллану:

сузык аваз хәрефләрен дөрес язу кагыйдәләре *(о, ө, э);*

тартык аваз хәрефләрен дөрес язу;

сүзне юлдан юлга күчерү;

җөмлә башындагы беренче сүзне һәм кеше исемнәрен баш хәреф белән язу;

аеру билгеләре *(ъ, ь);*

калын *(гъ, къ)* авазларының катылыгын белдерү;

һәмзә ['] авазын белдерү;

җөмлә ахырында нокта, сорау һәм өндәү билгеләре кую;

тиңдәш кисәкле җөмләләрдә тыныш билгеләрен (өтер) кую.

Сөйләм үстерү.

Аралашу ситуациясен аңлау: аралашуның кем белән, кайда, нинди максат белән башкарылуы. Үз фикереңне әйтү һәм аны дәлилләү. Әңгәмә үткәрүнең төп күнекмәләрен үзләштерү (сүз башлау, әңгәмәгә кушылу, аны дәвам итү, игътибарны үзеңә җәлеп итү һ.б.). Уку һәм көндәлек аралашу шартларында сөйләм әдәбе нормаларын үзләштерү (сәламләү, хушлашу, гафу үтенү, рәхмәт әйтү, сорау яки үтенеч белән мөрәҗәгать итү). Татар телен йомшаграк белүче кешеләр белән аралашканда, сөйләм әдәбе үзенчәлекләрен истә тоту.

Аерым темага караган сурәтләү яки хикәяләү формасындагы сөйләм текстларын кулланып, телдән монологик сөйләм оештыру.

Текст.

Текст турында төшенчә, аның билгеләре. Тексттагы җөмләләрнең мәгънә бердәмлеге. Текстка исем бирү. Тексттагы җөмләләрнең, текст кисәкләренең (өлешләренең) эзлеклелеге (абзац).

Текст буенча комплекслы эш: аңа исем бирү, җөмлә һәм текст кисәкләренең эзлеклелеген аңлау. Текстның планы. Бирелгән текст буенча план төзү яки бирелгән план буенча үз текстыңны төзү. Текст типлары: сурәтләү һәм хикәяләү формасындагы текстлар, аларның үзенчәлекләре.

Котлау һәм хат язу. Язма сөйләмнең төгәллеген, дөреслеген һәм сәнгатьлелеген саклап, аерым текстлар төзү, бирелгән текстларны тикшерү, төзәтү, текстта синонимнар һәм антонимнарны куллану.

Изложение һәм сочинениенең төп төрләре белән танышу (хәзергә билгеләмәләрен ятламыйча гына): бирелгән текстны тулысынча яки аерым файдаланып, төрле урыннарын (сүзләрен) сайлап язган изложение, сочинение элементлары булган изложение, хикәяләү-сурәтләү формасындагы сочинение һ.б.

1 СЫЙНЫФ Телдән әзерлек чоры

Язуга куелган гигиена таләпләрен үзләштерү. Язганда бармакларның һәм кулларның хәрәкәтләнү үзенчәлекләрен үстерү. Дәфтәр битендә һәм сыйныф тактасында дөрес юнәлештә яза алу осталыкларын үстерү.

Сүзне өйрәнү объекты һәм анализлау материалы буларак кабул итү. Сүзнең мәгънәсенә төшенү.

Сүз һәм җөмләләрне аеру. Җөмләдән сүзләрне аеру, аларның тәртибен үзгәртү.

Әлифба чоры

Хәрефләрдән иҗекләр төзү, аннан соң иҗекләрдән сүзләр, сүзләрдән сүзтезмәләр төзеп уку. Укучыларда сүзтезмәләрдән җөмләләр төзү күнекмәләре тәрбияләү. Сүзләрне иҗекләргә бүлү.

Эчтәлеген аңлап, кирәкле урыннарда паузалар белән сүз басымын дөрес куеп уку.

Әлифба чорында татар һәм рус телләрендә бердәй әйтелешле авазлар белән ([б], [п], [д], [т], [ж], [ш], [з], [с], [и], [й], [л], [м], [н], [р], [у], [ф], [ц], [щ]) танышу, алар кергән сүзләрне дөрес уку.

[а], [о], [э], [w], [гъ], [къ], [х], [ч], [ы] авазларының әйтелеш үзенчәлекләре һәм бу авазларны язуда дөрес күрсәтү.

Татар телендәге [ә], [ө], [ү], [җ], [ң], [һ] авазлары кергән сүзләрне, сүзтезмәләрне һәм җөмләләрне дөрес уку.

Туган тел

Сөйләм.

Телдән һәм язма сөйләм. Аралашу әдәбе.

Сүз һәм иҗек.

Сүзләрне иҗекләргә бүлү. Иҗекләрне һәм сүзләрне дөрес әйтү һәм язу.

Авазлар һәм хәрефләр.

Алфавит. Баш хәрефтән языла торган сүзләр.

Сузык авазлар, аларның төрләре. Сүзләрне иҗекләргә бүлү, аларны юлдан-юлга күчерү. Басым.

Тартык авазлар, аларның төрләре.

Сузык һәм тартык аваз хәрефләрен дөрес уку һәм язу.

Предметны, аның эшен, хәрәкәтен һәм билгесен белдергән сүзләр. Аларның мәгънәләрен аңлату, сорауларын әйтү. Фигыльләрнең барлык-юклык формалары турында төшенчә бирү.

Сүздән җөмләгә. Җөмләләр ахырында куела торган тыныш билгеләре турында гомуми мәгълүмат. Сөйләмне барлыкка китерүдә җөмләнең әһәмияте. Анда сүзнең кем яки нәрсә турында баруын һәм алар турында нинди яңалык хәбәр ителүен белдерә торган кисәкләрне билгеләү. Аерым сүзләрдән җөмләләр төзү, сүзләр арасындагы бәйләнешне аңлату.

Әзер текстстан сүз, сүзтезмә һәм җөмләләрне дөрес итеп күчереп язу. Аннан соң аларны укытучы әйтүе буенча язу, ул тәкъдим иткән сүзләрдән сүзтезмә һәм җөмләләр төзеп язу.

Аерым темалар буенча өйрәнгән сүзләрне, сүзтезмә һәм җөмләләрне диктант итеп язу. Матур язу күнегүләрен үтәү. Сөйләм күнекмәләрен булдыру өстендә даими эшләү.

Бәйләнешле сөйләм үстерү.

1сыйныф укучыларының белем, осталык һәм күнекмәләренә таләпләр

"Фонетика һәм графика" бүлекләре буенча

Авазлар белән хәрефләрне аерырга өйрәнү, сузык авазларның төрләрен үзләштерү, яңгырау һәм саңгырау тартык авазларны аеру. Татар алфавитындагы хәрефләрнең урнашу тәртибен белү, бирелгән сүзләрне алфавит тәртибендә язу, кирәкле мәгълүматны эзләп тапканда, алфавиттан файдалана белү.

Хәрефләрдән иҗекләр, иҗекләрдән сүзләр, сүзләрдән сүзтезмә һәм җөмләләр төзү, аларны дөрес итеп язу. Сүзләрне иҗекләргә бүлү, юлдан-юлга күчерү. Сүз басымын дөрес куеп уку.

"Орфоэпия" бүлеге буенча

Туган телнең үзенчәлекле сузык һәм тартык авазларын дөрес әйтү, бу авазларны белдергән хәрефләр булган сүзләрне дөрес язу. Туган телнең үзенчәлекле авазлары кергән сүзләрдәге аваз һәм хәрефләрне аеру.

"Лексика" бүлеге буенча

Уку елы ахырында I сыйныф укучылары «Телдән әзерлек чоры» өчен тәкъдим ителгән темалар буенча бирелгән сүзләрне аңлап, кара-каршы һәм монологик сөйләмдә кулланырга өйрәнә. Укытучы, сыйныфтагы укучыларның белем дәрәҗәләрен исәпкә алып, үрнәктә бирелгән сүзләрне үзгәртә ала.

"Морфология" бүлеге буенча

Җөмләләрдән исемнәрне, фигыльләрне, сыйфатларны табу. Баш хәреф белән языла торган исемнәр.

"Синтаксис" бүлеге буенча

Сүзтезмә һәм җөмлә белән танышу. Сүзтезмәдәге һәм җөмләдәге сүзләр бәйләнешен аңлау. Җөмлә ахырында куелган тыныш билгеләренең интонациягә бәйле булуын күрү.

II сыйныф

I нче сыйныфта үткәннәрне кабатлау.

Сүзләрне иҗекләргә бүлх,юлдан-юлга күчерү.Сүзләр,җөмләләр төзү.Баш хәреф белән языла торган сүзләр.

Авазлар һәм хәрефләр

Сузык авазлар һәм хәрефләр. Калын һәм нечкә сузыклар, аларны дөрес әйтү. Сингармонизм законы. Сузык авазларны белдерә торган хәрефләрнең дөрес язылышы.

Татар һәм рус телләрендә [а], [э], [о], [ө], [ы] авазларның әйтелеш үзенчәлекләре, бу сузыкларны белдерә торган хәрефләр һәм аларның дөрес язылышы. *Я, ю, е* хәрефләре, алар кергән сүзләрне дөрес уку һәм язу.

Тартык авазлар. Яңгырау һәм саңгырау тартыклар. Алар кергән сүзләрне дөрес әйтү һәм язу. [w], [гъ], [къ], [х], [ч] тартыкларын дөрес әйтү, аларны белдерә торган хәрефләрнең дөрес язылышы. Туган телнең үзенчәлекле тартыклары [җ], [ң], [һ]. Бу хәрефләр кергән сүзләрне дөрес язу күнекмәләре булдыру.

Щ, щ хәрефләре булган сүзләрне дөрес уку һәм язу.

Ъ һәм *ь* хәрефләре кергән сүзләрне дөрес уку һәм язу.

Сүзлек һәм аңлатмалы диктантлар язу.

Сүз

Сүзләрне иҗекләргә бүлү.

Иҗекләрнең калынлыгы-нечкәлеге сузык авазларга бәйле булуы. Сүз басымы турында мәгълүмат бирү.

Сүз тамыры. Аны дөрес табарга өйрәнү.

Морфология

Исем. Аның мәгънәсе, сораулары турында белгәннәрне ныгыту. Ялгызлык исемнәр, аларның дөрес язылышы. Исемнәрнең берлек һәм күплек сан формалары. Күплек сан кушымчаларының дөрес язылышы, аларны рус теле белән чагыштыру.

Фигыль. Аның мәгънәсе, сораулары. Фигыльләрнең заман формалары турында төшенчә бирү.

Аларны рус теле белән чагыштырып күрсәтү.

Сыйфат. Аның мәгънәсе, сораулары белән таныштыру. Предметның төрле билгеләрен белдерә торган сүзләр буларак, аларны сөйләмдә дөрес куллану.

Бирелгән җөмләләрдән, әзер тексттан өйрәнгән сүз төркемнәрен табу, андый сүзләрне русчадан татарчага тәрҗемә итү, сөйләмдә дөрес куллану.

Синтаксис

Сүзләрдән сүзтезмә һәм җөмләләр төзү. Җөмләнең баш кисәкләре турында мәгълүмат бирү, аларның урнашу тәртибен күзәтү, аны рус теле белән чагыштыру. Бирелгән сүзләр белән сүзтезмәләр һәм җөмләләр төзү күнекмәләре тәрбияләү. Тәрҗемә күнекмәләре булдыру.

Ел буена үткәннәрне гомумиләштереп кабатлау.

Бәйләнешле сөйләм үстерү.

2 нче сыйныф укучыларының белем, осталык һәм күнекмәләренә таләпләр

"Фонетика, графика һәм орфоэпия" бүлекләре буенча

Калын һәм нечкә сузыкларны аерып, татар телендәге сүзләрнең сингармонизм законына буйсынуын (буйсынмавын) аңлау. Сүз басымын дөрес кую.

Яңгырау һәм саңгырау тартыкларны аеру; ъ һәм *ь* хәрефләре булган сүзләрне дөрес уку һәм язу (кулъяулык, көньяк); *я, ю, е* хәрефләрен дөрес язу.

Сүзләрдәге авазлар һәм хәрефләрне аеру, аларның санын һәм төрләрен күрсәтү. Сөйләмдә татар әдәби теленә хас булган орфоэпик нормаларны үтәү.

"Сүз төзелеше" бүлеге буенча

Сүзләрнең тамырын һәм кушымчасын билгеләү, тамырдаш сүзләрне дөрес табу.

"Лексика" бүлеге буенча

Мәгънәсен ачыкларга кирәк булган сүзләрне табу, аны сүзлектән табып әйтү (күрсәтү).

"Морфология" бүлеге буенча

Сүз төркемнәреннән исем, фигыль һәм сыйфатларның мәгънәләрен аңлап, җөмлә эченнән табу. Исемнәрнең берлек һәм күплек сан формаларын аеру, фигыльләрнең юклык һәм заман кушымчаларын

билгеләү, сыйфатланмышны табу, аның сыйфат белән бәйләнешен күзәтү. Өйрәнелә торган сүз төркемнәре кергән мәкаль-әйтем, табышмакларны ятлау һәм аларны язу.

"Синтаксис" бүлеге буенча

Җөмләнең баш кисәкләрен билгеләү, аларның урнашу тәртибен күзәтү. Җөмлә кисәкләре һәм сүз төркемнәре дигән төшенчәләрне аеру. Әйтү максаты буенча төрле булган җөмләләр ахырында тыныш билгеләрен кую.

3 нче с ы й н ы ф

1-2 нче сыйныфта үткәннәрне кабатлау.

Сузык һәм тартык авазлар.Сүз басымы,Исем,фигыль,сыйфат.Җөмләнең баш кисәкләре.

Сүз

Әйтелеш һәм мәгънә бердәмлеге буларак сүз, аның туры һәм күчерелмә мәгънәләре. Синонимнар, омонимнар һәм антонимнар. Аларны тексттан табу, сөйләмдә дөрес һәм урынлы куллана белү. Сүзлекләр турында мәгълүмат бирү һәм алар белән эшләргә өйрәтү. Сүзлек диктантлары язу.

Сүз төзелеше һәм ясалышы

Тамыр һәм кушымча. Ясалма сүзләр. Тамырдаш сүзләр. Татар һәм рус телләрендә сүзләргә кушымчаларның ялгану тәртибе һәм үзенчәлекләре. Кушма һәм парлы сүзләр.

Морфология

Исем турында өйрәнгәннәрне искә төшерү. Уртаклык һәм ялгызлык исемнәр. Исемнәрнең килеш белән төрләнүе турында мәгълүмат бирү. Борын авазларына беткән исемнәрнең килеш белән төрләнеше.

Сыйфат турында белгәннәрне искә төшерү һәм ныгыту. Синоним һәм антоним сыйфатлар. Аларны сөйләмдә дөрес куллану. Сыйфатларның җөмләдәге роле. Татар телендә сыйфат белән сыйфатланмышның бәйләнеше.

Сан. Аның мәгънәсе, сораулары, сөйләмдә дөрес куллану. Сан белән саналмышның бәйләнеше. **Алмашлык.** Зат алмашлыклары. Аларның мәгънәсе, килеш белән төрләнеше. Сорау алмашлыклары турында мәгълүмат бирү.

Фигыль турында өйрәнгәннәрне искә төшерү, аның заманнары. Хәзерге заман хикәя фигыльләрнең зат-сан белән төрләнеше, аларның сөйләмдә дөрес кулланылышы. Рус телендәге фигыльләрнең заманнары һәм зат-сан белән төрләнешендәге үзенчәлекләр.

Синтаксис

Өйрәнелгән сүз төркемнәрен кулланып, сүзтезмә һәм җөмләләр төзү, аларны сөйләмдә дөрес куллану. Әйтү максаты буенча җөмлә төрләре: хикәя, сорау, боеру һәм тойгылы җөмләләр. Җөмләнең баш кисәкләрен билгели белү.

Аергыч турында мәгълүмат бирү, аларны сөйләмдә дөрес куллану. Русча җөмләләрне татарчага тәрҗемә итү.

Туган телдә җөмләдәге сүз тәртибе (ия белән хәбәрнең, аергыч белән аерылмышның урыннары).

Ел буена үткәннәрне гомумиләштереп кабатлау.

Бәйләнешле сөйләм үстерү.

3 нче сыйныф укучыларының белем, осталык һәм күнекмәләренә таләпләр

Сүзнең туры һәм күчерелмә мәгънәсен, күп мәгънәле булуын аеру. Синоним, омоним, антоним сүзләрне дөрес билгеләп, аларны сүзтезмә һәм җөмлә төзегәндә куллану. Төрле типтагы сүзлекләр белән эшләү.

Сүз төзелешен тикшерү күнегүләре үтәү. Укытучы биргән сүзләрнең тамырын һәм кушымчасын табу. Кушма һәм парлы сүзләрнең ясалышын аңлату, язылышын күзәтү. Алар белән җөмләләр төзү, сүзлек һәм аңлатмалы диктантлар язу.

Уртаклык һәм ялгызлык исемнәрне аеру, борын авазларына беткән исемнәрне килеш белән төрләндерү; сыйфатларның сыйфатланмышка, саннарның саналмышка иярү үзенчәлеген аңлау. Саналмышның татар телендә берлек санда кулланылуы. Зат һәм сорау алмашлыкларын башка сүз төркемнәреннән аеру, аларны диалогик һәм монологик сөйләмдә куллану. Фигыльләрнең заманнарын билгеләү, хәзерге заман хикәя фигыльләрнең зат-сан белән төрләнешен язма һәм телдән сөйләмдә дөрес куллану.

3 нче сыйныфта өйрәнелгән сүз төркемнәрен кулланып, сүзтезмә һәм җөмләләр төзү. Әйтү максаты буенча төрле җөмләләрне аеру, аларның ахырында тыныш билгеләрен кую. Раслау һәм инкяр җөмләләрне билгеләү.

Җөмләнең баш кисәкләрен табу, ия белән хәбәрнең урнашу тәртибен күзәтү. Иярчен кисәклрдән аергычны билгеләү, аның аерылмышка иярү үзенчәлеген аңлау

IV сыйныф

1-3 нче **сыйныфта үткәннәрне кабатлау.**

1-3 сыйныфларда авазлар һәм хәрефләр турында үткәннәрне кабатлау. Сузык һәм тартык авазлар. Татар һәм рус телләренең икесендә дә булган, әмма әйтелеше белән туган телдә аерылып торган авазлар ; туган телнең үзенчәлекле авазлары. Сүзләрнең басымын билгеләү. Фонетик анализ ясау.
Сүзлекләр турында белешмә бирү, аларның төрләре. Төзелү принциплары турында мәгълүмат. Төрле типтагы сүзлекләр белән эшләү.

Татар һәм рус телендә тамыр һәм кушымчаларның үзенчәлекләрен искә төшерү, өйрәнгәннәрне ныгыту.

Морфология

Исем. Янгырау, саңгырау һәм борын авазларына беткән исемнәрнең килеш белән төрләнеше. Аларның дөрес әйтелеше, язылышы һәм сөйләмдә дөрес кулланылышы.

Сыйфатның дәрәҗә формалары, аларның дөрес язылышы. Рус телендәге сыйфат дәрәҗәләреннән аермсы.

Сан. Микъдар һәм тәртип саннары. Аларның сөйләмдәге әһәмияте, дөрес куллану күнекмәләре. Татар телендә саналмышның кулланылу үзенчәлекләре.

Алмашлыклар. Күрсәтү алмашлыклары, аларның сөйләмдәге әһәмияте. Рус телендә бу алмашлыкларның мәгънәләрен белдерү юллары.

Фигыль. Үткән һәм киләчәк заман хикәя фигыльләр. Аларның зат-сан белән төрләнеше.

Хикәя фигыльләрнең барлык заман формаларын зат-сан белән төрләндерү, аларны сөйләмдә дөрес куллану.

Синтаксис

Татар һәм рус телләрендә сүзтезмә һәм җөмлә, аларда сүзләрнең урнашу тәртибе.

Җөмләнең баш кисәкләре. Иянең исем һәм зат алмашлыклары белән белдерелүе.

Хәбәрнең хикәя фигыль һәм сыйфатлар белән белдерелүе.

Җөмләнең иярчен кисәкләреннән аергыч, аның сыйфат һәм тәртип саннары белән белдерелүе.

Тәмамлык турында мәгълүмат.

Җыйнак һәм җәенке җөмләләр.

Ел буена үткәннәрне гомумиләштереп кабатлау.

Бәйләнешле сөйләм үстерү.

IV сыйныф укучыларының белем, осталык һәм күнекмәләренә таләпләр

4 нче сыйныф ахырына аваз һәм хәреф төшенчәләре арасындагы аерманы аңлау, өйрәнгән күләмдә авазларга характеристика бирү, алфавиттагы хәрефләрнең урынын белү, аны гамәли эштә куллану.

Дәресләрдә һәм көндәлек тормышта татар әдәби теленә хас булган әйтелеш нормасын саклау, әйтү максаты төрле булган җөмләләрне әйтү кагыйдәләрен үтәү.

Синоним, омоним һәм антонимнарны сөйләмдә урынлы куллану, төрле сүзлекләрне гамәли эштә файдалану. IV сыйныф ахырында укучыларда төрле типтагы сүзлекләр белән эшләү күнекмәләрен үстерү.

Сүзләрнең тамырын һәм кушымчаларын табу. Төрле сүз төркемнәрен (исем, сыйфат, фигыльләрне) ясаучы кушымчаларны күрсәтү.

Укытучы тәкъдим иткән сүзләрнең тамырын һәм ясагыч кушымчаларын билгеләү.

Янгырау, саңгырау һәм борын авазларына беткән исемнәрне килеш белән төрләндерү. Исемнәргә морфологик анализ ясау күнекмәләре булдыру (уртаклык яки ялгызлык булуы, берлектә яки күплектә килүе, килеше, нинди җөмлә кисәге булып килүен күрсәтү).

Сыйфатларның төрле дәрәҗә формалары (гади, чагыштыру, артыклык һәм кимлек). Дәреслектә һәм укытучы тарафыннан бирелгән сыйфатларның төрле дәрәҗә формаларын ясап, алар белән җөмләләр төзү.

Микъдар һәм тәртип саннарын билгеләү, аларны сөйләмдә дөрес куллану.

Күрсәтү алмашлыкларын телдән һәм язма сөйләмдә дөрес куллану.

Хикәя фигыльләрнең барлык заманнарын зат-сан белән төрләндереп, аларны телдән сөйләмдә, изложение һәм сочинение язганда дөрес куллану

Җөмләнең баш кисәкләрен табып, аларның нинди сүз төркеме белән белдерелүенә (иянең исем яки зат алмашлыгы, хәбәрнең хикәя фигыль яки сыйфат белән) мисаллар әйтү, укытучы күрсәткән (мөстәкыйль рәвештә укучы үзе тапкан) әдәби тексттан баш кисәкләрне күрсәтү.

Җөмләнең иярчен кисәкләреннән аергычның сыйфат һәм сан белән белдерелүен күрсәтү.
Тәмамлыкның төрле килештәге исемнәр белән белдерелүен билгеләү.

Җөмләгә синтаксик анализ ясау күнекмәләре булдыру (ия, хәбәр, аергыч һәм тәмамлыкны күрсәтә белү).
Җыйнак һәм җәенке җөмләләрне телдән һәм язма сөйләмдә дөрес куллану.

Программада халык авыз иҗаты әсәрләре (әкият, бәет,мәсәл,риваять,мәкаль,миф һ.б),автор әсәрләре, әдәби жанрлар (хикәя,.шигырь) яктыртыла.
«Әдәби уку» предметы түбәндәге юнәлешләрне үз эченә ала:
1.Сөйләм төрләре һәм китап уку эшчәнлеге:
2.Балалар укуы.
3.Әдәби пропедевтика.
4.Укучыларның иҗади эшчәнлеге (әдәби әсәрләр нигезендә).

1нче сыйныф	2 нче сыйныф
Халык авыз иҗаты	Гариф Галиев. Туган ил кайдан башлана?
Бала үстергәндә әйтелә торган такмаклар (бала уятканда, үчти-үчти сикерткәндә, тәпи йөрергә өйрәткәндә, тел ачтырганда).	Минем республикам. Ринат Мәннан. Татарстан флагы. Газинур Морат. Иң матур ил. Казан кайнаган урын (риваять).
Тел шомарткычлар.Санамышлар.Мәкаль, әйтемнәр.Табышмаклар.Мәзәкләр. Алдавыч әкият.Татар халык әкиятләре.	Шәһәр нигә Казан дип аталган? (риваять) Резеда Вәлиева. Казаным минем, Казаным. **Халык әйтсә, хак әйтә.** Әпипә (татар халык бию такмагы). Матур булсын (халык җыры). Табышмаклар.Санамышлар.Мәзәкләр.Мәкальләр.Әкиятләр.
Хәрефләр өйрәнәбез	Хәйләгә каршы хәйлә (татар халык әкияте).
Габдулла Тукай. Әлифба.	Алтын көз килә туган илемә . Габдулла Тукай. Көз.
Дәрдемәнд. Балалар, әйдә мәктәпкә!	Мөҗәһит Әхмәтҗанов. Көз.
Резеда Вәлиева. Беренчеләр.	Гариф Галиевтән. Айлар алышынганда.
Роберт Миңнуллин. Кояш.	Николай Сладковтан. Көз җитте.
Эльмира Шәрифуллина. Күзең күргәч.	**Балачак мизгелләре .** Йолдыз Шәрәпова. Тылсымлы сүзләр.
Хәкимҗан Халиков. Сакчы күркә	Әминә Бикчәнтәева. Тәмле сүз. Шәүкәт Галиев. Рәхмәтләр хакында.
Рәшит Бәшәр. Танышу.	Рафис Гыйззәтуллин. Тылсымлы сүз.
Шамил Маннап. Ат нигә көлә?	Нәкыйп Каштанов. Ачулы туп.
Шәйхи Маннур. Яхшы бел.	**Ап-ак карлар яуганда .**
Йолдыз Шәрәпова. Белми.	Шәехзадә Бабич. Кышкы юл.
Шәүкәт Галиев. Витаминлы хәрефләр.	Роберт Миңнуллин. Ак кыш. Галимҗан Ибраһимовтан. Кар ява.
Без хайваннар һәм кошлар турында беләбезме?	Госман Бакир. Кышкы уен. Җәүдәт Дәрзаман. Җепшек көндә.
Габдулла Тукай. Гали белән Кәҗә. Карлыгач. Бала белән күбәләк.	Зиннур Хөснияр. Кышкы урман табышмаклары. Гәрәй Рәхим. Безнең тауда.
Резеда Вәлиева. Күбәләк һәм Кырмыска. Керпе белән күбәләк	Шәриф Бикколдан. Урман читендә. Рафис Корбан. Чыршы бәйрәме.
Шәүкәт Галиев. Танышмак өчен табышмак.	Җәвад Тәрҗеманов. Һай, Кыш бабай... **Яраткан кошларыбыз һәм хайваннарыбыз**
Рабит Батулла. Әйлән-бәйлән уены. Аю Әппәс.	Гакыйль Сәгыйров. Акбай.
Габделхай Сабитов. Балага —балык.	Резеда Вәлиева. Ак песи. Мәхмүт Хөсәен. Безнең дусларыбыз.
Хәкимҗан Халиков. Укытучыларым.	Әнәс Кари. Тиен. Рабит Батулла. Куян баласы Нуяк.
Кеше булу кыен түгел, кешелекле	Шәүкәт Галиев. Колынкаем.

Булу кыен Дәрдемәнд. Гали.	Кем нәрсә ярата? (татар халык әкияте) Тавык, Тычкан һәм Көртлек (татар халык әкияте).

Җәвад Тәрҗеманов. Биш чия. Идрис Туктар. Өлгер. Ләбиб Лерон. Супермалай. Фәнис Яруллин. Хикмәтле сүз. Резеда Вәлиева. Дуслык. Шәүкәт Галиев. Светофорның өч күзе. Тәүфикъ Әйди. Дачада. Ринат Мәннан. Булышам. **Яз килә, яз көлә** Габдулла Тукай. Яз. Бари Рәхмәт. Яз килә. Гариф Галиев. Кояш. Гарәфи Хәсәнов. Ел язга аяк атлады. Габделхәй Сабитов. Кояшка да эш күбәйде.	Итагатьле Мәче (литва халкы әкияте). Комсызлык бәласе (венгр халкы әкияте). Юмарт Дөя (казах халкы әкияте). **Яз килә, яз көлә ...** Резеда Вәлиева. Иң матур җир Гасыйм Лотфи.Яз җыры. Н.Измайлова Менә нинди икән яз Лев Толстой. Көймә Рафис Корбан. Җиңү бәйрәме. Хәкимҗан Халиков. Рәхмәт сезгә, ветераннар! Рафис Гыйззәтуллин. Миләш нигә әче? **Гаилә һәм туганнар** Габдулла Тукай. Безнең гаилә. Ә.Бикчәнтәева Әтием белән бергә Ә.Фәйзи. Чәй эчәбез бал белән. З. Туфайлова. Әни сүзе А.Алиш.Әни ялга киткәч Г.Мөхәммәтшин. Әйдәгез танышабыз: мин гап-гади Инсаф Клара Булатова. Әниемнең кызы юк бит. дәрес-тамаша, дәрес-тамаша, дәрес-конкурс, дәрес-уен һ.б. әзерләү һәм үткәрү.

3нче сыйныф **Белем көне** Разил Вәлиев. Сау бул, җәй! Мәҗит Гафури. Балалар эше. Мәҗит Гафури. Китап һәм балалар. Вакыйф Нуриевтан. Китап. Габдулла Тукай. Кызыклы шәкерт. Хәкимҗан Халиков. Былбыл сайратам. Газинур Морат. Туган тел. Рафис Гыйззәтуллин. Кечкенә Ринат. Каюм Насыйри. Акыллы һәм яхшы холыклы...	**4 нче сыйныф** **Халык сүзе алтындыр, аңлаганга акылдыр** "Җил арба" (татар халык әкияте). "Җил иясе" (миф). "Тургай һәм Кояш" (миф). Фатих Әмирхан "Ай өстендә Зөһрә кыз". "Сак-Сок" бәете. **Мәсәлләр** Иван Крылов "Карга белән төлке"

Энҗе чәчтем, энҗе җыям... Табышмак – зиһен ачкычы. Нинди табышмаклар була? Нинди мәкальләр һәм әйтемнәр була? **Әкият эзләре буйлап.** Бүре, кәҗә, кәбестә (әкият-табышмак). Кем җиңүче? (татар халык әкияте) **Мәсәлләр** Каюм Насыйри. Комсыз эт. Габдулла Тукай. Умарта корты һәм чебеннәр. Габдулла Тукай. Әтәч белән Күке. **Алтын сукмак буйлап көз атлый** Илгизәр Солтан. Көз. Дания Гайнетдиновадан. Көзге урман.	Мәҗит Гафури. "Чикерткә белән Кырмыска". Мәҗит Гафури. "Тавык белән Үрдәк". Габдулла Тукай "Яшь Агач"(мәсәл). Мәсәл. Әхмәт Исхак "Карт Имән белән яшь егет" **Язучылар һәм рәссамнар иҗатында табигать** Габдулла Тукай. "Ай белән Кояш". Габдулла Тукай. "Фатыйма белән Сандугач". Габдулла Тукай. "Шүрәле".

Фәнис Яруллин. Күзгә табын.
Идрис Туктар. Урман букеты.
Николай Сладковтан. Алтын күз.
Мәҗит Гафури. Хушыгыз, кыр казлары!
Муса Җәлил. Уңыш бәйрәме.
Туган ягым – алтын бишек – 6 сәгать
Бари Рәхмәт. Алтын безнең җир.
Рафис Корбан. Ватан.
Резеда Вәлиева. Иң матур җир.
Сания Әхмәтҗанова. Казаным – башкалам.
Ләбиб Лерон. Татар баласы.
Гомәр Бәширов. Нинди ул Татарстан?
Марс Шабаев. Идел суы.
Кырга ак кардан юрган ябылган...
Фатих Хөсни. Беренче кар.
Нәҗип Думави. Беренче кар.
Виталий Бианкидан. Куян, Көртлек, Аю һәм Кыш бабай.
Габдулла Тукай. Җир йокысы.
Абдулла Әхмәт. Кышкы матурлык.
Гасыйм Лотфи. Песнәк белән Әнисә.
Әхмәт Ерикәй. Кыш.
Роберт Миңнуллин. Чыршы әйләнәсендә.
Әдәпле кешеләр була һәрчак матур гадәтле
Вәсимә Хәйруллина. Әдәп.
Абдулла Әхмәт. Малайлар аңламадылар.
Зәкәрия Әхмәров. Шулай да булгалый.
Әхсән Баян. Яхшылык кире кайта.
Нәкыйп Каштан. Йөнтәс песи баласы.
Резеда Вәлиева. Яңа күрәк.
Рафис Гыйззәтуллин. Көтелмәгән сорау.
Вәсимә Хәйруллина. Табын кагыйдәләре.
Гаиләдә туганлык хисләре
Әминә Бикчәнтәева. Әтием белән бергә.
Резеда Вәлиева. Туган көндә.
Әнәс Хәсәнов. Сез ни әйтерсез икән?
Абдулла Алиш. Утлы йомырка.
Дәрдемәнд. Богъдай.
Рабит Батулла. Карурманга бар Мөбарәк.
Фәнис Яруллин. Кояштагы тап.
Муса Җәлил. Себерке әкияте.
Яз бизәкләре
Шәүкәт Галиев. Җиргә язны кем китерә?
Дәрдемәнд. Кояшның нурлары.
Вәсимә Хәйруллина. Яз килә.

Мәҗит Гафури "Болын".
Муса Җәлил. "Яңгыр".
Муса Җәлил "Чишмә".
Абдулла Алиш. "Койрыклар".
Абдулла Алиш."Кемгә кирәк, кемгә кирәкми".
Нәби Дәүли. "Бала болыт".
Рәшит Бәшәр. "Сандугачлы Ак инеш"
Гарәфи Хәсәнов. "Кышкы урман"
Фәнис Яруллин " Иң бәхетле төн".
Сания Әхмәтҗанова "Саклыйк, әйдә, Җир –ананы"
Балачак әдипләре
Шәүкәт Галиев. "Камырша".
Шәүкәт Галиев. "Күршеләрнең алмасы".
Шәүкәт Галиев. "Минем абый шигырь ятлый".
Шәүкәт Галиев. "Куркыныч хәбәр".
Роберт Миңнуллин. " Әни мин көчек күрдем".
Роберт Миңнуллин. "Спортның яңа төре".
Хәкимҗан Халиков. "Дәү әти".
Хәкимҗан Халиков. "Вакыты тар".
Хәкимҗан Халиков. "Чыпчык баласы Чырчыр турында әкият".
Хәкимҗан Халиков. "Нинди кош?".
Фәнис Яруллин. "Ап-ак иткән".
Фәнис Яруллин."Бияләй".
Фәнис Яруллин. "Юылмас хурлык".
Яхшылык эшләргә ашыгыйк...
Роза Хафизова."Күгәрчен һәм малай".
Сәрвәр Әдһәмова. "Дуслар".
Әхсән Баян. "Эт янында тиеннәр".
Дәржия Аппакова. "Шыгырдавыклы башмаклар".
Михаил Зощенко. "Мескен Федя".
Резеда Вәлиева. "Җиңү көнендә".

Гыйльмия Таһирова. Даниянең тополе.
Без – әкият дуслары
МарсельГалиев. Алып кит еракка.
Гөлчәчәк (татар халык әкияте).
Соңгы бөртек (удмурт халкы әкияте).
Тату туганнар (корея халкы әкияте).
Габдулла Тукай. Су анасы.
Абдулла Алиш. Чукмар белән Тукмар.
Хәкимҗан Халиков. Мыекбай.

Бәхетле балачак
Нәбирә Гыйматдинова. "Сертотмас кәҗә".
Виктор Галявкиннан. "Әллә каян күренеп тора".
Юрий Ермолаев. "Сәгать ярдәм итте".
Серле дөнья, могҗизалы дөнья
Ганс Христиан Андерсен. "Чыдам

Сәламәт тәндә – сәламәт акыл Йолдыз Шәрәпова. Татарстан – спорт иле. Хәкимҗан Халиков. Хәрәкәттә – бәрәкәт. Сания Әхмәтҗанова. Үрнәк алыйк. **Чәчәкле җәй** Мәрзия Фәйзуллина. Җәй җитте. Габдулла Тукай. Яңгыр. Галимҗан Ибраһимов. Җәйге көндә. Рәшит Бәшәр. Июнь. Вахит Монасыйпов. Шифалы табиблар. Гариф Ахунов. Сабан туенда. Газинур Морат. Сабан туе. Әдәби пропедевтика Әдәби төшенчәләрдә ориентлашу: әдәбият, фольклор, әдәби әсәр. Әдәби жанрлар: әкият,мәсәл, мәкаль, табышмак, әйтем, сынамыш. Диалог, фәнни-популяр очерк, герой (персонаж), герой портреты, пейзаж, шигырь,рифма, строфа, дүртьюллык. Сәнгатьлелек чаралары: логик пауза, темп, пауза. Иҗади эшчәнлек Әдәби сүзгә кызыксыну үстерү. Табышмак, мәзәк, әкият, әсәр геройлары турында кызыклы хәлләр уйлау. Күмәк иҗади эшләр: әдәби уен, конкурс, кичәләр үткәрү.	кургашын солдат”. Джонатан Свифт. “Гулливер сәяхәте”. Ләбиб Лерон. “Шүрәле малае”. Зиннур Хөснияр. “ Шүрәле җыры”.

РОДНОЙ (РУССКИЙ) ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРНОЕ ЧТЕНИЕ ДЛЯ 1-4 КЛАССОВ НА 2017 – 2018 УЧЕБНЫЙ ГОД.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА

Важнейшей особенностью предмета, представленной в данной программе, является его **коммуникативная направленность,** которая предполагает целенаправленное обучение школьников осуществлению всех видов речевой деятельности: говорения, слушания, письма, чтения.

Вторую особенность предмета составляет внесение существенных изменений в содержание и организацию принятого обучения орфографии: совершенствование мотивационной основы обучения, усиление роли коммуникативного мотива, а также включение системного формирования орфографической зоркости и орфографического самоконтроля младших школьников.

Третья особенность предмета связана с постановкой процесса обучения: с опорой на языковой опыт и природную языковую интуицию детей реализуется деятельностный подход к изучению языка и дальнейшему практическому овладению им.

Во время занятий по предложенному предмету происходит становление у детей развитых форм самосознания и самоконтроля.

Основные содержательные линии и ценностные ориентиры

Программа представлена следующими содержательными линиями: «Виды речевой деятельности», «Система языка», «Усвоение речевого этикета». Выделение данных содержательных линий носит условный характер и не отражает последовательности их усвоения в учебном процессе.

Содержательная линия «Виды речевой деятельности» определяет те речевые умения и навыки, которые обеспечивают уровень владения языком, позволяющий воспринимать и усваивать учебный материал предмета, а также готовность к общению в ситуациях учебного и повседневного общения. Содержательная линия «Система языка» определяет состав осваиваемых грамматических категорий, языковых явлений.

Ценностные ориентиры обучения родному (русскому) языку и литературе заключаются в следующем:

– формирование основ гражданской идентичности личности на основе восприятия мира как единого и целостного при разнообразии культур, национальностей, религий; уважения истории и культуры татарского народа;

– формирование психологических условий развития общения, сотрудничества на основе доброжелательности, доверия и внимательности к людям, готовности оказанию помощи тем, кто в ней нуждается; уважения к окружающим — умения слушать и слышать собеседника, признавать право каждого на собственное мнение;

– развитие ценностно-смысловой сферы личности на основе общечеловеческих принципов нравственности и гуманизма; принятия и уважения ценностей семьи и школы, коллектива и общества и стремления следовать им; ориентации в нравственном содержании как собственных поступков, так и поступков окружающих людей, развитие этических чувств (стыда, вины, совести) как регуляторов морального поведения; формирования чувства прекрасного и эстетических чувств;
– развитие умения учиться как первого шага к самообразованию и самовоспитанию, а именно развитие познавательных интересов, инициатизация любознательности, мотивов изучения родного (татарского) языка как родного языка; формирование умения учиться и способности к организации своей деятельности;
– формирования личностных универсальных действий – формирования доброжелательного отношения, уважения и толерантности к другому народу, компетентности в межкультурном диалоге.

1. Планируемые результаты освоения учебного предмета «Родной (русский) язык и литературное чтение»

Рабочая программа обеспечивает достижение выпускниками начальной школы следующих личностных, метапредметных и предметных результатов:

1-й класс

Личностными результатами изучения предмета «Родной (русский) язык и литературное чтение» являются следующие умения:

- осознавать роль языка и речи в жизни людей;
- эмоционально «проживать» текст, выражать свои эмоции;
- понимать эмоции других людей, сочувствовать, сопереживать;
- высказывать своё отношение к героям прочитанных произведений, к их поступкам.

Средство достижения этих результатов – тексты литературных произведений, вопросы и задания к ним, тексты авторов учебника (диалоги постоянно действующих героев), обеспечивающие 4-ю линию развития – эмоционально-оценочное отношение к прочитанному.

Метапредметными результатами изучения курса «Родной (русский) язык и литературное чтение» является формирование универсальных учебных действий (УУД).

Регулятивные УУД:

- *определять и формулировать цель* деятельности на уроке с помощью учителя;
- *проговаривать* последовательность действий на уроке;
- учиться *высказывать* своё предположение (версию) на основе работы с материалом учебника;
- учиться *работать* по предложенному учителем плану

Средством формирования регулятивных УУД служат технология продуктивного чтения и проблемно-диалогическая технология.

Познавательные УУД:

- *ориентироваться* в учебнике (на развороте, в оглавлении, в условных обозначениях);
- *находить ответы* на вопросы в тексте, иллюстрациях;
- *делать выводы* в результате совместной работы класса и учителя;
- *преобразовывать* информацию из одной формы в другую: подробно *пересказывать* небольшие тексты.

Средством формирования познавательных УУД служат тексты учебников и их методический аппарат, обеспечивающие формирование функциональной грамотности (первичных навыков работы с информацией).

Коммуникативные УУД:

- *оформлять* свои мысли в устной и письменной форме (на уровне предложения или небольшого текста);
- *слушать* и *понимать* речь других;
- *выразительно читать* и *пересказывать* текст;
- *договариваться* с одноклассниками совместно с учителем о правилах поведения и общения и следовать им;
- учиться *работать в паре, группе*; выполнять различные роли (лидера, исполнителя).

Средством формирования коммуникативных УУД служит технология продуктивного чтения и организация работы в парах и малых группах.

Предметными результатами изучения курса «Родной (русский) язык» является сформированность следующих умений:

- *отличать текст* от набора предложений, записанных как текст;
- осмысленно, правильно *читать* целыми словами;
- *отвечать на вопросы* учителя по содержанию прочитанного;
- подробно *пересказывать* текст;
- *составлять* устный рассказ по картинке;
- *называть* звуки, из которых состоит слово (гласные – ударный, безударные; согласные – звонкие, глухие, парные и непарные, твёрдые, мягкие, парные и непарные); не смешивать понятия «звук» и «буква»; делить слово на слоги, ставить ударение;
- *определять* роль гласных букв, стоящих после букв, обозначающих согласные звуки, парные по мягкости (обозначение гласного звука и указание на твёрдость или мягкость согласного звука);
- *обозначать* мягкость согласных звуков на письме;
- *определять* количество букв и звуков в слове;
- *писать* большую букву в начале предложения, в именах и фамилиях;
- *ставить* пунктуационные знаки конца предложения;
- *списывать* с печатного образца и *писать* под диктовку слова и небольшие предложения, используя правильные начертания букв, соединения;
- *находить* корень в группе доступных однокоренных слов.

Предметными результатами изучения курса «Литературное чтение» является сформированность следующих умений:

- воспринимать на слух художественный текст (рассказ, стихотворение) в исполнении учителя, учащихся;
- осмысленно, правильно читать целыми словами;
- отвечать на вопросы учителя по содержанию прочитанного;
- подробно пересказывать текст;
- составлять устный рассказ по картинке;
- заучивать наизусть небольшие стихотворения;

- соотносить автора, название и героев прочитанных произведений;
- различать рассказ и стихотворение.

2-й класс

Личностными результатами изучения предмета «Родной (русский) язык и литературное чтение» являются следующие умения:

- *осознавать* роль языка и речи в жизни людей;
- *эмоционально «проживать»* текст, выражать свои эмоции;
- *понимать* эмоции других людей, сочувствовать, сопереживать;
- *обращать внимание* на особенности устных и письменных высказываний других людей (интонацию, темп, тон речи; выбор слов и знаков препинания: точка или многоточие, точка или восклицательный знак).

Средством достижения этих результатов служат тексты литературных произведений, вопросы и задания к ним, тексты авторов учебника (диалоги постоянно действующих героев), обеспечивающие 4-ю линию развития – эмоционально-оценочное отношение к прочитанному.

Метапредметными результатами изучения курса «Родной (русский) язык и литературное чтение » является формирование универсальных учебных действий (УУД).

Регулятивные УУД:

- *определять и формулировать* цель деятельности на уроке с помощью учителя;
- *проговаривать* последовательность действий на уроке;
- учиться *высказывать* своё предположение (версию) на основе работы с материалом учебника;
- учиться *работать* по предложенному учителем плану

Средством формирования регулятивных УУД служит проблемно-диалогическая технология.

Познавательные УУД:

- *ориентироваться* в учебнике (на развороте, в оглавлении, в условных обозначениях); в словаре;
- *находить ответы* на вопросы в тексте, иллюстрациях;
- *делать выводы* в результате совместной работы класса и учителя;
- *преобразовывать* информацию из одной формы в другую: подробно *пересказывать* небольшие тексты.

Средством формирования познавательных УУД служат тексты учебника и его методический аппарат, обеспечивающие формирование функциональной грамотности (первичных навыков работы с информацией).

Коммуникативные УУД:

- *оформлять* свои мысли в устной и письменной форме (на уровне предложения или небольшого текста);
- *слушать* и *понимать* речь других; пользоваться приёмами слушания: фиксировать тему (заголовок), ключевые слова;
- *выразительно читать* и *пересказывать* текст;
- *договариваться* с одноклассниками совместно с учителем о правилах поведения и общения оценки и самооценки и следовать им;

- учиться *работать в паре, группе*; выполнять различные роли (лидера, исполнителя).

Средством формирования коммуникативных УУД служат проблемно-диалогическая технология и организация работы в парах и малых группах.

Предметными результатами изучения курса «Родной (русский) язык» является сформированность следующих умений:

- *воспринимать на слух* тексты в исполнении учителя, учащихся;
- осознанно, правильно, выразительно *читать* целыми словами;
- *понимать* смысл заглавия текста; *выбирать* наиболее подходящее заглавие из данных; самостоятельно *озаглавливать* текст;
- *делить* текст на части, *озаглавливать* части;
- подробно и выборочно *пересказывать* текст;
- правильно *называть* звуки в слове, *делить* слова на слоги, *ставить* ударение, *различать*ударный и безударные слоги;
- *делить* слова на части для переноса;
- правильно *списывать* слова, предложения, текст, проверять написанное, сравнивая с образцом;
- *писать под диктовку* слова, предложения, текст из 30–40 слов, писать на слух без ошибок слова, где произношение и написание совпадают;
- *обращать внимание* на особенности употребления слов;
- *ставить вопросы* к словам в предложении; видеть слова, называющие, о ком или о чём говорится в предложении и что говорится;
- *составлять* предложения из слов, предложения на заданную тему;
- *составлять* небольшой текст (4–5 предложений) по картинке или на заданную тему с помощью учителя и записывать его.

Предметными результатами изучения курса «Литературное чтение» является сформированность следующих умений:

- понимать смысл заглавия произведения; выбирать наиболее подходящее заглавие из данных; самостоятельно озаглавливать текст;
- делить текст на части, озаглавливать части;
- выбирать наиболее точную формулировку главной мысли из ряда данных;
- составлять устный рассказ о герое прочитанного произведения по плану;
- размышлять о характере и поступках героя;
- относить произведение к одному из жанров: сказка, пословица, загадка, песенка, скороговорка; различать народную и литературную (авторскую) сказку;
- находить в сказке зачин, концовку, троекратный повтор и другие сказочные приметы;
- относить сказочных героев к одной из групп (положительные, отрицательные, герои-помощники, нейтральные персонажи);
- соотносить автора, название и героев прочитанных произведений.

3-4-й классы

Личностными результатами изучения предмета «Родной (русский) язык и литературное чтение» являются следующие умения и качества:

- эмоциональность; умение *осознавать* и *определять* (называть) свои эмоции;

- эмпатия – умение *осознавать* и *определять* эмоции других людей; *сочувствовать* другим людям, *сопереживать*;
- чувство прекрасного – умение *чувствовать* красоту и выразительность речи, *стремиться* совершенствованию собственной речи;
- *любовь* и *уважение* к Отечеству, его языку, культуре;
- *интерес* к чтению, к ведению диалога с автором текста; *потребность* в чтении;
- *интерес* к письму, к созданию собственных текстов, к письменной форме общения;
- *интерес* к изучению языка;
- *осознание* ответственности за произнесённое и написанное слово.

Средством достижения этих результатов служат тексты учебников, вопросы и задания к ним, проблемно-диалогическая технология, технология продуктивного чтения.

Метапредметными результатами изучения курса «Родной (русский) язык и литературное чтение» является формирование универсальных учебных действий (УУД).

Регулятивные УУД:

- самостоятельно *формулировать* тему и цели урока;
- *составлять план* решения учебной проблемы совместно с учителем;
- *работать* по плану, сверяя свои действия с целью, *корректировать* свою деятельность;
- в диалоге с учителем вырабатывать критерии оценки и *определять* степень успешности своей работы и работы других в соответствии с этими критериями.

Средством формирования регулятивных УУД служит технология продуктивного чтения и технология оценивания образовательных достижений (учебных успехов).

Познавательные УУД:

- *вычитывать* все виды текстовой информации: фактуальную, подтекстовую, концептуальную;
- *пользоваться* разными видами чтения: изучающим, просмотровым, ознакомительным;
- **извлекать** информацию, представленную в разных формах (сплошной текст; не сплошной текст – иллюстрация, таблица, схема);
- *перерабатывать* и *преобразовывать* информацию из одной формы в другую (составлять план, таблицу, схему);
- *пользоваться* словарями, справочниками;
- *осуществлять* анализ и синтез;
- *устанавливать* причинно-следственные связи;
- *строить* рассуждения;

Средством развития познавательных УУД служат тексты учебника и его методический аппарат; технология продуктивного чтения.

Коммуникативные УУД:

- *оформлять* свои мысли в устной и письменной форме с учётом речевой ситуации;
- *адекватно использовать* речевые средства для решения различных коммуникативных задач; владеть монологической и диалогической формами речи.
- *высказывать* и *обосновывать* свою точку зрения;

- *слушать* и *слышать* других, пытаться принимать иную точку зрения, быть готовым корректировать свою точку зрения;
- *договариваться* и приходить к общему решению в совместной деятельности;
- *задавать вопросы*.

3-й класс

Предметными результатами изучения курса «Родной (русский) язык» является сформированность следующих умений:

- *воспринимать* на слух тексты в исполнении учителя, учащихся;
- осознанно, правильно, выразительно *читать вслух*;
- самостоятельно *прогнозировать* содержание текста по заглавию, ключевым словам;
- *производить* звуко-буквенный анализ доступных слов;
- *видеть* в словах изученные орфограммы по их опознавательным признакам;
- *правильно списывать* слова, предложения, текст, *проверять* написанное; *писать под диктовку* текст с изученными орфограммами и пунктограммами (объёмом 55–60 слов), правильно *переносить* слова с удвоенными буквами согласных в корне, на стыке приставки и корня, с *ь*;
- *находить* в слове окончание и основу, *составлять* предложения из слов в начальной форме (ставить слова в нужную форму), *образовывать* слова с помощью суффиксов и приставок; *подбирать* однокоренные слова, в том числе с чередующимися согласными в корне; *разбирать* по составу доступные слова; *выделять* два корня в сложных словах;
- *распознавать* имена существительные, имена прилагательные, личные местоимения, глаголы; *производить* морфологический разбор этих частей речи в объёме программы;
- *определять* вид предложения по цели высказывания и интонации, правильно *произносить* предложения с восклицательной и невосклицательной интонацией, с интонацией перечисления;
- *разбирать* предложения по членам, выделять подлежащее и сказуемое, *ставить вопросы* к второстепенным членам, определять, какие из них относятся к подлежащему, какие к сказуемому; *выделять* из предложения сочетания слов, связанных между собой;
- *читать* художественные тексты учебника, осмысливая их до чтения, во время чтения и после чтения (с помощью учителя), делить текст на части с опорой на абзацы, озаглавливать части текста, составлять простой план,
- письменно *пересказывать* текст (писать подробное изложение доступного текста).

Предметными результатами изучения курса «Литературное чтение» является сформированность следующих умений:

- воспринимать на слух тексты в исполнении учителя, учащихся;
- осознанно, правильно, выразительно читать вслух;
- самостоятельно прогнозировать содержание текста по заглавию, фамилии автора, иллюстрации, ключевым словам;
- самостоятельно читать про себя незнакомый текст, проводить словарную работу;

- делить текст на части, составлять простой план;
- самостоятельно формулировать главную мысль текста;
- находить в тексте материал для характеристики героя;
- подробно и выборочно пересказывать текст;
- составлять рассказ-характеристику героя;
- составлять устные и письменные описания;
- по ходу чтения представлять картины, устно выражать (рисовать) то, что представили;

Учащиеся должны осмысленно относиться к изучению родного языка, сознательно наблюдать за своей речью, стремиться к употреблению в собственной речи изученных конструкций, слов, к совершенствованию своей речи.

4-й класс

Предметными результатами изучения курса «Родной (русский) язык» является сформированность следующих умений:

- *произносить* звуки речи в соответствии с нормами языка;
- *производить* фонетический разбор, разбор по составу, морфологический разбор доступных слов;
- *правильно писать* слова с изученными орфограммами;
- *видеть* в словах изученные орфограммы с опорой на опознавательные признаки,*правильно писать* слова с изученными орфограммами, *графически обозначать* орфограммы, указывать условия выбора орфограмм (фонетические и морфологические);
- *находить и исправлять* ошибки в словах с изученными орфограммами;
- *пользоваться* толковым словарём; *практически различать многозначные* слова, видеть в тексте синонимы и антонимы, подбирать синонимы и антонимы к данным словам;
- *различать* простое предложение с однородными членами и сложное предложение из двух частей (с союзами *и, а, но* или без союзов);
- *ставить запятые* в простых предложениях с однородными членами (без союзов, с союзами *и, а, но*), в сложных предложениях из двух частей (без союзов, с союзами *и, а, но*),*оформлять* на письме предложения с прямой речью (слова автора плюс прямая речь);
- *производить* синтаксический разбор простого и сложного предложения в рамках изученного;
- *разбирать* доступные слова по составу; *подбирать* однокоренные слова, *образовывать* существительные и прилагательные с помощью суффиксов, глаголы с помощью приставок;
- *писать* подробное изложение текста повествовательного характера (90–100 слов) по плану, сочинение на предложенную тему с языковым заданием после соответствующей подготовки;

Предметными результатами изучения курса «Литературное чтение» является сформированность следующих умений:

- самостоятельно прогнозировать содержание текста до чтения;

- самостоятельно находить ключевые слова;
- самостоятельно осваивать незнакомый текст (чтение про себя, задавание вопросов автору по ходу чтения, прогнозирование ответов, самоконтроль; словарная работа по ходу чтения);
- формулировать основную мысль текста;
- составлять простой и сложный план текста;
- писать сочинение на материале прочитанного с предварительной подготовкой;
- аргументированно высказывать своё отношение к прочитанному, к героям, понимать и определять свои эмоции;
- понимать и формулировать своё отношение к авторской манере письма;
- иметь собственные читательские приоритеты, уважительно относиться к предпочтениям других;
- самостоятельно давать характеристику героя (портрет, черты характера и поступки, речь, отношение автора к герою; собственное отношение к герою); относить произведения к жанру басни, фантастической повести по определённым признакам **Личностные результаты**

- ориентация в нравственном содержании и смысле поступков как собственных, так и окружающих людей (на уровне, соответствующем возрасту);
- осознание роли речи в общении людей;
- понимание богатства и разнообразия языковых средств для выражения мыслей и чувств; внимание к мелодичности народной звучащей речи;
- устойчивой учебно-познавательной мотивации учения, интереса к изучению курса развития речи;
- чувство прекрасного – уметь чувствовать красоту и выразительность речи, стремиться к совершенствованию речи;
- интерес к изучению языка.

Метапредметные результаты

Метапредметными результатами изучения курса «Родной (русский) язык и литературное чтение» является формирование универсальных учебных действий (УУД).

Регулятивные УУД:
- самостоятельно формулировать тему и цели урока;
- составлять план решения учебной проблемы совместно с учителем;
- работать по плану, сверяя свои действия с целью, корректировать свою деятельность;
- в диалоге с учителем вырабатывать критерии оценки и определять степень успешности своей работы и работы других в соответствии с этими критериями.

Средством формирования регулятивных УУД служит технология продуктивного чтения и технология оценивания образовательных достижений (учебных успехов).

Познавательные УУД:
- вычитывать все виды текстовой информации: фактуальную, подтекстовую, концептуальную;
- пользоваться разными видами чтения: изучающим, просмотровым, ознакомительным;
- извлекать информацию, представленную в разных формах (сплошной текст; несплошной текст – иллюстрация, таблица, схема);
- перерабатывать и преобразовывать информацию из одной формы в другую (составлять план, таблицу, схему);
- пользоваться словарями, справочниками;
- осуществлять анализ и синтез;
- устанавливать причинно-следственные связи;

–строить рассуждения.

Средством развития познавательных УУД служат тексты учебника и его методический аппарат; технология продуктивного чтения.

Коммуникативные УУД:

–оформлять свои мысли в устной и письменной форме с учётом речевой ситуации;
–адекватно использовать речевые средства для решения различных коммуникативных задач; владеть монологической и диалогической формами речи.
–высказывать и обосновывать свою точку зрения;
– слушать и слышать других, пытаться принимать иную точку зрения, быть готовым корректировать свою точку зрения;
–договариваться и приходить к общему решению в совместной деятельности;
–задавать вопросы.

Предметные результаты

–произносить звуки речи в соответствии с нормами языка;
– производить фонетический разбор, разбор по составу, морфологический разбор доступных слов;
–правильно писать слова с изученными орфограммами;
– видеть в словах изученные орфограммы с опорой на опознавательные признаки, правильно писать слова с изученными орфограммами, графически обозначать орфограммы, указывать условия выбора орфограмм (фонетические и морфологические);
- находить и исправлять ошибки в словах с изученными орфограммами;
- пользоваться толковым словарём; практически различать многозначные слова, видеть в тексте синонимы и антонимы, подбирать синонимы и антонимы к данным словам;
- различать простое предложение с однородными членами и сложное предложение из двух частей (с союзами и, а, но или без союзов);
- ставить запятые в простых предложениях с однородными членами (без союзов, с союзами и, а, но), в сложных предложениях из двух частей (без союзов, с союзами и, а, но), оформлять на письме предложения с прямой речью (слова автора плюс прямая речь);
- производить синтаксический разбор простого и сложного предложения в рамках изученного;
- разбирать доступные слова по составу; подбирать однокоренные слова, образовывать существительные и прилагательные с помощью суффиксов, глаголы с помощью приставок;
- писать подробное изложение текста повествовательного характера (90–100 слов) по плану, сочинение на предложенную тему с языковым заданием после соответствующей подготовки;
- читать тексты учебника, художественные и учебно-научные, владеть правильным типом читательской деятельности: самостоятельно осмысливать текст до чтения, во время чтения и после чтения. Делить текст на части, составлять план, пересказывать текст по плану;
- воспринимать на слух высказывания, выделять на слух тему текста, ключевые слова;
- создавать связные устные высказывания на грамматическую и иную тему.

В результате изучения курса « Родной (русский) язык и литературное чтение» выпускник начальной школы научится:

Называть:

- Изученные части речи;
- Значимые части речи;

Различать и сравнивать:

- Буквы и звуки, гласные и согласные звуки, гласные ударные и безударные, согласные твердые и мягкие, согласные звонкие и глухие, согласные парные и непарные;
- Имя существительное, имя прилагательное, личное местоимение, глагол;
- Предлог и приставку;

- Корень, приставку, суффикс, окончание;
- Главные (подлежащее и сказуемое) и второстепенные члены предложения; словосочетания (главное и зависимое слово); предложения с однородными членами;

Приводить примеры:

- Простого двусоставного предложения;
- Кратко характеризовать:
- Виды предложений по цели высказывания и интонации;

Решать практические учебные задачи:

- Выделять подлежащее и сказуемое, словосочетания, однородные члены в простом предложении;
- Пользоваться словарями;
- Использовать алфавит при работе со словарем;
- писать под диктовку разборчиво и аккуратно текст из 75-80 слов со следующими изученными правилами правописания:
- прописная буква в начале предложения, в именах собственных;
- звонкие и глухие согласные в корнях;
- непроизносимые согласные;
- сочетания жи-ши, ча-ща, чу-щу, сочетания чн,чк;
- удвоенные согласные;
- безударные гласные, проверяемые ударением (в корне слова); безударные гласные, непроверяемые ударением;
- разделительный мягкий и твердый знаки; мягкий знак после шипящих на конце имен существительных, мягкий знак после шипящих в окончаниях глаголов 2-го лица единственного числа;
- не с глаголами;
- безударные падежные окончания имен существительных; безударные падежные окончания имен прилагательных;
- правописание безударных личных окончаний глаголов;
- словарные слова, определенные орфограммой;
- знаки препинания в конце предложения (точка, вопросительный, восклицательный знаки); запятая между однородными членами предложения.
- отвечать на вопросы к тексту;
- делить текст на смысловые части и составлять простой план.
- понимать литературу как явление национальной и мировой культуры, средство сохранения и передачи нравственных ценностей и традиций;
- осознать значимость чтения для личного развития, формирования представлений о мире, российской истории и культуре, первоначальных этических представлений, понятий о добре и зле, нравственности;
- сформировать потребность в систематическом чтении;
- понимать роль чтения, использовать разные виды чтения (ознакомительное, изучающее, выборочное, поисковое); уметь осознанно воспринимать и оценивать содержание и

специфику различных текстов, участвовать в их обсуждении, давать и обосновывать нравственную оценку поступков героев;

- достичь необходимого для продолжения образования уровня читательской компетентности, общего речевого развития, т.е. овладеть техникой чтения вслух и про себя, элементарными приемами интерпретации, анализа и преобразования художественных, научно-популярных и учебных текстов с использованием элементарных литературоведческих понятий;
- уметь самостоятельно выбирать интересующую литературу; пользоваться справочными источниками для понимания и получения дополнительной информации.

Обучающиеся получат возможность научиться:

–уместно использовать изученные средства общения в устных высказываниях (жесты, мимика, телодвижения, интонацию);
–выразительно читать небольшой текст по образцу;
–определять степень вежливого поведения, учитывать ситуацию общения;
–вступать в контакт и поддерживать его, умение благодарить, приветствовать, прощаться, используя соответствующие этикетные формы ;
–быть хорошим слушателем;
- определять лексическое значение слова;
- отличать текст как тематическое и смысловое единство от набора предложений;
- редактировать предложения;
- определять по заголовку, о чем говорится в тексте, выделять в тексте опорные слова;
- сочинять на основе данного сюжета, используя средства выразительности.
- распознавать типы текстов;
- устанавливать связь предложений в тексте;
- распознавать стили речи.

2. Содержание учебного предмета «Родной (русский) язык и литературное чтение»

1 класс

Речь и ее значение в жизни. Техника речи.

Речь. Устная и письменная речь. Особенности устной речи: окраска голоса, громкость, темп.

Умение регулировать громкость речи, темп речи, пользоваться дыханием в процессе речи. Умение выразительно читать небольшой текст по образцу, данному учителем. Знание нескольких скороговорок.

Слово.

Слово. Лексическое значение слова. Толковый словарь. Однозначные и многозначные слова. Слова – «родственники». Слова – «родственники» и слова – «друзья» (синонимы)

Слова – «родственники» и слова, внешне сходные, но разные по значению (омонимы).

Слова, противоположные по смыслу (антонимы).

Умение выделить слова – «родственники» среди других слов, подобрать к данному слову слова – «родственники», установить общность их значения на основе элементарного словообразовательного анализа. Установить общность написания слов – «родственников».

Умение определить лексическое значение слова (в том числе на основе словообразовательного анализа). Умение определить лексическое значение многозначного слова по предметным картинкам, контексту.

Умение выделить синонимы, антонимы в тексте, подобрать синонимы, антонимы к данному слову.

Умение отличить слова – «родственники» от синонимов, омонимов и слов с частичным

графическим или звуковым сходством.

Предложение и словосочетание.

Предложение. Простое предложение с точкой, вопросительным и восклицательным знаком. Умение членить небольшой текст на предложения, устанавливать связи между словами в словосочетании и предложении. Умение редактировать простое предложение: исправлять порядок слов в предложении, заменять в нем неудачно подобранные слова. Распространять предложение. Умение составлять простое распространенное предложение по вопросу учителя, на тему, по картинке, по схеме, по аналогии с данным. Умение интонационно правильно читать (произносить предложение с точкой, вопросительным, восклицательным знаками).

Текст.

Понятие о тексте. Тема текста. Умение отличать текст от отдельных предложений, не объединенных общей темой. Вычленение опорных слов в тексте. Озаглавливание. Основная мысль в тексте. Выделение частей текста, составление плана. Типы текста, Коллективное составление текстов по заданной теме, сюжетным картинкам. По плану, по опорным словам. Творческое дополнение готового текста. Восстановление деформированного текста.

Литературное творчество

Читать художественные тексты, осмысливая их до чтения, во время чтения и после чтения (с помощью учителя), озаглавливать текст, составлять простой план, пересказывать текст. Инсценировать произведения известных авторов. Сравнивать героев сказок.

2 класс.

Устная и письменная речь. Выразительность речи. Умение регулировать громкость и высоту голоса. Знание скороговорок. Умение коллективно разметить текст для выразительного чтения; обсудить тембр, темп чтения, расставить паузы, выделить логически ударенные слова и сочетания слов, продумать мелодику чтения.

Слово.

Слово. Слово имеет значение. Синонимы. Омонимы. Многозначные слова. Изобразительные средства языка: сравнение, олицетворение. Вежливые слова.

Знакомство со словарями: толковым, орфографическим. Умение определять лексическое значение слова по словарю, контексту, на основе словообразовательного анализа.

Умение выделять слова в переносном значении в тексте, сравнивать прямое и переносное значения, определять основу переноса значения. Умение сконструировать образное выражение (сравнение, олицетворение) по образцу, из данных учителем слов, умение использовать слова с переносным значением при составлении предложений, текстов описательного и повествовательного характера.

графическим или звуковым сходством.

Предложение и словосочетание.

Предложение. Простое предложение с точкой, вопросительным и восклицательным знаком. Умение членить небольшой текст на предложения, устанавливать связи между словами в словосочетании и предложении. Умение редактировать простое предложение: исправлять порядок слов в предложении, заменять в нем неудачно подобранные слова. Распространять предложение. Умение составлять простое распространенное предложение по вопросу учителя, на тему, по картинке, по схеме, по аналогии с данным. Умение интонационно правильно читать (произносить предложение с точкой, вопросительным, восклицательным знаками).

Текст.

Понятие о тексте. Тема текста. Умение отличать текст от отдельных предложений, не объединенных общей темой. Вычленение опорных слов в тексте. Озаглавливание. Основная мысль в тексте. Выделение частей текста, составление плана. Типы текста. Коллективное составление текстов по заданной теме, сюжетным картинкам. По плану, по опорным словам. Творческое дополнение готового текста. Восстановление деформированного текста.

Литературное творчество

Читать художественные тексты, осмысливая их до чтения, во время чтения и после чтения (с помощью учителя), озаглавливать текст, составлять простой план, пересказывать текст. Инсценировать произведения известных авторов. Сравнивать героев сказок.

2 класс.

Устная и письменная речь. Выразительность речи. Умение регулировать громкость и высоту голоса. Знание скороговорок. Умение коллективно разметить текст для выразительного чтения; обсудить тембр, темп чтения, расставить паузы, выделить логически ударенные слова и сочетания слов, продумать мелодику чтения.

Слово.

Слово. Слово имеет значение. Синонимы. Омонимы. Многозначные слова. Изобразительные средства языка: сравнение, олицетворение. Вежливые слова.

Знакомство со словарями: толковым, орфографическим. Умение определять лексическое значение слова по словарю, контексту, на основе словообразовательного анализа.

Умение выделять слова в переносном значении в тексте, сравнивать прямое и переносное значения, определять основу переноса значения. Умение сконструировать образное выражение (сравнение, олицетворение) по образцу, из данных учителем слов, умение использовать слова с переносным значением при составлении предложений, текстов описательного и повествовательного характера.

Предложение и словосочетание.

Предложение. Виды предложений по цели высказывания и интонации. Умение устанавливать связи между словами в словосочетании и предложении. Умение редактировать простое и сложносочинённое предложение: исправлять порядок слов или порядок частей, распространять части предложения, заменять неудачно употреблённые слова. Умение интонационно правильно читать (произносить) предложения разных типов.

Текст.

Текст. Типы текстов: рассуждение, сравнительное описание, повествование.

Умение редактировать текст с точки зрения лексики и грамматики. Восстанавливать деформированный текст.

Тема и основная мысль текста. Умение определять основную мысль текста.

План текста. Виды планов. Умение составлять планы различных видов.

Связь между предложениями в тексте. Умение устанавливать тип связи между предложениями в тексте, составлять цепочки связей из опорных слов.

Умение писать творческое изложение с языковым разбором, сочинение по данному началу и опорным словам, по наблюдениям.

Сочинение загадок.

Культура общения.

Волшебные слова: слова приветствия, прощания, извинения и так далее. Умение использовать вежливые слова с учётом речевой ситуации с нужной интонацией, мимикой.

знать:

- многозначные слова, антонимы, синонимы, пословицы, загадки, фразеологизмы;
- изобразительно-выразительные средства языка: метафоры, сравнения, олицетворение, эпитеты;
- стили речи: разговорный и книжный;

уметь:

- распознавать типы текстов;
- устанавливать связь предложений в тексте;
- распознавать стили речи;
- выделять многозначные слова, фразеологизмы в тексте.
- восстанавливать деформированный текст;
- устанавливать связи между словами в словосочетании и предложении;
- составлять планы различных видов.

3 класс.

Общее понятие о культуре речи. Основные качества речи: правильность, точность, богатство. Выразительность речи. Интонация: сила, темп, тембр, мелодика речи. Монолог и диалог.

Умение самостоятельно подготовиться к выразительному чтению произведения. Умение выразительно прочитать текст после самостоятельной подготовки.

Слово.

Слово, его значение. Слова нейтральные и эмоциональные и эмоционально окрашенные. Знакомство со словарём синонимов. Изобразительно- выразительные средства языка: метафора, эпитет, сравнение, олицетворение. Умение выделять их в тексте, определять значение и назначение, использовать при создании текста в художественном стиле.

Крылатые слова. Умение определять значение устойчивого выражения, употреблять его в заданной речевой ситуации.

Научные слова. Умение выделять их в тексте, объяснять значение с помощью толкового словаря, употреблять в тексте научного стиля.

Жизнь слова. Откуда берутся слова? Как живут слова? Основные источники пополнения словаря. Знакомство с элементами словообразования.

Знакомство с происхождением некоторых антропонимов и топонимов.

Устаревшие слова. Умение выделять их в тексте, определять значение, стилистическую принадлежность.

Предложение и словосочетание.

Предложение. Умение редактировать простое предложение: исправлять порядок слов и порядок частей, заменять неудачно употреблённые слова, устранять лишние и восстанавливать недостающие слова, распространять предложения.

Текст.

Тема, микротема, основная мысль текста. Опорные слова. Структура текста. План, виды плана.

Стили речи: разговорный и книжный (художественный и научный). Умение определять стилистическую принадлежность текстов, составлять текст в заданном стиле.

Типы текста. Повествование, описание, рассуждение. Умение составлять описание предметов и явлений, рассуждение в художественном и научном стилях. Умение составлять повествование с элементами описания.

Связь между предложениями в тексте. Цепная и параллельная связи. Средства связи при цепном построении текста. Средства связи в тексте с параллельным построением. Видовременная соотнесённость глаголов, единообразие синтаксических конструкций.

Культура общения.

Волшебные слова: слова приветствия, прощания, просьбы, благодарности, извинение. Умение дискутировать, использовать вежливые слова в диалоге с учётом речевой ситуации.

знать:

- многозначные слова, омонимы, омоформы, омофоны, фразеологизмы;
- изобразительно-выразительные средства языка: метафоры, сравнения, олицетворение, эпитеты;
- стили речи: разговорный и книжный;

уметь:

- распознавать типы текстов;
- устанавливать связь предложений в тексте;
- распознавать стили речи;
- выделять многозначные слова, омонимы, омоформы, омофоны, фразеологизмы в тексте.

4 класс.

Культура речи.

Основные качества речи: правильность, точность, богатство, выразительность. Умение совершенствовать (исправлять, редактировать) свою речь, работать над наиболее распространенными грамматическими и речевыми ошибками.

Монолог и диалог как разновидность речи. Умение составлять текст – монолог и текст – диалог, правильно их оформлять на письме. Драматические импровизации.

Выразительное чтение, интонация. Умение самостоятельно подготовиться к выразительному чтению произведения. Умение импровизировать. Умение инсценировать диалог.

Слово.

Повторение изученного в 2 – 3 классах.

Лексическое значение слова. Многозначные слова и омонимы. Каламбуры. Умение определять значение многозначного слова и омонимов с помощью толкового словаря; отличать многозначные слова от омонимов.

Прямое и переносное значение слова. Тропы. Сравнение, метафора, олицетворение, эпитет – сравнительная характеристика. Крылатые слова и выражения. Пословицы, поговорки, афоризмы.

Иностранные заимствования. Новые слова. Канцеляризмы.

Умение выделять в тексте стилистически окрашенные слова; определять стили речи с учетом лексических особенностей текста.

Лингвистические словари. Умение пользоваться толковым словарем.

Речевой этикет: формы обращения.

Предложение и словосочетание.

Предложение. Простое и сложное предложение. Предложение со сравнительным оборотом.

Умение редактировать простое и сложное предложение: исправлять порядок слов и порядок частей, заменять неудачно употребленные слова, распространять предложение…

Умение составлять простое сложносочиненное и сложноподчиненное предложение с определительной, изъяснительной, причинно – следственной, сравнительной связью. Умение интонационно правильно читать предложения разных типов.

Текст.

Текст. Тема, микротема, основная мысль текста. Опорные слова и ключевые предложения. План. Виды плана (вопросный, цитатный, картинный, мимический).

Стили речи: разговорный, книжные (научный, публицистический, деловой), художественный. Умение определять стилистическую принадлежность текстов, составлять текст в заданном стиле.

Типы текста: повествование, описание, рассуждение, оценка действительности. Соотношение типа текста и стиля речи. Умение составлять художественное описание природы с элементами оценки действительности, описание животного в научно – публицистическом стиле, художественное повествование с элементами описания.

Связь между предложениями в тексте. Цепная и параллельная связи. Лексические, тематические, грамматические и интонационные средства связи. Умение определять средства связи предложений в тексте. Временная соотнесенность глаголов. Использование глагольного времени в переносном значении. Умение конструировать текст по заданной временной схеме,

проводить лексическое и грамматическое редактирование. Умение преобразовывать текст с параллельным построением в предложение с однородными членами и наоборот.

Композиция текста. Завязка, развитие действия, кульминация, развязка. Умение определять элементы композиции в данном тексте, составлять текст заданной композиционной структуры. Умение восстанавливать деформированный текст с опорой на знание композиции и средств межфразовой связи.

знать:

- многозначные слова, омонимы, омоформы, каламбуры;
- изобразительно-выразительные средства языка: тропы, метафоры, сравнения, олицетворение, эпитеты; крылатые слова и выражения;
- иностранные заимствования. Новые слова. Канцеляризмы.

уметь:

- распознавать типы текстов;
- устанавливать связь предложений в тексте;
- распознавать предложение со сравнительным оборотом; составлять простое, сложносочинённое и сложноподчинённое предложение.
- определять стилистическую принадлежность текстов; определять средства связи предложений в тексте; преобразовывать текст с параллельным построением в предложение с однородными членами и наоборот.
- восстанавливать деформированный текст с опорой на знание композиции и средств межфразовой связи.

Приложение 2

1.2.5.3. Родной язык и литература (5-9 нчы сыйныфлар ФГОС)

УКЫТУНЫҢ ГОМУМИ, ШӘХСИ, МЕТАПРЕДМЕТ НӘТИҖӘЛӘРЕ

Төп гомуми белем бирү мәктәбендә телне гамәли үзләштерү нәтиҗәсендә укучыларда татар теленең күп мәдәниятле дөньядагы роле һәм мөһимлеге турында күзаллаулар формалаша. Татар мәдәниятенең укучылар өчен булган катламы белән танышу башка мәдәнияткә карата ихтирам хисе уята, ягъни укучыларга үз мәдәниятләрен дә тирәнрәк аңларга мөмкинлек бирә, аларда ватан пәрвәрлек хисе уята. Төп гомуми белем бирү баскычында татар теленә өйрәтүнең программада күрсәтелгән күләмдә **гомуми нәтиҗәләре** түбәндәгеләрдән гыйбарәт:

–Укучыларның коммуникатив компетенциясен (аралашу осталыгын) үстерү, ягъни татар телендә сөйләшүчеләр белән телдән яки язмача аралашу күнекмәләре булдыру;

–коммуникатив бурычлар куя һәм хәл итә белү, адекват рәвештә арашуның вербаль һәм вербаль булмаган чараларыннан, сөйләм этикеты үрнәкләреннән файдалана алу, итагатьле һәм киң күңелле әңгәмәдәш булу;

–“Татар теле һәм әдәбияты” предметына карата уңай мотивация һәм тотрыклы кызыксыну булдыру һәм шулар нигезендә белем алуның алдагы баскычларында татар телен уңышлы үзләштергә шартлар тудыру.

Укытуның шәхси нәтиҗәләре

Төп гомуми белем бирү баскычын тәгәлләгәндә,укучының үзенә һәм үзенең әйләнә-тирәсендәге кешеләргә, тормыштагы яшәеш проблемаларына карата түбәндәге **шәхси кыйммәтләре формалашкан булуы күзаллана**:

–шәхесара һәм мәдәниятара аралашуда татар теленә карата ихтирамлы караш булдыру һәм аны яхшы өйрәнү теләге тудыру;

–әхлакый кагыйдәләрдә ориентлашу, аларны үтәүнең мәҗбүрилеген аңлау;

–әдәби әсәрләрдәге төрле тормыш ситуацияләренә һәм геройларның гамәлләренә гомумкешелек нормаларыннан чыгып бәя бирү;

–“гаилә”, “туган ил”, “мәрхәмәтлелек”,төшенчәләрен кабул итү, “башкаларга карата түземлелек, кайгыртучанлык”, “кеше кадерен белү” кебек хисләр формалашу.

Укытуның метапредмет нәтиҗәләре

Төп белем бирү баскычында татар теле һәм әдәбиятын укыту, танып белү чарасы буларак, укучыларның фикер йөртү, интеллектуаль һәм иҗади сәләтләрен үстерүгә, шулай ук, реаль тормышта туган проблемаларны хәл итү өчен кирәк булган универсаль уку гамәлләрен (***танып белү, регулятив, коммуникатив)*** формалаштыруга хезмәт итә.

Укучыларда мәгълүмати җәмгыятьтә яшәү һәм эшләү өчен кирәкле күнекмәләр үстерелә. Укучылар текст, күрмә-график рәсемнәр, хәрәкәтле яисә хәрәкәтсез сурәтләр, ягъни төрле коммуникацион технологияләр аша тапшырыла торган мәгълүмати объектлар белән эшләү тәҗрибәсе ала; презентацион материаллар әзерләп, зур булмаган аудитория алдында чыгыш ясарга өйрәнә; укучыларда, компьютер яисә ИКТ нең башка чаралары белән эш иткәндә, сәламәтлеккә зыян китерми торган эш алымнарын куллана алу күнекмәләре формалаша.

Танып белү нәтиҗәләре:

- фикерләүне үстерү белән бәйле психик функцияләр: логик фикерләү, нәтиҗә бәйләнешләрен табу, индуктив, дедуктив фикерли белү;
- иҗади һәм эзләнү характерындагы проблеманы билгеләү, аларны чишү өчен алгоритм булдыру;
- объектларны чагыштыру, классификацияләү өчен уртак билгеләрне билгеләү;
- төп мәгълүматны аеру, укылган яки тыңланган мәгълүматның эчтәлегенә бәя бирә белү;
- тиешле мәгълүматны табу өчен. энциклопедия, белешмәләр, сүзлекләр, электрон ресурслар куллану.

Регулятив нәтиҗәләр:

- уку хезмәтендә үзеңә максат куя, бурычларны билгели белү;
- эш тәртибен аңлап, уку эшчәнлеген оештыра, нәтиҗәле эш алымнарын таба белү;
- уку эшчәнлеге нәтиҗәләрен контрольгә ала белү;
- билгеләгән критерийларга таянып, эш сыйфатына бәя бирә белү;
- укудагы уңышларның, уңышсызлыкларның сәбәбен аңлый, анализлый белү;
- ихтыяр көче,максатчанлык, активлык кебек сәләтләрне формалаштыру;
  - дәрескә кирәкле уку-язу әсбапларын әзерли һәм алар белән дөрес эш итә белү; – дәрестә эш урынын мөстәкыйль әзерли белү һәм тәртиптә тоту күнекмәләрен үстерү.

Коммуникатив **нәтиҗәләр:**

- әңгәмәдәшеңнең фикерен тыңлый, аңа туры килерлек җавап бирә белү;
- әңгәмәдәш белән аралашу калыбын төзү;
- аралаша белү сәләтен үстерү (аралашучанлык, хиследек, эмпатия хисләре);
- парларда һәм күмәк эшли белү;
- мәгълүматны туплау өчен, күмәк эш башкару;
- әңгәмәдәшең белән сөйләшүне башлый, дәвам итә, тәмамлый белү.

Укыту предметының төп эчтәлеге

Укыту предметының эчтәлеге укучыларның яшь үзенчәлекләре буенча кызыксынуларын, аралашу ихтыяҗларын, психо-физиологик мөмкинлекләрен исәпкә алып сайлана; төп универсаль уку гамәлләрен үстерүгә, аларда шәхси кыйммәтләр формалаштыруга хезмәт итә.

Рус төркемнәрендә укучылар өчен туган тел
5 нче сыйныф

Без мәктәптә

Дәресләр расписаниесе, дәресләр әзерләү, билгеләр, яхшы уку кагыйдәләре. Уку-язу әсбаплары, аларны тәртиптә тоту. Китаплар, китапханәдә.

н – өйдә булышчы

гә эшләр. Өйдәге хезмәттә катнашу, кешеләргә бәя бирү.

ргә эшлә, бергә аша

эшләрендә үзеңә булышырга, ярдәм итәргә сорау. Кереш сүзләр кулланып, йларга бәя бирү.

чек эндәшсәң, шулай җавап бирерләр

нә, иптәшеңә, ярдәм итүне итагатьле сорау, ярдәмеңне тәкъдим итү. Өлкән егә сорау белән мөрәҗәгать итү. Телефоннан сөйләшү этикеты. **Минем туган нем.**

ган көн, бәйрәм табынын әзерләү. Яраткан ризыклар. Табын янында үз-енне тоту кагыйдәләре. Туган көн уеннары.

Минем дустым бар

Минем якын дустым. Дустыңның характер сыйфатлары. Дусларның бергә аралашуы.

Дүрт аяклы дусларыбыз

Дүрт аяклы дусларыбызның токымнары, кыяфәтләре, гадәтләре.

Без спорт яратабыз

Сәламәт булу кагыйдәләре. Тән әгъзаларының исемнәре. Җәйге, кышкы спорт төрләре.

Яраткан спорт төре.

Без Татарстанда яшибез

арстанның табигате: елгалар, үсемлекләр, җәнлекләр дөньясы.

нтуйдагы милли уеннар. Сабантуйга афиша язу.

Светофор – минем дустым

Юл йөрү кагыйдәләре. Шәһәр урамында.

Грамматик минимум

Боерык фигыльнең II затта төрләнеше.

Хәзерге заман хикәя фигыльнең барлыкта һәм юклыкта зат-сан белән төрләнеше.

Билгеле үткән заман хикәя фигыльнең барлыкта һәм юклыкта зат-сан белән төрләнеше.

Билгесез киләчәк заман хикәя фигыльнең барлыкта зат-сан белән төрләнеше.

Фигыльнең инфинитив формасы.

Фигыльнең инфинитив формасын модаль сүзләр (кирәк, кирәкми, ярый, ярамый).

Эшләргә телим конструкциясе.

Сыйфат дәрәҗәләре.

...чен, шикелле бәйлекләре.

...ереш сүзләр. (минемчә, синеңчә, билгеле, әлбәттә, беренчедән, минем фикеремчә).

...атар телендә исемнәргә аффиксларның кушылу тәртибе.

...лык/-лек; -даш/-дәш, -таш/-тәш исем ясагыч кушымчалары.

...алмашлыкларының урын-вакыт килешендә төрләнеше.

...өмләдә ия белән хәбәрнең зат-санда ярашуы. Мин, син, ул зат

...ашлыкларының төшем килешендә сөйләмдә кулланылышы.

6 нчы сыйныф

...на уку елы котлы булсын!

...тапның якын дус, киңәшче икәнен аңлата, китап укырга киңәш бирү. Каюм Насыйри ...ында кыскача мәгълүмат. Китапханәгә язылу өчен белешмә тутыру, китапханәдән үзеңә ...экле китапны сорау. Китап басылу тарихы турында кыскача белешмә

...ин – зур ярдәмче

...әге эшләр. Өйдәге хезмәттә катнашу, кешеләргә бәя бирү. Яхшы эшләр өчен мактау. Кереш ...әрне кулланып, үз фикереңне раслау.

...нем дустым

... нинди була? Ни өчен дуслашалар? Дуслар бергә нишлиләр? Минем дустым – ул нинди? ...лемалары.

...ан көн – күңелле бәйрәм

...ан көн, бәйрәм табынын әзерләү. Яраткан ризыклар. Табын янында үз-үзеңне тоту ...йдәләре.

...н көн уеннары. Кунакларны сыйлау, кыстау формалары.

...ан җирем Татарстан

...арстанда яшәүче милләтләр. Татарстанның табигате. Казан шәһәре. Татар сәнгать вәкилләре.

...ар язучылары, шагыйрьләре, җырчылары. Театрга чакыру, караган спектакль турында ...ереңне әйтү.

...рт аяклы дусларыбыз

...т аяклы дусларыбызның токымнары, кыяфәтләре, гадәтләре. Дүрт аяклы дсларыбызның ...аларына карашы.

С...ламәт тәндә – сәламәт акыл

С...амәт булу кагыйдәләре. Төрле спорт түгәрәкләре. Спорт һәм ял. Яраткан спорт төре.Мәктәптә ...орт ярышлары. Спорт белән шөгыльләнү.

Грамматик минимум:

Т...ы сөйләм.

Т...ымлы исемнәрне килешләрдә төрләндерү.

...игыльнең *-гач/-гәч, -кач/-кәч* формасы.

...*каршы, кызганычка каршы, киресенчә* кереш сүзләре.

...гыльнең барлыкта һәм юклыкта зат-сан белән төрләнеше.

...гесез үткән заман хикәя фигыль.
...геле киләчәк заман хикәя фигыльнең барлыкта зат-сан белән төрләнеше.
...ләнең баш кисәкләре: ия һәм хәбәр, алар арасында сызык куелу очраклары.
...*әле* төзелмәсе.
...ру кәгазе язу.*Барасы килә, эчәсе килми* төзелмәләре.
..., микъдар, тәртип саннары.

...рык фигыльнең барлыкта һәм юклыкта зат-сан белән төрләнеше.
...*ем барасым килә (килми)* төзелмәсе.

7 нче сыйныф

...ы уку кирәкме?
...уку елындагы яңалыклар, классташларыңның ничек укуы турында. Яхшы уку өчен ...ләргә кирәк.Мәктәптәге уку хезмәте, дәресләр расписаниясе, өй эшләрен эшләү.
... һәм минем яшьтәшләрем.
...нең һәм иптәшләреңнең тышкы кыяфәте, характер сыйфатлары. Матур киенү серләре.
...шу– иң яман гадәт, хатаңны тану - батырлык.
...нен ял.
... фикереңне белдерү.Буш вакыт – ул нинди вакыт, аны ничек файдаланырга? Буш ...тны файдалы, файдасыз үткәрү ... .
...кан шөгылең.
...е телефон, ноутбук, МР3- плеерлар, компьютерга бәйлелек.
...ннәр һәм без.
...нәр һәм кечкенәләрнең гаиләдә үзара мөнәсәбәте.
...нәргә үзеңнең кая барырга, нишләргә теләгәнеңне әйтә белү, өлкәннәрдән рөхсәт сорау.
... аяклы дусларыбыз.
... аяклы дусларыбызга карата мәрхәмәтлелек.
... Ватан сугышында этләрнең батырлыклары.
...ият – сәнгать дөньясында.
... жырчылары, композиторлары.
... сәнгать тарихына кергән һәм бүгенге көндә иҗат итүче сәнгать эшлеклеләре. Татар ...нары, сәнгать эшлеклеләре.
... Татарстанда яшибез.
...станның территориясе, аның географик урыны, климаты, файдалы казылмалары.
...ның тарихи урыннары.
...йөрү кагыйдәләре.
... юл хәрәкәте инспекторы (ЮИД)" эшчәнлеге, "Имин тәгермәч" республика конкурсы.
...мматик минимум
... фигыль формалары. Исем фигыль формалары. Кушма, парлы, тезмә исемнәрнең ясалышы.
...фат фигыльнең заман формалары. Рәвеш төркемчәләре. Синоним һәм антоним сүзләр. ...үче (һәм, да-да, әмма, яки) һәм ияртүче (әгәр, шуңа күрә) теркәгечләр.Тәрҗемә аша ...кчәләрнең семантик мәгънәләре. Җөмләнең баш һәм иярчен кисәкләре. Җыючы (һәм, ..., та-та,ни...ни), каршы куючы (ләкин, ә, әмма), бүлүче (я, яки) теркәгечләре.

8 нче сыйныф

...укыган – күп белер. "Яхшы уку кирәкме?" проблемасы.
..."... уку һәм яхшы яшәү" проблемасы.
...рнет аша үз белемеңне күтәрү .
...рстанның Милли китапханәсе.
... һәм минем яшьтәшләрем .
...шләрең белән аралашу кагыйдәләре, дуслашу серләре, нинди кызлар һәм ... ошавы.
...ләрнең мөнәсәбәтендә алдашу, ялганлашу кебек күренешләргә караш.

Яшүсмерләрнең файдалы хезмәттә катнашуы, гаилә бюджеты.
Укучылар арасындагы яшь талантлар.

Буш вакытымны мин ничек үткәрәм?

"Егетлек" проблемасы .

Яраткан музыкаң.Виртуаль аралашуның төрле ысуллары.

Табигать һәм кеше.

Табигатькә сак караш.

Табигать серләре, табигатьтәге кызыклы күренешләр.

"Яшел планета" конкурсында, "Мин чисталык яратам", "Кошларга ярдәм" акцияләре .

Без Татарстанда яшибез

Татарстанның урнашкан урыны, климаты, мәйданы, табигый байлыклары.

Казан шәһәрендәге яңа үзгәрешләр.

Казанның бүгенге йөзе, архитектура истәлекләре, яңа ял итү урыннары.

Татарстанның күренекле әдипләре

Габдулла Тукай, Муса Җәлил, Абдулла Алиш турында кыскача белешмә. Аларның шигырьләре
Галимҗан Ибраһимов турында белешмә, әсәрләре.

Грамматик минимум.

Сыйфат фигыльнең барлыкта һәм юклыкта заман формалары . Хәл фигыльнең 4 формасы. Хикәя фигыльнең тәмамланмаган үткән заман, күптән үткән заман, кабатлаулы үткән заман формалары. Фигыльнең йөкләтү, уртаклык юнәлешләре.Теләк фигыльне (-ыйм/-им, -ыйк/-ик), теләк белдерүнең башка формалары. Боерык фигыльнең III затта төрләнеше. Бәйлек һәм бәйлек сүзләр. Фразеологик берәмлек төшенчәсе. Билгеләү, билгесезлек, юклык, күрсәтү, тартым мөнәсәбәтләре... Сан төркемчәләре. Сөйләмдәге актив ымлыклар. Җыйнак һәм җәенке җөмләләр. Аналитик фигыльләр. Атау җөмләләр.

9 нчы сыйныф

Без Татарстанда яшибез

Татарстанның экономик хәле, чит илләр белән экономик бәйләнешләре.

Татар музыка сәнгате тарихы.

Александр Ключарев, София Гобәйдуллина, Салих Сәйдәшев.

Китап - киңәшчем, дустым минем

Китаплар, китапханәләрнең безнең тормыштагы роле.

Китаплар дөньясыннан кызыклы фактлар.

Белемне алу һәм тормышта үз урыныңны табу проблемасы.

Һөнәр сайлау

Үз гаилә членнарының профессияләре.

Төрле профессияләргә хас сыйфатлар.

Үзеңә ошаган профессия.

Аралашу әдәбе.

Дуслыкны саклый белү серләре.

Яшүсмерләрнең бәйрәмнәре.

Ярыймы, ярамыймы? Кайчан, нәрсә турында сөйләшергә мөмкин? Сөйләшү әдәбе.

Буш вакыт

Спорт төрләре, Татарстанның атаклы спортчылары, төрле спорт түгәрәкләре.

Дусларыңны спорт белән шөгыльләнергә кирәклегенә инандыру.

Ял көнен уздыруны планлаштыру.

Караган фильм, андагы геройлар.

Минем виртуаль дөньям. Компьютер уеннары, программалар, он-лайн режимында аралашу, сайтларга теркәлү, компьютер белән мавыгу.

Табигать һәм кеше

"Кеше һәм табигать" проблемалары.

Беркем дә, бернәрсә дә онытылмый

Бөек Ватан сугышы. 9нчы Май – Җиңү көне, Рейхстагка җиңү байрагын элүчеләр, Бөек Ватан сугышында катнашкан өлкән буын-ветераннар.

Грамматик минимум.

Җөмләнең баш һәм иярчен кисәкләре.

Гади һәм кушма җөмләләр.

Теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма җөмләләр.

Җыючы, каршы куючы, бүлүче теркәгечле кушма җөмләләр.

Иярчен хәл җөмләләрнең **иярчен вакыт җөмлә, урын җөмлә, максат җөмлә, шарт җөмлә, сәбәп җөмлә, кире җөмләләр**.

Тезмә һәм иярченле кушма җөмләләрдә тыныш билгеләрен дөрес кую һәм аларны тиешле интонация.

Рус мәктәпләрендә укучы татар балаларына туган тел.

Татар теленнән бирелергә тиешле белем күләме җәмгыятьнең иҗтимагый таләпләренә, тел гыйлеме үсешенә, ана теленең кулланылу мөмкинлекләренә туры китереп билгеләнә.

Рус мәктәпләренең 5-9 нчы сыйныфларында укучы татар балаларына туган телдән белем бирүнең төп максаты – Федераль дәүләт стандарты таләпләрен тормышка ашыру белән бергә рус мәктәбендә татар теленә өйрәткәндә укучыларда лингвистик (тел), коммуникатив (аралашу), милли мәдәният өлкәсенә караган культурологик (мәдәниятлылык) компетенцияләр булдыру.

Белем бирүнең шушы максатын тормышка ашыру мәктәпләр алдына түбәндәге таләпләрне куя:

- укучыларны үз иленең гражданнары һәм патриотлары итеп тәрбияләүдә, аларны халыкның рухи, әхлакый һәм мәдәни кыйммәтләрен үзләштерердәй итеп үстерүдә татар теленең әһәмияте;
- укучыларның рухи-әхлакый сыйфатларын булдыру, аларның төрле яклап - гражданлык, иҗтимагый, шәхси үсешен тәэмин итү, яшь буынның иҗади сәләтен үстерү, сәламәтлеген саклау һәм ныгыту юнәлешендә эшләү;
- туган тел буенча төп мәктәптә белем бирүдә эзлеклелекне тәэмин итү;
- балаларга төп белемне сыйфатлы итеп бирү, аларны җәмгыятьтә үз урынын табардай, төрле милләт вәкилләре арасында үзара дус һәм тату яшәрдәй шәхес итеп тәрбияләү;
- белем һәм тәрбия биргәндә, укучыны кабатланмас аерым бер үзенчәлеккә ия булган шәхес итеп күзаллау;
- туган тел дәресләрендә үзләштергән белем һәм күнекмәләрне укучыларның үз сөйләмнәрендә дөрес һәм тиешенчә куллана белүләренә ирешү, орфоэпик, орфографик һәм пунктуацион яктан грамоталы шәхес итеп тәрбияләү;

- балаларда киләчәктә алачак һөнәрләренә аңлы караш тәрбияләү, аларның җәмгыятьтә үз урыннарын таба белүләренә ирешүдә туган телнең әһәмияте;
- укучыларны шәхси, иҗтимагый, гаилә һәм дәүләт таләпләренә туры килердәй белем һәм күнекмәләр белән коралландыруны күз уңында тоту;
- балаларга белем бирүне бердәй сыйфатлы итеп, шул исәптән физик мөмкинлекләре чикле булган балалар да үзләштерердәй итеп оештыру;
- укучылар ала торган белем һәм тәрбиягә бердәй таләпләр белән якын килү, шәхесне киләчәк иҗимагый тормышта үз урынын табардай итеп тәрбияләү;
- уку-укыту эшендә дәрестән тыш формаларны да тиешенчә файдалану;
- төрле клублар, секцияләр, студия һәм түгәрәк эшләре аша укучыларның сәләтен ачыклау, аларга һөнәри юнәлеш алуда ярдәм итү, укуда һәм җәмәгать эшләрендә катнашу аша сәләтле балаларны барлау һәм аларны алга таба үстерү, бу юнәлештә өстәмә белем бирү учреждениеләренең эшчәнлегенә таяну;
- уку-укыту эшен тиешенчә оештыруда укучылар белән бергә ата-аналар һәм киң җәмәгатьчелек фикерен дә исәпкә алу;
- укучыларда үзләре яши торган төбәккә (авыл, шәһәр, район, бистәгә) карата уңай караш тәрбияләү, моның өчен татар теле дәресләре белән бергә әдәбият, география, тарих һәм җәмгыять белеме дәресләрен дә файдалану.

Программаны үзләштерүдән көтелгән нәтиҗәләр

Аралашу компетенциясе – барлык сөйләм эшчәнлеге төрләренә ия булу, башкалар әйткәнне аңлау һәм үз фикереңне белдерү өчен тупланган белем, осталык, күнекмәләр җыелмасы хәзерге татар әдәби телендә телдән һәм язма формада иректе аралашу, бәйләнешле сөйләм күнекмәләрен булдыру; сөйләмнең прагматик ягын дөрес итеп үзләштерү урта сыйныф укучыларына хас булган кызыксыну даирәсенә, психологик һәм төрле аралашу ситуацияләренә бәйле рәвештә туган телдә аралаша белү, дәресләрдә үзләштергән белем һәм күнекмәләрдән нәтиҗәле итеп файдалану.

Лингвистик компетенция – тел белеме, аның төзелеше, үсеше һәм функциясе турындагы белемнәрне системалаштыру, лингвистик анализ ясый белү; тел белеме һәм аның бүлекләре буенча гомуми мәгълүматлылык; татар әдәби теленең төп нормаларына ия булу, укучыларның сүзлек байлыгының, сөйләмнәренең грамматик төзелешенең камиллеге; төрле лингвистик сүзлекләрдән иректе файдалана алу.

Телгә өйрәткәндә, **аралашу эшчәнлегенә караган универсаль** күнекмәләрдән түбәндәгеләрне булдыруга һәм үстерүгә өстенлек бирелә:

- төркем белән эшләү күнекмәләре алу. Укучының иптәшләре һәм укытучы белән бергәләшеп эшләү күнекмәләренә ия булуы балаларны мораль-әхлакый һәм психологик яктан да гамәли эш алымнарына өйрәтә;
- аралашу компетенциясе төрле бурычларны хәл итү алымнарын үзләштерү, телне өйрәнү башка кешеләр белән аралашуның нигезен тәшкил итүен истә тотарга да өйрәтә, шул максаттан тормыш хәлләренә бәйле рәвештә иптәшең белән аралашу нормаларын һәм формаларын үзләштерүне дә күз уңында тота;
- телне өйрәнү сөйләм эшчәнлеген үстерүне дә алгы планга куя, бу исә укучыларның ана телен өйрәнгәндә аралашу компетенциясен истә тотып эш итәргә этәргеч ясый.

Этнокультура өлкәсенә караган компетенция, ягъни телне милли-мәдәни яссылыкта үзләштерү — укучыларны сөйләмгә өйрәткәндә, рухи, эстетик тәрбия һәм белем бирү чарасы буларак, милли үзенчәлекләрне чагылдырган текстлар белән эшләү; тормыш-көнкүреш, гореф-гадәт үзенчәлекләрен, халык сәнгать әсәрләрен, халык авыз иҗаты үрнәкләрен белү; татар сөйләм әдәбе нормаларын үзләштерү, татар аша халыкның милли-мәдәни үзенчәлекләрен аңлау, телнең милләтләр арасында аралашу-аңлашу чарасы булуына төшенү; тел тарихы белән халык тормышының аерылгысыз булуын күзаллау.

Шуның белән беррәттән, аралашу эшчәнлегенә караган универсаль күнекмәләрдән түбәндәгеләрне ачыклап китү урынлы булыр:

- төркем белән эшләү күнекмәләре алу. Укучының иптәшләре һәм укытучы белән бергәләшеп эшләү күнекмәләренә ия булуы балаларны мораль-әхлакый һәм психологик яктан да гамәли эш алымнарына өйрәтә;
- аралашу компетенциясе төрле бурычларны хәл итү алымнарын үзләштерү, телне өйрәнү башка кешеләр белән аралашуның нигезен тәшкил итүен истә тотарга да өйрәтә һәм шул максаттан тормыш хәлләренә бәйле рәвештә иптәшең белән аралашу нормаларын һәм формаларын үзләштерүне дә күз уңында тота;
- телне өйрәнү сөйләм эшчәнлеген үстерүне дә алгы планга куя, бу исә укучыларның ана телен өйрәнгәндә аралашу компетенциясен истә тотып эш итәргә этәргеч ясый.

Туган телне өйрәнгәндә, укучыларның универсаль танып-белү гамәлләрен булдыру һәм үзләштерү алдагы **нәтиҗәләргә** китерә:

- балалар проектлау-тикшерену күнекмәләрен гамәли яктан үзләштерәләр;
- мәгънәсенә төшенеп уку һәм алган мәгълүмат белән эшли белү күнекмәләре бирелә;
- танып-белү методын гамәли яктан куллана белергә өйрәтә, бу яктан тел өйрәнү дәресләрендә укучылар логик фикерләү алымнарына да ия булалар.

Башлангыч сыйныфта алган, үзләштерелгән мәгълүмат белән эшләү күнекмәләре 5-9 нчы сыйныфларда тагын да камилләштерелә һәм үстерелә. Бу уңайдан түбәндәге нәтиҗәләргә ирешелә:

- төрле мәгълүмат чыганакларындагы фикерләрне системага салып, чагыштырып, тикшереп һәм гомумиләштереп, мөстәкыйль аңлатмалар бирергә өйрәнелә;

- аерым текстлар белән эшләгәндә, төп фикерне аерып алып, аны тезис рәвешендә кыска, җыйнак һәм төгәл итеп, график (таблица, схема, карта яки диаграмма) формасында җиткерү;
- булган таблица, схема һәм график рәсемнәрне тутыра яки тулыландыра белү. Моның өчен тел дәресләрендә мәгълүматны төрле чыганаклардан һәм заманча техник чаратлар ярдәмендә эзләп табарга өйрәтү, Интернет челтәреннән урынлы, чамасын белеп һәм дөрес итеп файдалану.

Укучыларның танып-белү компетенциясен үстерүдә түбәндәге нәтиҗәләргә ирешү күздә тотыла: туган тел дәресләрендә укучылар туган илнең тарихи-географик образын күзаллый белергә, шуңа бәйле рәвештә туган ягының тарихын һәм географиясен, аның мәдәни мирасын һәм традицияләрен күзаллый белү;

- Туган тел дәресләрендә үтелә торган темаларга бәйле рәвештә туган илнең иҗтимагый-сәяси төзелешен, анда булып узган тарихи вакыйгаларны хронологик һәм фактик яктан белергә бурычлы; шуңа бәйле рәвештә дәүләт символлары булып саналган герб, флаг һәм гимнны, дәүләт бәйрәмнәрен дә белү;
- илнең гражданнары буларак, укучылар үзләренең хокук һәм бурычларын, милли традицияләрен, мәдәниятларын, аның кыйммәтләрен аңлау һәм белү.

ТУГАН ТЕЛ

5 нче сыйныф

Фонетика. Орфоэпия. .

Фонетика һәм орфоэпия турында гомуми мәгълүмат. Авазларның ясалу урыннары һәм ...лары турында төшенчә. Татар телендә сузык авызлар. Аңкау һәм ирен гармониясе. Тартык ...лар классификациясе. Татар телендә тартыкларның сөйләмдәге үзгәрешләре. Татар телендә ... калыплары. Сүз басымы. Интонация һәм аның төрләре турында гомуми мәгълүмат.

...афика һәм орфография. Аваз һәм хәреф төнчәләре. Татар алфавиты. Икешәр аваз ...ылмасын белдергән я,ю,е хәрефләренең дөрес язылышы. Ъ һәм ь хәрефләрең дөрес язылышы. ...ләргә фонетик анализ ясау.

...ксикоглогия һәм лексикография.

...сика турында гомуми мәгълүмат. Сүзнең лексик мәгънәсе. Килеп чыгышы ягыннан татар ...енең сүзлек составы. Кулланылу өлкәсе буенча татар теленең сүзлек составы. Төрле типтагы ...екләрнең төзелү принциплары,алардан дөрес файдалану.

...з төзелеше һәм сүз ясалышы.

...нең тамыры һәм кушымчалар. Төрле сүз төркемнәрен ясый торган кушымчалар. Мөнәсәбәт ...ерүче кушымчалардан бәйләгечләр һәм модальлек кушымчалары. Татар телендә кушымчалары ...ә ялгану тәртибе.

...үзнең нигезе. Тамыр һәм ясалма нигезле сүзләр. Татар телендә сүз ясалу ысуллары: ясагыч ...шымчалар белән ясау; сүзләрне кушу яки теркәү юлы белән кушма,парлы һәм тезмә сүзләр ясау; ...зләрне кыскарту юлы белән яңа сүзләр ясау.

Сүзләрнең төзелешен һәм ясалышын тикшерү.

Тел белеме бүлекләреннән фонетика, морфология, сүз төзелеше , сүз ясалышы, лексикология, ...нтаксисны кабатлау.

Бәйләнешле сөйләм үстерү.

- Бирелгән терәк сүзләрне кулларнып,кечкенә хикәя төзү;
- Өйрәнелгән сүз төркемнәрен файдаланып,бирелгән планга таянып яраткан,ел фасылы турында кечерәк хикәя язу;
- Хикәя һәм сорау җөмләләрне файдаланып,укыган китап яки караган спектакль турында кара - каршы сөләшү уздыру;
- Укылган яки тыңланган әдәби әсәрдән өзекке,хикәя һәм сорау җөмләләрне файдаланып,план төзү;
- Бирелгән репликалардан логик бәйләнешле диалог төзеп язу;
- Бирелгән фразеологик әйтелмәләрне бер телдән икенче телгә тәрҗемә итү;
- Изложение һәм сочинение язарга өйрәнү; Төрле характердагы диктантлар язу

6 нчы сыйныф

Морфология

Сүз төркемнәре турында гомуми мәгълүмат бирү Исем

Исемнең лексик-грамматик мәгънәсе һәм морфологик-синтаксик билгеләре. Ялгызлык һәм уртаклык исемнәр. Исемнәренң берлек һәм күплек сан формалары, килеш һәм тартым белән төрләнеше. Тартымлы исемнәрнең килеш белән төрләнеш. Алынма сүзләрдәге килеш һәм тартым кушымчалары.

Исемнәрнең төрле ысуллар белән ясалышы.

Исемнәргә морфологик анализ ясау.

Сыйфат.

Сыйфатнын лексик-грамматик мәгънәсе һәм морфологик-синтаксик билгеләре. Асыл һәм нисби сыйфатлар. Сыйфатларның исемләшүе. Сыйфат дәрәҗәләре.

Сыйфатларның төрле ысуллар белән ясалышы.

Сыйфатларга морфологик анализ ясау.

...веш.

...еш турында гомуми мәгълүмат. Аның лексик-грамматик мәгънәсе һәм ...фологиксинтаксик үзенчәлекләре.

...шләрнең мәгънә төркемчәләре: саф рәвешләр, күләм-чама рәвешләре, охшату -чагыштыру ...шләре, вакыт, урын рәвешләре сәбәп-максат рәвешләре.

...шләрнең ясалышы.

...шләргә морфологик анализ ясау.

...арның лексик-грамматик мәгънәсе һәм морфологик-синтаксик билгеләре. Татар телендә ...мышның куллану үзенчәлеге. Саннарның исемләшүе. Сан төркемчәләре:. микъдар саны, ...п саны, җыю саны, чама саны, бүлем саны. Саннарның ясалышы, аларның дөрес язылышы. ...арга морфологик анализ ясау.

...ашлык.

...шлык турында гомуми мәгълүмат. Аларның мәгънә төркемчәләре: зат алмашлыклары, күрсәтү ...шлыклары, сорау алмашлыклары, билгеләү алмашлыклары, билгесезлек алмашлыклары, юклык ...шлыклары, тартым алмашлыклары.

...шлыкларның сөйләмдә дөрес кулланылышы.

...шлыкларга морфологик анализ ясау.

...әнешле сөйләм үстерү

- юл йөрү кагыйдәләрен белүне күрсәткән 7-8 репликадан торган диалог төзү;
- әти-әниләргә яки туганнарга карата рәхмәт хисләре белән сугарылган хат язу;
- табигатьне сакларга кирәклеген искәртеп, газета редакциясенә мәкалә язу;
- укучыларның тормыш тәҗрибәсеннән чыгып, өйрәнелгән сүз төркемнәрен файдаланып, кечкенә хикәяләр төзү;
- әдәбият дәресләрендә өйрәнелгән әсәрләрне кулланып,сочинениеләр язу; сүз төркемнәренә карата грамматик биремле диктантлар язу;
- төрле сүз төркемнәре кергән җөмләләрне татарчадан русчага һәм русчадан татарчага тәрҗемә итү, сүзлекләрдән файдалану;
- ...ай сыйфатларны тәрбияләү максатыннан чыгып сайланган изложениеләр язу.

7 нче сыйныф

...төркемнәре Фигыль

...телендә фигыльнең нигезе (башлангыч формасы) турында гомуми мәгълүмат.

Фигыльләрнең барлык-юклык формалары.Фигыль төркемчәләре. Затланышлы фигыльләр. Боерык фигыль.. Хикәя фигыль аның заман формалары. Хәзерге заман хикәя фигыль. Үткән заман хикәя фигыль. Киләчәк заман хикәя фигыль. Шарт фигыль.Затланышсыз фигыльләр. Сыйфат фигыль. Хәл фигыль. Исем фигыль. Инфинитив. Фигыльләрнең ясалышы. Фигыльләргә морфологик анализ.

Аваз ияртемнәре

Аларның ясалуы, морфологик-синтаксик үзенчәлекләре. Аваз ияртемнәреннән ясалган исемнәр һәм фигыльләр. Аваз ияртемнәренә морфологик анализ.

Хәбәрлек сүзләр.

Хәбәрлек сүзләрнең формалары һәм җөмләдә кулланылышы. Хәбәрлек сүзләргә морфологик анализ.

Бәйлекләр.

Бәйлекләрне төркемләү. Бәйлек сүзләр. Бәйлекләргә морфологик характеристика. **Теркәгечләр.** Теркәгечләрне төркемләү. Теркәгеч сүзләр. Аларның формалары, теркәгечләрдән аермасы.Теркәгечләрне морфологик яктан тикшерү.

Кисәкчәләр.

...гъналәре буенча төркемләү. Татар телендә кисәкчәләрнең дөрес язылышы. Кисәкчәләргә ...рфологик анализ..

...млыклар.

...лыкларның ясалу үзенчәлекләре һәм сөйләмдә кулланылышы. Ымлыкларны төркемләү.

...рфология буенча үткәннәрне гомумиләштереп кабатлау.

...йләнешле сөйләм үстерү

8 нче сыйныф

...ди җөмлә синтаксисы

...нтаксис буенча гомуми мәгълүмат

... һәм җөмлә. Гади һәи кушма җөмләләр.

...млədә сүзләр бәйләнеше. Сүзтезмә.

...ләр арасында тезүле һәм ияртүле бәйләнеш. Аларны белдерә торган тел чаралары.

...тезмәдә ияртүче һәм иярүче кисәкләр. Татар телендә сүзтезмәләрнең төрләре.

... тәртибе.

...ләдә сүз тәртибе турында гомуми мәгълүмат (башлангыч сыйныфларда үткәннәрне ...тлау һәм тирәнәйтү).

...ләдәге сүзләрнең уңай һәм кире сүз тәртибе. Җөмлә кисәкләренең җөмләдәге урыны. Татар һәм ...телләрендә сүзләрнең урнашу тәртибе үзенчәлекләре.

...и җөмлә төрләре.

...лә турында башлангыч сыйныфларда үтелгәннәрне кабатлау һәм тирәнәйтү.

...ү максаты ягыннан җөмлә төрләре.

...әя җөмлә, сорау җөмлә, боеру җөмлә һәм тойгылы җөмләләр (башлангыч сыйныфларда ...ннәрне кабатлау һәм тирәнәйтү), алар янында куела торган тыныш билгеләре.

И...е составлы җөмләләр һәм бер составлы җөмләләр турында гомуми төшенчә Ике с...авлы җөмләләр: җыйнак һәм җәенке җөмләләр.

Җ...млә кисәкләре.

Б...лангыч сыйныфларда үткәннәрне кабатлау һәм тирәнәйтү

Җ...мләнең баш кисәкләре

...белән хәбәр һәм аларның белдерелүе, төрләре. Ия белән хәбәрнең җөмләдәге урыны. Ия белән хәбәр арасына сызык кую очраклары.

Җ...мләнең иярчен кисәкләре

... һәм аның белдерелүе. Тиңдәш һәм тиңдәш түгел аергычлар.

...лык һәм аның белдерелүе. Туры һәм кыек тәмамлыклар.

...ның төрләре. Урын хәле. Вакыт хәле. Рәвеш хәле. Күләм хәле. Сәбәп хәле. Максат хәле. ... Кире хәл. Төрле хәлләрнең аерымлануы һәм алар янында тыныш билгеләре.

Аныклагыч турында гомуми мәгълүмат. Аныклагычларның аерымлануы һәм алар янында тыны
билгеләре.

Җөмләнең баш һәм иярчен кисәкләрен гомумиләштереп кабатлау.

Җөмләнең тиңдәш кисәкләре

Тиңдәш кисәкләр турында гомуми төшенчә. Аларны бәйләүче чаралар. Тиңдәш кисәклә гомумиләштерүче сүзләр. Тиңдәш кисәкләр һәм гомумиләштерүче сүзләр янында тыныш билге

Модаль кисәкләре

Эндәш сүз һәм кереш сүз турында гомуми төшенчә. Аларның үзенчәлекләре һәм җөмләдәге ур Эндәш һәм кереш сүзләр янында тыныш билгеләре.

Бер составлы җөмләләр

Исем (атау) җөмлә. Фигыль (иясез) җөмлә.

Тулы һәм ким җөмләләр

Тулы һәм ким җөмләләр турында гомуми мәгълүмат. Ким җөмлә төрләре һәм аларның кулланышы.

Раслау һәм инкарь җөмләләр

Раслау һәм инкарь җөмләләр турында гомуми төшенчә һәм аларның кулланышы.

Гади җөмлә синтаксисын һәм анда кулланыла торган тыныш билгеләрен гомумиләштереп кабатлау.

Гади җөмләләргә синтаксик анализ ясау.

Бәйләнешле сөйләм үстерү

- укыган әдәби әсәр героена адресланган хат язу;
- тормышта үрнәк булуырдай берәр кеше турында очерк язу;
- концертка яки театрга баргач алган тәэсирләр турында сөйләшү, диалогик һәм монологи сөйләм үрнәкләре табу; татар һәм рус телләрендәге кушма җөмләләрне төзелешләре, бәй чаралары һәм функцияләре ягыннан чагыштыру;
- әдәби геройларга характеристика язарга өйрәнү;
- татар телендәге сүз тәртибе үзенчәлекләрен чагылдырган кыска текстларны тәрҗемә иту күнегләрен үтәү;
- экологик темага сочинение элементлары булган изложениеләр язу;
- үтелгән темаларга таянып, грамматик биремле диктантлар язу;
- дәрестән тыш укылган әдәби әсәрләргә таянып, сочинениеләр язу.

9 нчы сыйныф

Гади җөмлә синтаксисын кабатлау

Кушма җөмлә синтаксисы һәм пунктуация.

Кушма җөмлә.Тезмә кушма җөмләләр.Теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма җөмләләр.

Тезмә кушма җөмләләрдә тыныш билгеләре.

Күп тезмәле кушма җөмлә.

Иярченле кушма җөмләләр. Иярчен җөмләләрнең төзелеше ягыннан төрләре. Аналитик иярчен җөмләләр. Синтетик иярченле кушма җөмләләр. Аналитик һәм синтетик иярченле кушма җөмл бәйләүче чаралар һәм тыныш билгеләре.

Татар һәм рус телләрендә тезмә һәм иярченле кушма җөмләләр.Аларның охшаш һәм үзенчәлек билгеләре.

Иярчен җөмләләрнең мәгънә ягыннан төрләре. Җөмлә кисәкләре белән иярчен җөмлә төрләре арасындагы мәгънә бәйләнеше.

Иярчен ия җөмләләр Иярчен хәбәр җөмләләр. Иярчен аергыч җөмләләр. Иярчен тәмамлык җөмләләр.Иярчен хәл җөмләләр.

Иярченле кушма җөмләләр янында тыныш билгеләре.

Катлаулы кушма җөмләләр.

Текст синтаксисы һәм пунктуация.

Стилистика һәм сөйләм культурасы.

Синтаксис һәм пунктуацияне гомумиләштереп кабатлау.

Бәйләнешле сөйләм үстерү

- Туган телне камил белүнеңзарурлыгы турында чыгыш;
- берәр вакыйга турында фикер алышу;
- яраткан берәр шагыйрь иҗатынакыскача күзәтү;
- бирелгән сюжет буенча хикәя язу;
- әхлакый темага анкета уздыру, сораулар төзү;
- төрле эш кәгазьләре.

Тел чаралары һәм аларны куллану күнекмәләре

Орфография

Орфография һәм орфоэпия кагыйдәләрен программага кертелгән эчтәлектә дөрес куллана белү.

Сөйләмнең фонетик ягы

Сөйләмдә татар авазларының үзенчәлекләрен саклау, аларны ишетеп аера белү. Транскрипция билгеләре. Сүз, фраза басымы һәм аның үзенчәлекләре. Басым астында әйтелмәгән сузыклар. Хикәя, боеру, тойгылы җөмләләрнең ритмик-интонацион үзенчәлекләре. Санау интонациясе. Сөйләм этикеты үрнәкләренең интонациясе.

Сөйләмнең лексик ягы

Программа кысаларындагы аралашу тематикасына караган лексик берәмлекләрне тану һәм куллана белү. Гади тотрыклы гыйбарәләр. Татар сөйләм этикеты берәмлекләре. Клишелар. Татар һәм рус телләре өчен уртак сүзләр. Алынма сүзләр. Сүз ясалышы ысуллары: парлы, кушма һәм тезмә сүзләр. Иң продуктив сүз ясагыч кушымчалар. Күп мәгънәле сүзләр.

Сөйләмнең грамматик ягы

Сөйләмдә исем, сыйфат, сан, рәвеш, алмашлык, фигыль (аралашуда киң кулланылыштагы төркемчәләре) мөстәкыйль сүз төркемнәрен тану һәм куллану.

Процессның башлануын, дәвам итүен, тәмамлануын, теләкне, мөмкинлек/мөмкин түгеллекне, кирәклек/кирәк түгеллекне белдерә торган модаль мәгънәле аналитик фигыльләрне куллану.

Ярдәмлек һәм бәйлек сүзләр, кереш сүзләрнең җөмләдә кулланылышы.

Сөйләмдә теркәгечләр һәм кисәкчәләрне куллану.

Хикәя, сорау, боеру җөмләләр. Татар җөмләсендә сүз тәртибе. Раслау һәм инкарь җөмләләр. Гади фигыль хәбәрле исем хәбәрлеһәм тезмә фигыль хәбәрле гади җөмлә. Гади җәенке җөмләләр. Тиңдәш кисәкле җөмләләр. *Һәм, ә, ләкин, чөнки* теркәгечләренең җөмлә төзүдә кулланылышы.

Тезмә кушма җөмләләрнең теркәгечле, теркәгечсез төрләре. Иярчен кушма җөмләләрнең аналитик һәм синтетик төрләре. Синтетик иярчен шарт, кире шарт, вакыт, *сәбәп җөмләләр.*

Укыту предметының сөйләм эшчәнлеге төрләре буенча планлаштырылган нәтиҗәләре

Укучының төп гомуми белем бирү мәктәбен тәмамлаганда, **сөйләм эшчәнлеге төрләре буенча түбәндәге нәтиҗәләргә ия булуы** планлаштырыла:

Диалогик сөйләм

Программа кысаларындагы тематикада диалогик сөйләм күнекмәләрен камилләштерү: диалог – сораштыру, диалог – тәкъдим, диалог – фикер алышу, катнаш диалоглар. Диалог күләме: һәр катнашучы ягыннан кимендә 6 – 8 реплика (5–7 нче сыйныфлар), 9 – 10 реплика (8–9 нчы сыйныфлар).

Монологик сөйләм

Программада тәкъдим ителгән темалар кысасында сөйләмнең коммуникатив типлары буенча бәйләнешле сөйләмне камилләштерү: сурәтләп сөйләү, эчтәлек сөйләү, хикәя төзү, персонажларны характерлау, хәбәр итү. Монологик сөйләм күләме: кимендә 8 – 10 фраза (5–7 нче сыйныфлар), 10 –12 фраза (8–9 нчы сыйныфлар). Сөйләмнең вакыт ягыннан дәвамлылыгы – 1,5 – 2 мин (9 нчы сыйныф).

Тыңлап аңлау

Программада тәкъдим ителгән эчтәлек нигезендә төрле төрдәге тыңлап аңлау күнегүләрен үти белү; [illegible]ләрне, җөмләләрне аңлап тәрҗемә итә белү; зур булмаган аутентив яки адаптацияләнгән әдәби [illegible]рләрдән өзекләрне, мәгълүмати характердагы текстларны, вакытлы матбугат язмаларын тыңлап аңлап, [illegible]әлеге буенча фикер әйтү, аралашуга чыгу.

[illegible]нлап аңлау күнегүләренең вакыт ягыннан яңгырау озынлыгы: 1,2 – 1,5 мин (9 нчы сыйныф).

Уку

Программаның предмет эчтәлегенә турыкилгән әдәби, фәнни-популяр, рәсми характердагы текстлар [illegible]ән танышу барышында, мәгълүмат белән эшләү күнекмәләренә ия булу.

Мәгълүматны танып белү, үзләштерү ихтыяжыннан чыгып, тәкъдим ителгән текстларны аңлап укырга [illegible]әнү.

Күрмә-символик мәгълүматлы, иллюстрацияле, таблицалы текстлар белән эшләү күнекмәләренә ия [illegible]у.

Текст укыганда, кирәкле мәгълүматны аерып алу, системага салу, чагыштыру, анализлау, [illegible]умиләштерү, интерпретацияләү һәм үзгәртү кебек эшчәнлекләрне үзләштерү.

Текстның эчтәлегенә нигезләнеп, контекст буенча яңа сүзләрнең мәгънәсен аңлау.

Уку өчен текстның күләме:300 сүзгә кадәр (9 нчы сыйныф).

Язу

Программада тәкъдим ителгән эчтәлек нигезендә актив кулланууда булган сүзләрне дөрес яза, төрле [illegible]лыптагы диалоглар, конкрет бер тема буенча хикәя төзи белү, прагматик текстлар (рецептлар, [illegible]лдерүләр, афиша һ.б.), эпистоляр жанр текстларын (шәхси һәм рәсми хатлар, котлаулар һ.б) дөрес яза [illegible]лу; проблемага карата фикерне язмача җиткерә белү; тәкъдим ителгән текстның эчтәлегенә нигезләнеп, [illegible]ы үзгәртеп яки дәвам итеп яза белү. Язма эшнең күләме: 70 – 80сүзгә кадәр (9 нчы сыйныф).

Туган телне укытуны матди-техник һәм мәгълүмати яктан тәэмин итү

- Төп сыйныфларда укытуның матди-техник яктан тәэмин ителеше башлангыч сыйныфта эшләгәннәрне дәвам итү формасында алып барыла; V-IX сыйныфларда ул түбәндәгечә тәэмин ителә:
- уку бинасы һәм ул урнашкан территория, кабинетлар санитар һәм куркынычсызлык кагыйдәләренә туры килерлек итеп оештырыла;
- укытучыларның һәм башка хезмәткәрләрнең эшчәнлеге тиешле таләпләргә туры китереп саклана;
- укучыларда ашханә, спортзал, бассейн һ.б.ш. урыннардагы җиһазларга сакчыл караш, алардан тиешенчә файдалану, мәктәпнең эчке кагыйдәләрен үтәү зарурилыгы кебек сыйфатлар тәрбияләнә;
- дәресләрдә файдалану өчен, китапханәдә тиешле санда китаплар, дәреслекләр, белешмә әдәбият, заманча техник чаралар булдырыла;
- компьютер классларыннан укучыларның яшенә һәм сәламәтлегенә карап файдаланыла;
- дәресләрдә һәм аннан тыш вакытларда телевидение һәм Интернет чараларыннан урынлы файдаланыла;
- укучыларнын физик мөмикинлекләрен исәпкә алып, дистанцион уку формасын файдалану күздә тотыла;
- төп һәм югары сыйныфларда татар теле дәресләрендә кулланыла торган төрле таратма һәм күрсәтмә әсбапларның санитар нормаларга туры килүләре тәэмин ителә;
- сәләтле укучыларга аерым якын килеп, аларны төрле өстәмә - фәнни җыентыкларда мәкаләләр бастыру, тезис һәм конспектлар төзү конкурсларында, тематик-гамәли конференцияләрдә, семинарларда катнашу кебек эшләргә җәлеп ителә.

ӘДӘБИЯТ

5 нче сыйныф

[illegible]алык авыз иҗаты жанрлары.

[illegible]абдулла Тукай. Иҗатына кыскача күзәтү. “Су анасы” әкияте. “Эшкә өндәү”,”Сабыйга”,”Эш беткәч [illegible]йнарга ярый”,”Су анасы” шигырьләре..

Әнвәр Бакиров. Иҗаты турында белешмә. “Су анасы” балеты турында мәгълүмат.

Скульптор Садри Ахун.

[illegible]аюм Насыйри. Иҗаты белән танышу.”Патша белән карт” әсәре.

[illegible]алимжан Ибраһимов. Иҗатына кыскача күзәтү ясау.” Яз башы” хикәясе белән танышу.

Туган ягыбызга, табигатебезгә ярату хисләре тәрбияләү.

Муса Җәлил . Герой шагыйрьнең иҗатына күзәтү.”Алтынчәч” әсәре белән танышу. Батырлык сыйфатларын тәрбияләү.

Фатих Кәрим. “ Кыр казы” әсәре.,” белешмә.”Сертотмас үрдәк әкияте”, “Чуар тавык” хикәясе.

Фатих Хөсни . Чыбыркы” әсәренә анализ ясау .

Рабит Батулла.”Дуслар дус булып кала” әкияте.

Фәнис Яруллин. Иҗаты белән танышу. Корчагиннар батырлыгын чагылдырган сыйфатларны тәрбияләү. ”Зәңгәр күлдә ай коена” әсәренә анализ ясау..

М.Әгъләм. Иҗатына күзәтү ясау. Якташыбыз иҗатына хөрмәт тәрбияләү. ”Матурлык минем белән” әсәре . Эстетик сыйфатлар тәрбияләү.

Нәби Дәүли. Иҗатына кыскача күзәтү. ”Бәхет кайда була?”. Хезмәткә хөрмәт тәрбияләү.”

Биографик белешмәләр:К.Насыйри,Г.Тукай,Г.Ибраһимов,М.Җәлил.

А. Платонов **“Ягъфәр бабай”** әсәре.

6 нчы сыйныф

...р әдипләренең әсәрләре:

...Тукай “Шүрәле”, “Туган авыл”

...**Гафури.** Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Ана”

...**Такташ.** Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Мокамай”

...**Җәлил.** “Имән”, “Чәчәкләр”

...**Еники.** Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Матурлык”;

...**Бәширов.** “Сабантуй”;

...Гази. “Онытылмас еллар”(өзек);

...**Мәһдиев.** Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә “Фронтовиклар”(өзек);

...**Маннур.** Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә.

...язучыларының тәрҗемә әсәрләре:

...Чехов “Анюта”.

7 нче сыйныф

...улла **Тукай**. Иҗаты турында белешмә. “Милли моңнар” шигыре.

...имҗан **Ибраһимов**. Иҗаты турында белешмә. “Табигать балалары” әсәре.

...ел **Кутуй**. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Рәссам” әсәре.

...гат **Хәким**. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Бакчачылар” поэмасы.

...и **Такташ.** Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Алсу” поэмасы.

...их **Кәрим**. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Бездә яздыр” әсәре.

...ирхан **Еники.** Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Кем җырлады?”хикәясе.

...һәммәт **Мәһдиев**. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Без – кырык беренче ел ...лары” әсәре.

...мәр **Бәширов.** Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Менә сиңа,мә!” әсәре

...раһим **Гази**. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Йолдызлы малай” әсәре.

...рахман **Әпсәләмов**. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә.

...фан **Миңнуллин**. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Монда тудык, монда үстек” әсәре.

...рсель **Галиев**. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Нигез” әсәре. яшәгән **А.С.Пушкин**. ...шкы кич” (татарчага тәрҗемәсе) шигыре.

8 нче сыйныф

...тар әдипләренең әсәрләре:

Г.**Тукай** “Пар ат”

Г. **Ибраһимов** “Алмачуар”

Ш. Камал “Буранда”

С. **Хәким** “Җырларымда телим”

Ф. **Хөсни** “Сөйләнмәгән хикәя”

Ш. **Маннур** “Муса”(өзек)

Г. **Афзал** .Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә.“Юл газабы”, “Йөз кабат”

Мәһдиев “Кеше китә, җыры кала” (өзек)

Садриев . Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Бәхетсезләр бәхете” (өзек)

Әгъләм. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Каеннар илендә”

Харис “Ике гөл”

Миннуллин. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Моңлы бер җыр”(өзек)

Рус язучыларының тәрҗемә әсәрләре.

А. Куприн “Олеся”(өзек)

9 нчы сыйныф

Г. Тукай “Ана догасы”;

Г. Ибраһимов. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. Г. Ибраһимов “Сөю-сәгадәт”;

Ф. Әмирхан. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. Ф. Әмирхан “Хәят” (өзек);

Г. Камал .Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. Г. Камал “Беренче театр”

Ә. Еники “Әйтелмәгән васыять”;

Г. Әпсәләмов “Ак чәчәкләр”(өзек);

Гыйләҗев.Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Җомга көн кич белән”(өзек);

Афзал “Өф-өф итеп”;

Мингалим. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Сап – сары күзләр”;

Әхмәтҗанов “Сандугач керде күңелгә”, “Әкияттән”;

Хөсәенов.Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. Ш. Хөсәенов “Әни килде”.

Рус язучыларының тәрҗемә әсәрләре: А. Пушкин “Пәйгамбәр”.

Родная (русская) литература
5-9 классы

Основная цель предмета состоит в том, чтобы заложить у учащихся основы знаний о русской словесности через раскрытие своеобразия языка художественной литературы, выразительных средств языка, создание собственных текстов, а также знакомство с основными видами и жанрами словесности.

К задачам предмета относятся:

- Учить читать и понимать любой текст (в том числе художественный).
- Учить анализировать текст с учетом поставленной учебной задачи.
- Учить создавать собственный текст.
- Учить правильно определять роль ритма и интонации в стихах и прозе.
- Познакомить детей с родами, видами и жанрами словесности.
- Раскрыть перед детьми своеобразие языка художественной литературы, выразительных средств.

Требования к результатам изучения предмета «Родная (русская) литература»

Метапредметные результаты расширяют сферу практического применения сведений и навыков, сопутствующих изучению словесности. Они включают:

1) владение всеми видами речевой деятельности:

аудирование и чтение:

адекватное понимание информации устного и письменного сообщения (коммуникативной установки, темы текста, основной мысли; основной и дополнительной информации);

владение разными видами чтения (поисковым, просмотровым, ознакомительным, изучающим) текстов разных стилей и жанров;

адекватное восприятие на слух текстов разных стилей и жанров; владение разными видами аудирования (выборочным, ознакомительным, детальным);

способность извлекать информацию из различных источников, включая средства массовой информации, компакт-диски учебного назначения, интернет-ресурсы; свободно пользоваться словарями различных типов, справочной литературой, в том числе и на электронных носителях;

овладение приемами отбора и систематизации материала на определенную тему; умение вести самостоятельный поиск информации; способность к преобразованию, сохранению и передаче информации, полученной в результате чтения или аудирования;

умение сопоставлять и сравнивать речевые высказывания с точки зрения их содержания, стилистических особенностей и использованных языковых средств;

говорение и письмо:

способность определять цели предстоящей учебной деятельности (индивидуальной и коллективной), последовательность действий; оценивать достигнутые результаты и адекватно формулировать их в устной и письменной форме;

умение воспроизводить прослушанный или прочитанный текст с заданной степенью свернутости (план, пересказ, конспект, аннотация);

умение создавать устные и письменные тексты разных типов, стилей речи и жанров с учетом замысла, адресата и ситуации общения;

способность свободно, правильно излагать свои мысли в устной и письменной форме, соблюдать нормы построения текста (логичность, последовательность, связность, соответствие теме и др.), адекватно выражать свое отношение к фактам и явлениям окружающей действительности, к прочитанному, услышанному, увиденному;

владение различными видами монолога (повествование, описание, рассуждение; сочетание разных видов монолога) и диалога (этикетный, диалог-расспрос, диалог-побуждение, диалог —обмен мнениями и др.; сочетание разных видов диалога);

соблюдение в практике речевого общения основных орфоэпических, лексических, грамматических, стилистических норм современного русского литературного языка; соблюдение основных правил орфографии и пунктуации в процессе письменного общения;

способность участвовать в речевом общении, соблюдая нормы речевого этикета; адекватно использовать жесты, мимику в процессе речевого общения;

способность осуществлять речевой самоконтроль в процессе учебной деятельности и в повседневной практике речевого общения; способность оценивать свою речь с точки зрения ее содержания, языкового оформления; умение находить грамматические и речевые ошибки, недочеты, исправлять их; совершенствовать и редактировать собственные тексты;

умение выступать перед аудиторией сверстников с небольшими сообщениями, докладом, рефератом; участие в спорах, обсуждениях актуальных тем с использованием различных средств аргументации;

2) применение приобретенных знаний, умений и навыков в повседневной жизни; способность использовать родной язык как средство получения знаний по другим учебным предметам;

применение полученных знаний, умений и навыков анализа языковых явлений на межпредметном уровне (на уроках иностранного языка, литературы и др.);

3) коммуникативно целесообразное взаимодействие с окружающими людьми в процессе речевого общения, совместного выполнения какого-либо задания, участия в спорах, обсуждениях актуальных тем; овладение национально-культурными нормами речевого поведения в различных ситуациях формального и неформального межличностного и межкультурного общения.

Предметные результаты должны отражать:

1) осознание значимости чтения и изучения родной литературы для своего дальнейшего развития; формирование потребности в систематическом чтении как средстве познания мира и себя в этом мире, гармонизации отношений человека и общества, многоаспектного диалога;

2) понимание родной литературы как одной из основных национально-культурных ценностей народа, как особого способа познания жизни;

3) обеспечение культурной самоидентификации, осознание коммуникативно-эстетических возможностей родного языка на основе изучения выдающихся произведений культуры своего народа, российской и мировой культуры;

4) воспитание квалифицированного читателя со сформированным эстетическим вкусом, способного аргументировать свое мнение и оформлять его словесно в устных и письменных высказываниях разных жанров, создавать развернутые высказывания аналитического и интерпретирующего характера, участвовать в обсуждении прочитанного, сознательно планировать свое досуговое чтение;

5) развитие способности понимать литературные художественные произведения, отражающие разные этнокультурные традиции;

6) овладение процедурами смыслового и эстетического анализа текста на основе понимания принципиальных отличий литературного художественного текста от научного, делового, публицистического и т.п., формирование умений воспринимать, анализировать, критически оценивать и интерпретировать прочитанное, осознавать художественную картину жизни, отраженную в литературном произведении, на уровне не только эмоционального восприятия, но и интеллектуального осмысления.

Тематическое планирование с определением основных видов учебной деятельности обучающихся по предмету «Родная (русская) литература»

5 класс

№	Тема (раздел)	Характеристика учебной деятельности
1	**Что такое слово.**	Осознают роль русского языка в жизни общества и государства, в современном мире; роль языка в жизни человека; красоту, богатство, выразительность русского языка.
2	**Словесность.**	Овладевают понятиями словесность как словесное творчество, словесное искусство. Письменная и устная формы словесности. Разговорный язык и литературный язык, их свойства. Диалог и монолог. Просторечие. Язык художественной словесности. Отличие значения языка в жизни от значения языка в произведении. Различение разговорного и литературного языка, выработка умения употреблять их в соответствующих условиях. Умение различать разговорную и книжную окраску выражений. Обогащение разговорного языка школьника. Умение построить диалог. Уместное употребление просторечия.
3	**Богатство лексики русского языка.**	Работа с толковыми словарями. Умение читать словарную статью. Выработка умения определять лексическое значение слова, давать определение понятия. Умение находить в тексте художественного произведения многозначные слова, омонимы, синонимы, антонимы, неологизмы, архаизмы, историзмы, фразеологизмы.
4	**Прямое и переносное значение слова**	Понимание прямого и переносного значения слова. Нахождение в произведении эпитетов и сравнений. Употребление в собственных высказываниях эпитетов, сравнений, аллегорий.
5	**Текст.**	Определение темы и основной мысли текста. Устное и письменное изложение повествовательного текста. Создание собственного повествовательного текста на предложенную тему. Создание словесного описания предмета. Выразительное чтение диалога. Создание собственного рассуждения, диалога, монолога.
6	**Стихи и проза.**	Различение стихотворной и прозаической речи. Чтение предложений с восклицательной интонацией. Чтение стихов с соблюдением стиховой паузы. Выразительное чтение. Подбор рифм к предложенным словам.
7	**Устная народная словесность.**	Различение видов русской народной словесности. Рассказывание сказки, небылицы. Произнесение скороговорки и считалки. Отгадывание загадок. Сочинение собственных загадок, употребление пословиц и поговорок, понимание их аллегорического значения.
8	**Литературное эпическое произведение**	Понимание того, что эпическое произведение – результат творчества писателя. Пересказ литературной сказки. Выразительное чтение. Создание устного рассказа по собственным впечатлениям.
9	**Литературное лирическое произведение**	Понимание главного свойства лирических произведений – выражение мыслей и чувств автора. Выразительное чтение стихов.
10	**Литературное драматическое произведение**	Умение отличать драматическое произведение от произведений других родов словесности. Понимание роли авторских ремарок. Чтение пьесы по ролям. Сочинение собственной сценки.
11	**Повторение изученного**	Адекватно принимают основную и дополнительную информацию текста, воспринимаемого зрительно или на слух. Передают в устной форме содержание прочитанного или прослушанного текста в сжатом или развернутом виде в соответствии с ситуацией речевого общения.

		Создают устные и письменные монологические и диалогические высказывания на актуальные социально-культурные, нравственно-этические, бытовые, учебные темы в соответствии с целями и ситуацией общения; письменные высказывания разной коммуникативной направленности с использованием разных функционально-смысловых типов речи и их комбинаций.

6 класс

№	Тема (раздел)	Характеристика учебной деятельности
1	**Употребление языка.**	Работать с учебником, рабочей тетрадью. Пользоваться этимологическим, толковым словарём, давать лексическое и стилистическое значение слова. Подробно пересказывать текст лингвистического содержания, составлять план своего ответа. Различать стилистическую окраску текста, тексты.
2	**Средства художественной изобразительности.**	Уметь находить метафоры, олицетворения, метонимии, синекдоха в заданных текстах. Находить средства художественной изобразительности в тексте, определять их сферу употребления, источник появления; объяснять значения в тексте. Различать изучаемые средства художественной изобразительности и находить их в текстах; выразительно читать тексты, в которых имеются средства художественной изобразительности, применять средства художественной изобразительности в собственных высказываниях.
3	**Юмор в произведениях словесности**	Выразительное чтение юмористических произведений, устное и письменное изложение юмористического произведения, находить в произведениях словесности элементы юмора; использовать в собственных юмористических рассказах или сценках средства создания комического.
4	**Произведения устной народной словесности**	Различать виды народной словесности. Рассказывать былины и выразительное чтение былины. Рассказывать легенды и выразительное чтение легенды, предания.
5	**Эпическое произведение , его особенности**	Различать героя, автора и рассказчика; отличать эпическое произведение от лирического и драматического. Умение выразительно читать на публику эпические произведения и свои эпические произведения словесности по собственным впечатлениям.
6	**Лирическое произведение , его особенности**	Отличать лирическое произведение от эпического и драматического; различение стихов. Называть особенности лирического произведения, языка автора, построения произведения. Определять ритм, рифму, размер стихотворения, замысел и выражаемые автором чувства. Умение выразительно читать на публику лирические произведения и свои лирические произведения словесности по собственным впечатлениям.
7	**Драматическое произведение, его особенности**	Отличать драматическое произведение от эпического и лирического. Распознавать диалог; отличать диалог от монолога; определять реплики в диалоге; составлять диалоги на заданную тему по указанной схеме; вести диалог. Роль авторской ремарки, реплик героев в диалоге, монологов героев, выразительно читать, исполнять пьесу по ролям.
8	**Итоговое повторение.**	Наблюдают за использованием слов в переносном значении в художественной и разговорной речи; синонимов в художественных, публицистических и учебно-научных текстах, антонимов, устаревших слов и неологизмов, диалектизмов в языке художественной литературы. Характеризуют слова с точки зрения их принадлежности к активному и пассивному запасу, сферы употребления и стилистической окраски Осуществляют выбор лексических средств и употребляют их в соответствии со значением и сферой общения.

		Извлекают необходимую информацию из лингвистических словарей различных типов (толкового словаря, словарей синонимов, антонимов, устаревших слов, иностранных слов, фразеологического словаря) и используют ее в различных видах деятельности

7 класс

№	Тема (раздел)	Характеристика учебной деятельности
	Слово и словесность.	Работа со словарями различного типа; обогащение словарного запаса; определение темы и основной мысли произведения.
	Разновидности употребления языка.	Работа со словарями. Различение разговорного языка и разновидностей литературного языка, их употребление. Создание текстов официально-делового, научного и публицистического стилей.
	Формы словесного выражения.	Выразительное чтение повествования, описания, рассуждения, диалога в художественном произведении. Рассказывание о событии с использованием диалога. Выразительное чтение сказа. Создание собственного сказа (рассказ о событии от лица героя с сохранением особенностей его речи). Выразительное чтение стихов и прозы. Создание устного монолога в научном стиле.
	Стилистическая окраска слова. Стиль.	Работа со словарями. Употребление стилистически окрашенных слов. Понимание стилистической выразительности различных средств языка и умение передать свое понимание в выразительном чтении произведения. Создание стилизации и пародии.
	Произведения словесности.	Различение родов словесности. Определение вида и жанра произведения.
	Устная народная словесность, ее виды и жанры.	Выразительное чтение произведений разных видов народной словесности.
	Духовная литература, ее виды и жанры.	Чтение Библии. Понимание библейских текстов в соответствии с их жанровой спецификой. Понимание обобщенного смысла библейского повествования.
	Эпические произведения, их своеобразие и виды.	Понимание характера литературного героя с учетом всех средств его изображения. Выразительное чтение и пересказ эпизода с употреблением различных средств изображения характера. Сочинение: характеристика героя и сравнительная характеристика нескольких героев. Использование в нем различных средств словесного выражения содержания.
	Лирические произведения, их своеобразие и виды.	Сочинение-эссе, раскрывающее личное впечатление о стихотворении, об использовании специфических средств изображения и выражения, присущих лирическому произведению.
	Драматические произведения, их своеобразие и виды.	Выразительное чтение драматического произведения. Сочинение: анализ эпизода пьесы.
	Лиро-эпические произведения, их своеобразие и виды.	Выразительное чтение лиро-эпических произведений. Сочинение-рассуждение о героях баллады и поэмы.
	Взаимовлияние произведений словесности.	Понимание смысла использования чужого слова в произведениях словесности. Умение передать это понимание в выразительном чтении произведений. Использование мотивов народной словесности в собственном

		литературном творчестве.
13	**Повторение изученного.**	Создают устные и письменные монологические и диалогические высказывания на актуальные социально-культурные, нравственно-этические, бытовые, учебные темы в соответствии с целями и ситуацией общения; письменные высказывания разной коммуникативной направленности с использованием разных функционально-смысловых типов речи и их комбинаций Отбирают и систематизируют материал на определенную тему Осуществляют поиск, анализ, преобразование информации, извлеченной из различных источников, представляют и передают ее с учетом заданных условий общения.

8 класс

№	Тема (раздел)	**Характеристика учебной деятельности**
1	**Материал словесности. Средства языка художественной словесности.**	Умение видеть в тексте языковые способы изображения явления и выражения отношения автора к предмету изображения. Понимание значения средств языка в произведениях словесности. Видеть в тексте языковые способы изображения явления и выражения отношения автора к предмету изображения, понимать значение лексических, фонетических, словообразовательных, грамматических средств языка в произведениях словесности, выразительно читать тексты различной эмоциональной окраски
2	**Словесные средства выражения комического.**	Понимание сущности комического, развитие чувства юмора. Умение видеть авторский идеал. Выразительное чтение и рассказывание произведений. Использование языковых средств.
3	**Качества текста и художественность произведений словесности .**	Развитие чувства стиля. Умение оценивать качество текста. Различать удачные и неудачные выражения. Редактирование и совершенствование текста. Умение увидеть своеобразие художественного текста. Редактирование и совершенствование текста.
4	**Языковые средства изображения жизни и выражения точки зрения автора в эпическом произведении.**	Умение понять авторскую мысль, учитывая все средства её выражения в эпическом произведении. Умение различать героя, рассказчика и автора. Создание собственного произведения. Сочинение-рассуждение об идейно- художественном своеобразии эпического произведения.
5	**Языковые средства изображения жизни и выражения точки зрения автора в лирическом произведении.**	Понимание значения средств языкового выражения содержания при чтении лирического произведения. Умение почувствовать и передать в чтении своеобразие образа-переживания в лирическом произведении. Создание стихов и их анализов.
6	**Языковые средства изображения жизни и выражения точки зрения автора в драматическом произведении.**	Понимание значения средств словесного выражения. Умение понять идею драматического произведения. Создание собственного драматического произведения.
7	**Взаимосвязи произведений словесности.**	Умение видеть авторскую позицию. Создание собственных произведений с использованием традиций. Переосмысление сюжета и образов.

9 класс

№	Тема (раздел)	**Характеристика учебной деятельности**

1	**Средства художественной изобразительности.**	Понимать идейно – художественное значение средств художественной изобразительности, использовать средства художественной изобразительности языка в собственных устных и письменных высказываниях.
2	**Жизненный факт и поэтическое слово.**	Воспринимать художественную правду в произведениях, написанных как в правдоподобной, так и в условной манере; создавать текст, основанный на жизненных впечатлениях; определять тему и идею произведения, исходя из внимания к поэтическому слову; сопоставлять документальные сведения о реальных событиях и лицах с их изображением в художественном произведении с целью понимания специфики искусства слова; сопоставлять изображения реального факта в произведениях разных родов и жанров, разных авторов с целью понимания точки зрения автора.
3	**Историческая жизнь поэтического слова.**	Видеть и передать в выразительном чтении художественные достоинства произведений прошлого, исходя из понимания своеобразия языка этих произведений; видеть своеобразие стиля произведения.
4	**Произведение словесности.**	При чтении произведения идти от слова – к идее воспринять личностный смысл произведения и передать его в выразительном чтении, пересказе.
5	**Произведение искусства слова как единство художественного содержания и его словесного выражения.**	Понимать эстетическую природу искусства слова; выявлять личностный смысл произведения словесности, передать его в выразительном чтении произведения, в устных и письменных рассуждениях; видеть главное значение произведений русской словесности; использовать «вечные» образы, жанры и стили произведений прошлого в собственном творчестве.
6	**Произведение словесности в истории культуры**	Взаимосвязь разных национальных культур; значение перевода произведения словесности на другой язык; традиции и новаторство в произведениях словесности; роль словесности в развитии общества и в жизни личности; значение художественной словесности для развития языка.

Рекомендуемая литература

Альбеткова Р.И. Рабочая программа к учебному курсу «Русская словесность. 5—9 классы» / Р. И. Альбеткова. — М. : Дрофа, 2017. — 56 с.

Учебные пособия. Учебно-методические материалы
А л ь б е т к о в а Р. И. Русская словесность. 5 кл.: учеб. пособие. — М.: Дрофа
А л ь б е т к о в а Р. И. Русская словесность. 5 кл.: метод. пособие. — М.: Дрофа.
А л ь б е т к о в а Р. И. Русская словесность. 5 кл.: рабочая тетрадь. — М.: Дрофа.
А л ь б е т к о в а Р. И. Русская словесность. 6 кл.: учеб. пособие. — М.: Дрофа
А л ь б е т к о в а Р. И. Русская словесность. 6 кл.: метод. пособие. — М.: Дрофа.
А л ь б е т к о в а Р. И. Русская словесность. 6 кл.: рабочая тетрадь. — М.: Дрофа.
А л ь б е т к о в а Р. И. Русская словесность. 7 кл.: учеб. пособие. — М.: Дрофа
А л ь б е т к о в а Р. И. Русская словесность. 7 кл.: метод. пособие. — М.: Дрофа.
Альбеткова Р. И. Русская словесность. 7 кл.: рабочая тетрадь. — М.: Дрофа.
А л ь б е т к о в а Р. И. Русская словесность. 8 кл.: учеб. пособие. — М.: Дрофа
А л ь б е т к о в а Р. И. Русская словесность. 8 кл.: метод. пособие. — М.: Дрофа.
Альбеткова Р. И. Русская словесность. 8 кл.: рабочая тетрадь. — М.: Дрофа.
А л ь б е т к о в а Р. И. Русская словесность. 9 кл.: учеб. пособие. — М.: Дрофа
А л ь б е т к о в а Р. И. Русская словесность. 9 кл.: метод. пособие. — М.: Дрофа.
А л ь б е т к о в а Р. И. Русская словесность. 9 кл.: рабочая тетрадь. — М.: Дрофа.

«Родной (русский) язык»
5-9 классы

Целями изучения родного языка в **основной школе являются:**

• воспитание уважения к родному языку, сознательного отношения к нему как явлению культуры; осмысление родного языка как основного средства общения, средства получения знаний в разных сферах человеческой деятельности, средства освоения морально-этических норм, принятых в обществе; осознание эстетической ценности родного языка:

• овладение родным языком как средством общения в повседневной жизни и учебной деятельности; развитие готовности и способности к речевому взаимодействию и взаимопониманию, потребности в речевом самосовершенствовании; овладение важнейшими общеучебными умениями и универсальными учебными действиями (умения формулировать цели деятельности, планировать ее, осуществлять речевой самоконтроль и самокоррекцию; проводить библиографический поиск, извлекать и преобразовывать необходимую информацию из лингвистических словарей различных типов и других источников, включая СМИ и Интернет; осуществлять информационную переработку текста и др.);

• освоение знаний об устройстве языковой системы и закономерностях ее функционирования, о стилистических ресурсах и основных нормах родного литературного языка; развитие способности опознавать, анализировать, сопоставлять, классифицировать и оценивать языковые факты; овладение на этой основе культурой устной и письменной речи, видами речевой деятельности, правилами использования языка в разных ситуациях общения, нормами речевого этикета; обогащение активного и потенциального словарного запаса; расширение объема используемых в речи грамматических средств; совершенствование способности применять приобретенные знания умения и навыки в процессе речевого общения в учебной деятельности и повседневной жизни.

Общая характеристика учебного предмета

Содержание курса родного языка в основной школе обусловлено общей нацеленностью образовательного процесса на достижение метапредметных и предметных целей обучения, что возможно на основе компетентностного подхода, который обеспечивает формирование и развитие коммуникативной, языковой и лингвистической (языковедческой) и культуроведческой компетенций.

Коммуникативная компетенция предполагает овладение видами речевой деятельности и основами культуры устной и письменной речи, базовыми умениями и навыками использования языка в жизненно важных для данного возраста сферах и ситуациях общения. Коммуникативная компетентность проявляется в умении определять цели коммуникации, оценивать речевую ситуацию, учитывать намерения и способы коммуникации партнера, выбирать адекватные стратегии коммуникации, быть готовым к осмысленному изменению собственного речевого поведения.

Языковая и лингвистическая (языковедческая) компетенции формируются на основе овладения необходимыми знаниями о языке как знаковой системе и общественном явлении, его устройстве, развитии и функционировании: освоения основных норм родного литературного языка; обогащения словарного запаса и грамматического строя речи учащихся; формирования способности к анализу и оценке языковых явлений и фактов, необходимых знаний о лингвистике как науке, ее основных разделах и базовых понятиях: умения пользоваться различными видами лингвистических словарей.

Культуроведческая компетенция предполагает осознание родного языка как формы выражения национальной культуры, понимание взаимосвязи языка и истории народа, национально-культурной специфики родного языка, освоение норм речевого этикета, культуры межнационального общения; способность объяснять значения слов с национально-культурным компонентом,

В примерной программе реализован коммуникативно-деятельностный подход, предполагающий предъявление материала не только в знаниевой, но и в деятельностной форме.
Усиление коммуникативно-деятельностной направленности курса русского (родного) языка, нацеленность его на метапредметные результаты обучения являются важнейшими условиями формирования функциональной грамотности как способности человека максимально быстро адаптироваться во внешней среде и активно в ней функционировать.

Основными индикаторами функциональной грамотности, имеющей метапредметный статус, являются: коммуникативные универсальные учебные действия (владеть всеми видами речевой деятельности, строить продуктивное речевое взаимодействие со сверстниками и взрослыми; адекватно воспринимать устную и письменную речь; точно, правильно, логично и выразительно излагать свою точку зрения по поставленной проблеме; соблюдать в процессе коммуникации основные нормы устной и письменной речи и правила русского речевого этикета и др.): познавательные универсальные учебные действия (формулировать проблему, выдвигать аргументы, строить логическую цепь рассуждения, находить доказательства, подтверждающие или опровергающие тезис; осуществлять библиографический поиск, извлекать необходимую информацию из различных источников; определять основную и второстепенную информацию, осмысливать цель чтения, выбирая вид чтения в зависимости от коммуникативной цели; применять методы информационного поиска, в том числе с помощью компьютерных средств; перерабатывать, систематизировать информацию и предъявлять ее разными способами и др.): регулятивные универсальные учебные действия (ставить и адекватно формулировать цель деятельности, планировать последовательность действий и при необходимости изменять ее; осуществлять самоконтроль, самооценку, самокоррекцию и др.). Основные компоненты функциональной грамотности базируются на видах речевой деятельности и предполагают целенаправленное развитие речемыслительных способностей учащихся, прежде всего в процессе изучения родного языка в школе.

Формирование функциональной грамотности, совершенствование речевой деятельности учащихся строится на основе знаний об устройстве родного языка и об особенностях его употребления в разных условиях общения. Процесс обучения должен быть ориентирован не только на формирование навыков анализа языка, способности классифицировать языковые явления и факты, но и на воспитание речевой культуры, формирование таких жизненно важных умений, как использование различных видов чтения, информационная переработка текстов, различные формы поиска информации и разные способы передачи **ее** в соответствии с речевой ситуацией и нормами литературного языка и этическими нормами общения. Таким образом, обучение родному языку в основной школе должно обеспечить общекультурный уровень человека, способного в дальнейшем продолжить обучение в различных образовательных учреждениях; в старших классах средней полной школы, в средних специальных учебных заведениях.

Основные содержательные **линии**

Направленность курса родного языка и родной литературы на формирование коммуникативной, языковой и лингвистической языковедческой и культуроведческой компетенций нашла отражение в структуре примерной программы. В ней выделяются три сквозные содержательные линии, обеспечивающие формирование указанных компетенций:

- содержание, обеспечивающее формирование коммуникативной компетенции;
- содержание, обеспечивающее формирование языковой и лингвистической (языковедческой) компетенций;
- содержание, обеспечивающее формирование культуроведческой компетенции.

Результаты изучения предмета «Родной язык»

Личностными результатами освоения выпускниками основной школы программы по родному языку являются:

1)понимание родного языка как одной из основных национально-культурных ценностей народа, определяющей роли родного языка в развитии интеллектуальных, творческих способностей и моральных качеств личности, его значения в процессе получения школьного образования;

2)осознание эстетической ценности родного языка; уважительное отношение к родному языку, гордость за него; потребность сохранить чистоту русского языка как явления национальной культуры; стремление к речевому самосовершенствованию;

3)достаточный объем словарного запаса и усвоенных грамматических средств для свободного выражения мыслей и чувств в процессе речевого общения; способность к самооценке на основе наблюдения за собственной речью.

Метапредметными результатами освоения выпускниками основной школы программы по родному языку являются:

1) владение всеми видами речевой деятельности:

Аудирование и чтение:

• адекватное понимание информации устного и письменного сообщения (коммуникативной установки, темы текста, основной мысли; основной и дополнительной информации);

• владение разными видами чтения (поисковым, просмотровым, ознакомительным, изучающим) текстов разных стилей и жанров;

• адекватное восприятие на слух текстов разных стилей и жанров; владение разными видами аудирования (выборочным, ознакомительным, детальным);

• способность извлекать информацию из различных источников, включая средства массовой информации, компакт-диски учебного назначения, ресурсы Интернета:

• свободно пользоваться словарями различных типов, справочной литературой, в том числе и на электронных носителях;

• овладение приемами отбора и систематизации материала на определенную тему; умение вести самостоятельный поиск информации; способность к преобразованию, сохранению и передаче информации, полученной в результате чтения или аудирования;

• умение сопоставлять и сравнивать речевые высказывания сточки зрения их содержания, стилистических особенностей и использованных языковых средств;

говорение и письмо:

• способность определять цели предстоящей учебной деятельности (индивидуальной и коллективной), последовательность действий, оценивать достигнутые результаты и адекватно формулировать их в устной и письменной форме;

• умение воспроизводить прослушанный или прочитанный текст с заданной степенью свернутости (план, пересказ, конспект, аннотация);

• умение создавать устные и письменные тексты разных типов, стилей речи и жанров с учетом замысла, адресата и ситуации общения;

• способность свободно, правильно излагать свои мысли в устной и письменной форме, соблюдать нормы построения текста (логичность, последовательность, связность, соответствие теме и др.); адекватно выражать свое отношение к фактам и явлениям окружающей действительности, к прочитанному, услышанному, увиденному;

• владение различными видами монолога (повествование, описание, рассуждение: сочетание разных видов монолога) и диалога (этикетный, диалог-расспрос, диалог-побуждение, диалог — обмен мнениями и др.; сочетание разных видов диалога);

• соблюдение в практике речевого общения основных орфоэпических, лексических, грамматических, стилистических норм современного родного литературного языка; соблюдение основных правил орфографии и пунктуации в процессе письменного общения;

• способность участвовать в речевом общении, соблюдая нормы речевого этикета; адекватно использовать жесты, мимику в процессе речевого общения;

• способность осуществлять речевой самоконтроль в процессе учебной деятельности и в повседневной практике речевого общения; способность оценивать свою речь сточки зрения ее содержания, языкового оформления; умение находить грамматические и речевые ошибки, недочеты, исправлять их; совершенствовать и редактировать собственные тексты;

• умение выступать перед аудиторией сверстников с небольшими сообщениями, докладом, рефератом; участие в спорах, обсуждениях актуальных тем с использованием различных средств аргументации;

2) применение приобретенных знаний, умений и навыков в повседневной жизни; способность использовать родной язык как средство получения знаний по другим учебным предметам; применение полученных знаний, умений и навыков анализа языковых явлений на межпредметном уровне (на уроках иностранного языка, литературы и др.);

3) коммуникативно целесообразное взаимодействие с окружающими людьми в процессе речевого общения, совместного выполнения какого-либо задания, участия в спорах, обсуждениях актуальных тем; овладение национально-культурными нормами речевого поведения в различных ситуациях формального и неформального межличностного и межкультурного общения.

Предметными результатами освоения выпускниками основной школы программы по родному языку являются:

1) представление об основных функциях языка, о роли родного языка как национального языка народа, как государственного языка РТ, о связи языка и культуры народа, о роли родного

языка в жизни человека и общества;

2) понимание места родного языка в системе гуманитарных наук и его роли в образовании в целом;

3) усвоение основ научных знаний о родном языке; понимание взаимосвязи его уровней и единиц;

4) освоение базовых понятий лингвистики: лингвистика и ее основные разделы; язык и речь, речевое общение, речь устная и письменная; монолог, диалог и их виды; ситуация речевого общения; разговорная речь, научный, публицистический, официально-деловой стили, язык художественной литературы; жанры научного, публицистического, официально-делового стилей и разговорной речи; функционально-смысловые типы речи (повествование, описание, рассуждение); текст, типы текста; основные единицы языка, их признаки и особенности употребления в речи;

5) овладение основными стилистическими ресурсами лексики и фразеологии родного языка, основными нормами родного литературного языка (орфоэпическими, лексическими, грамматическими, орфографическими, пунктуационными), нормами речевого этикета и использование их в своей речевой практике при создании устных и письменных высказываний;

6) опознавание и анализ основных единиц языка, грамматических категорий языка, уместное употребление языковых единиц адекватно ситуации речевого общения;

7) проведение различных видов анализа слова (фонетический, морфемный, словообразовательный, лексический, морфологический), синтаксического анализа словосочетания и предложения, многоаспектного анализа текста с точки зрения его основных признаков и структуры, принадлежности к определенным функциональным разновидностям языка, особенностей языкового оформления, использования выразительных средств языка;

8) понимание коммуникативно-эстетических возможностей лексической и грамматической синонимии и использование их в собственной речевой практике;

9) осознание эстетической функции родного языка, способность оценивать эстетическую сторону речевого высказывания при анализе текстов художественной литературы.

Тематическое планирование по предмету «Родной (русский) язык»

5-й класс	*6-й класс*
Общение	
Что значит общаться.	Адресат – кто он?
Собеседники, партнеры, коммуниканты.	Содержание речи.
Коммуникативная задача.	Слово ритора меняет ход истории.
Виды общения	
Межличностное, групповое, массовое общение.	Официальное – неофициальное общение
Словесное и несловесное общение.	
Несловесное общение	
Твой голос.	Великая сила голоса.
Мимика, жесты.	Учим голос «летать».
	Жесты помогают общаться.
	Уместные и неуместные жесты.
Учимся слушать	
Слышать – слушать – понимать	Слушание бывает разным
Кто и как слушает	Установка на восприятие
Два основных правила слушания	Способы и приемы слушания
	Побеседуем
	Беседа, ее особенности
	Дружеская беседа
	Учимся отвечать

	Разные ответы
	Как важно начать
	Развернутый ответ
	Разные ответы
	Основная часть
	Конец – делу венец
Учимся читать	
Чтение – вот лучшее учение	Учимся читать учебный текст
Умеем ли мы читать?	Ознакомительное чтение
«Чтоб вершки не хватать»	
Речь правильная и хорошая	
Речь без ошибок	
Чья речь богаче?	Клише, штампы.
Говори – пиши точно	Находки
Учимся редактировать	
Зачеркни ненужное	Редактирование изучаемых речевых жанров
Замени – надпиши нужное	
Включи недостающее (дополни).	
Будь вежлив	
Просить – умолять – клянчить	Вежливое обращение
Вежливый отказ	Похвальное слово
Что такое комплимент	
Лесть — льстивые слова	
Тексты и речевые жанры	
Тема, основная мысль, ключевые слова, части текста	Что значит изобретать речь
	Топ определение
	Разные речевые жанры.
	Характеристика речевых жанров
Вторичные тексты	
Понятие о пересказе	Понятие об аннотации
Перескажи подробно	Аннотации бывают разными
Перескажи кратко	Предисловие
	Отзыв
Объявление	
Что? Где? Когда?	
Секреты устных объявлений	
Письменные объявления	
Рассказы	
Что такое рассказ	Автор – рассказчик – герой рассказа
Как строится рассказ	Услышанный рассказ
Невыдуманные рассказы	Выдуманные истории
Спор	
Что такое спор	Как управлять спором
Правила спора	Если ты – ведущий
Сказки и притчи	
Сказочная страна, ее особенности	Понятие о притче
Сказочные действия, герои, язык	Уместность ее использования
Сочини свою сказку	
Личное письмо	
	Особенности писем
	Письмо – поздравление
	Письмо – просьба и др.

Интервью	
	Особенности интервью
	Как подготовиться к интервью

Тематическое планирование с определением основных видов учебной деятельности
(5-6 класс)

Раздел (тема)	**Характеристика учебной деятельности**
Общение	Ориентироваться в ситуации общения, учитывать адресата (аудиторию). Формулировать явно (вслух – письменно) или для себя (неявно) свое коммуникативное намерение.
Виды общения	Определять вид общения (по количеству общающихся и по средствам общения). Оценивать соответствие выбранного вида общения речевой ситуации.
Вежливость	Осмысливать различия в оттенках вежливости, в том, что такое истинная вежливость. Овладеть этикетными средствами вежливости в таких ситуациях, как просьба, отказ, комплимент, спор.
Речевая деятельность	
Слушание	Определять, в какой мере соблюдаются правила для слушающего. Определять способы и приемы слушания. Критически оценивать слушание собеседников.
Чтение	Оценивать соответствие чтения заданий установке. Определять вид чтения, уровень владения читательскими действиями.
Говорение	Находить коммуникативные недочеты. Различать условные обозначения коммуникативных нарушений. Находить отклонения от норм в устной и письменной речи.
Письмо	Различать условные обозначения коммуникативных нарушений. Находить отклонения от норм в письменной речи. Искоренять ошибки в своей собственной речи.
Качества речи	Находить отклонения от норм в устной речи. Искоренять ошибки в своей собственной речи. Определять коэффициент лексического богатства речи. Определять нарушения в точности речи.
Речевые жанры	Определять замысел текста, характеризовать, в какой мере удалось его реализовать. Анализировать исходный текст для пересказа (устного и письменного, подробного и краткого). Создавать текст пересказа в соответствии с поставленной речевой задачей.

Тематическое планирование по предмету
«Родной (русский) язык»

7-й класс	*8-й класс*	*9-й класс*
	Общение	
Модель речевой ситуации	Предтекстовые этапы (риторические действия, этапы подготовки к высказыванию):изобретение, расположение, выражение, запоминание, произнесение.	Виды риторик: общая и частная; теоретическая и практическая.
Компоненты: Где? Когда мы общаемся?	Коммуникативные промахи, неудачи, ошибки. Причины коммуникативных неудач и ошибок	Профессионально ориентированные риторики
	Развитие самоконтроля	Коммуникабельность
		Самооценка коммуникабельности
		Эффективность речи (критерии)
	Виды общения	
Личное – публичное, их особенности	Контактное – дистантное общение, их особенности	
	Подготовленная – частично подготовленная – неподготовленная речь	
	Несловесные средства	
Что мешает голосу «летать».	Послушаем свой голос	Голос – одежда нашей речи
Совершенствуем свой голос	Голосовой сценарий. Составляем для себя голосовой сценарий	
	Несловесные средства	
Помощники слова: взгляд, улыбка	Поза, ее коммуникативное значение	
	«Говорящие» жесты, мимика, позы на рисунках и картинах	
	Молчание – золото?	
	Устная речь	
Типы информации: логическая и эмоциональная; фактуальная; концептуальная	Особенности устной речи. Ситуативность, избыточность	Стили публичного общения
	Сегментация; паузы обдумывания, колебания, повторы и т.д. Приемы подготовки.	Взаимопроникновение стилей
	Учимся отвечать	
Разновидности ответов.	Инструктивная речь.	Ответ на экзаменах
Определение, правила, описательная характеристика.	Сравнительная характеристика.	
	Группировка и классификация (обобщающее высказывание)	
	Качества речи	
Коммуникативные качества речи. Уместность	Качества речи. Выразительная речь	Развитие основных риторических качеств речи

Учимся читать учебную литературу		
Изучающее чтение (учебная литература)	Выписки. Приемы осмысления учебного текста. Конспекты, тезисы учебного текста.	Речь и средства массовой информации
Реферат (письменная форма)	Реферативное сообщение	
Риторика уважения		
Знакомство.	Утешение.	Этикет в наше время.
Совет		Правила хорошего тона
Вежливое возражение		
Редактирование		
Этапы редактирования	Лингвистические словари	Компьютер и редактирование
Культура цитирования	Словарная статья	
Речевые жанры		
Личное письмо в газету, журнал (публицистического стиля)	Личное официальное письмо (с запросом информации, с благодарностью и т.д.)	Роды, виды, жанры.
Особенности делового стиля.	Отчет о работе кружка	Деловые бумаги (тексты жесткой структуры и тексты полужесткой структуры)
Заявление. Объяснительная записка	Автобиография.	
	Протокол	
Публичная речь		
Разновидности ораторской речи: эпидейктическая, совещательная, судебная	Информационная речь: ее разновидности.	Экскурсионная речь.
		Риторические фигуры.
Учимся спорить		
Тезисы и аргументы.	Способы доказательств. Как строится аргументативный текст.	Диспут. Дебаты.
Типы вопросов(уточняющие позицию, побуждающие к откровенности, проблемные).	Выражение согласия Констатация сказанного оппонентом.	Полемика. Дискуссия.
Культура спора.	Культура выражения несогласия.	
Вторичные тексты		
Отзыв.	Инсценировка.	Рецензия на новую книгу для детей младшего возраста.
Рецензия на сочинение товарища.		
Необычные (поликодовые) тексты		
Понятие о поликодовом тексте, его особенности.	История фотографии (снимка) Языковая связь текста с фотографией.	Газетные зарисовки с фотографиями.
Прецедентные тексты		
Чужая речь в тексте	Понятие о прецедентных текстах.	Способы введения
Бытовые жанры		
Беседа и разговор.	Характеристика.	
	Похвальное торжественное слово.	Автобиографическое повествование.
	Застольное слово	Анекдот

Газетные жанры		
Хроника.	Портретный очерк, его особенности	Путевой очерк
Заметка		
Репортаж		

Рекомендуемая литература

1. Программы по риторике 5-9 класс под редакцией Т.А. Ладыженской. Методические рекомендации» – М.: ООО «С-Инфо», ООО «Баланс», 2012 г.
2. Школьная риторика: 5-9 класс: Учебное пособие для общеобразовательной школы. В 2 ч / под ред. Т.А. Ладыженской.- М.: «Баласс», «Ювента», 2012 г.
3. Семененко, Н. М. Современный урок в аспекте реализации задач ФГОС второго поколения [Текст] / Н. М. Семененко // Молодой ученый. — 2016. — №2. — С. 840-843.
4. Голуб И. Основы культуры речи: пособие для учащихся 8 – 9 классов. – М.: ТИД «Русское слово -РС», 2011.
5. Культура устной и письменной речи делового человека: Справочник. Практикум. – М.: Флинта: Наука, 2006.

п. 4.3. По Родному языку и родной литературе
Русскоязычныя группа
Фонетика. Орфоэпия. Графика.

Туган телдә сузык һәм тартык авазларның үзгәрешләре. Сүзләрнең транскрипциясе. Туган телдә сөйләмне фонетик яктан дөрес оештыру. Басым. Туган телдә сүз басымының үзенчәлекләрен белү һәм аерым грамматик формалардагы сүзләрдә басымны дөрес кую. Хикәя, сорау, боеру һәм тойгылы җөмләләрне дөрес интонация белән әйтү. Актив үзләштерелгән лексик берәмлекләрне, шул исәптән кушма, тезмә, парлы һәм кыскартылма сүзләрне дөрес әйтү һәм язу.

Лексикология. Сүз төзелеше һәм ясалышы.

Сүзнең лексик мәгънәсе. Сүзнең күп мәгънәлелеге. Туры һәм күчерелмә мәгънәле сүзләр. Лексик берәмлекләрнең күчерелмә мәгънәләрен, башка сүзләр белән бәйләнешкә керү үзенчәлекләрен белү. Фразеологизмнар. Антоним, синоним, омонимнарны сөйләмдә урынлы куллану. Алынма сүзләр. Сүз ясалыш ысуллары. Татарча-русча, русча-татарча һәм башка төр сүзлекләрдән файдалану.

Грамматика. Аерым сүз төркемнәренә хас грамматик формаларның татар һәм рус телләрендә тәңгәл килү-килмәвен белү: туган телдә исемнең род категориясе булмавы һәм аның лексик берәмлекләр белән бирелеше; туган телдә исемнең тартым категориясе булуы һәм аның рус телендә бирелеше; туган телдә хикәя фигыльнең заман формаларының мәгънәви үзенчәлекләре; туган телдә фигыльнең вид категориясе булмавы һәм аның аналитик формалар белән бирелеше; туган телдә сыйфатның сыйфатланмыш белән ярашмавы; бәйлек һәм бәйлек сүзләрнең туган телдә сүздән соң килүе; татар сөйләмендә кисәкчәләрнең препозитив *(иң,үтә, тома, шыр, әллә)* һәм постпозитив (*түгел, бит, инде, әле,гына/генә, кына/кенә, ук/үк)* булуы; туган телдә саннарның һәм сыйфатларның исем янында төрләнмәве (*өч малайда- у трех мальчиков; бишенче сыйныфта — в пятом классе; җиде баланың — у семи детей, матур бинада — в красивом здании);* микъдар саны белән янәшә килгәндә, исемнәрнең сан белән төрләнмәве.

Синтаксис. Пунктуация. Җөмләдә сүзләрне бәйләүче чараларны гамәли куллана белү. Туган телдәге хикәя җөмләнең хәбәр белән тәмамлану үзенчәлеген истә тотып, сөйләм оештыра алу. Татар җөмләсендә сөйләм яңалыгының хәбәр алдында урнашуын белү. *(Бүген безгә **кунаклар** килә. Кунаклар безгә **бүген** килә. Кунаклар бүген **безгә** килә).* Иярченле кушма җөмләләрнең сөйләмдә актив кулланыла торган төрләреннән файдалана алу. Синтетик иярчен җөмләләрнең һәрвакыт баш җөмлә алдыннан килү үзенчәлеген истә тотып, сөйләм оештыра алу. Бер үк фикерне төрле синтаксик калыплар белән белдерә алу. Язма сөйләмдә тыныш билгеләрен дөрес куя белү: ия белән хәбәр арасында сызык; җөмләнең аерымланган кисәкләре, модаль сүзләр, тиңдәш кисәкләр янында, тезмә һәм ирченле кушма җөмләләрдә тыныш билгеләре. Диалог һәм туры сөйләм янында тыныш билгеләре.

Әдәбият

Белем һәм тормыш. Киләчәккә юл сайлау. Теләк һәм мөмкинлекләр. Югары уку йортлары һәм без сайлаган һөнәрләр**.** Һөнәр сайлауда туган проблемалар.

Икътисади тормыш, яңа һөнәрләр. Без сайлаган профессияләр, аларга куелган таләпләр. Бүгенге яшьләрне борчыган проблемалар. Татарстан Республикасының Милли китапханәсе. Казан университетының Н.И.Лобачевский исемендәге фәнни китапханәсе.

Телләр белгән – илләр гизгән. Төрле телләрне өйрәнү. Киң таралган телләр. Төрки телләр. Чит илләрдәге татарлар тормышы.

Татарстан тарихы. Татар халкы тарихы. Казанның тарихи һәм истәлекле урыннары. Татарстанның казанышлары.

Әдәбият – сәнгать дөньясында. Милли мәдәният һәм сәнгать. Татар халкының якты йолдызлары (композиторлар, рәссамнар, җырчылар, артистлар, шагыйрьләр, язучылар, мәгърифәтчеләр). Күренекле шәхесләр турында кыскача белешмә бирә белү: З.Яруллин, Р. Яхин, Н.Җиһанов, Л. Фәттахов, Х.Бигичев, И. Шакиров, Ә. Афзалова, Ш.Биктимеров, С.Гобәйдуллина, Т.Миңнуллин.

Спорт һәм сәламәт яшәү рәвеше. Татарстанның бөтендөнья спорт үсешенә керткән өлеше. Казандагы яңа спорт корылмалары. Спорт төрләре, дөньякүләм танылган спортчылар. Татарстанның атаклы спортчылары.

Дустың булмаса эзлә, тапсаң сакла. Дусларга хас уңай һәм тискәре сыйфатлар, дус була белү, дуслар белән аралашу серләре. Дуслыкта кызларның һәм егетләрнең роле.

Беренче хисләр, гаилә кору. Саф хисләр, беренче хисләр, аларга сак караш. Яшьләрнең үзара аралашу әдәбе. Бергә ял итү. Катнаш гаиләләр, аларның киләчәге. Балаларны ярату, саклау, ата-ананың балалар алдындагы, балаларның ата-аналар алдындагы бурычы. Ятим балалар.

Беркем дә, бер нәрсә дә онытылмый. Бөек Ватан сугышы чорында Татарстан кызлары һәм улларының батырлыгы. Хәтер китабы.

Татар әдәбиятыннан үзләштерү өчен мәҗбүри минимум

1. Ф. Әмирхан. "Хәят".
2. К.Тинчурин "Сүнгән йолдызлар".
3. Г. Камал. "Беренче театр"
4. М. Җәлил. "Җырларым".
5. М. Җәлил. "Кичер, илем"
6. Ә. Еники. "Кем җырлады?"
7. Ф. Кәрим "Үлем турында уйлама"
8. Г. Кутуй. "Тапшырылмаган хатлар"
9. Г. Әпсәләмов. "Газинур".
10. Г. Әпсәләмов. "Ак чәчәкләр".
11. Х. Туфан. "Кайсыгызның кулы җылы?".
12. Х. Туфан. "Әйткән идең...".
13. И. Юзеев. "Мин телим дусларга".
14. Ф. Яруллин. "Сез ингүзәл кеше икәнсез".
15. Т. Миңнуллин. "Әниләр һәм бәбиләр".
16. Р. Миңнуллин. "Ә ни өчен?"
17. Р. Фәйзуллин. "Алтын балык түгел, гади балык сөйләде"
18. Р. Батулла. "Сөембикә"
19. М. Мәликова. "Чәчкә балы"
20. Р. Байтимеров. Татарстан гимны

ОБЯЗАТЕЛЬНЫЙ МИНИМУМ СОДЕРЖАНИЯ ОСНОВНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ

ПО РОДНОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЫ

10-11 класс.ТУГАН ТЕЛ (татар төркемнәре).

Туган телдән гомуми программа

Сөйләм

Сөйләм. Сөйләм ситуациясе. Телдән һәм язма сөйләм. Диалогик һәм монологик сөйләм.

Телдән һәм язма сөйләмнең үзенчәлекләрен аңлау, аларның үрнәкләрен тикшерү. Аралашуның максатын төрле сөйләм ситуацияләренә бәйле рәвештә аңлау.

Сөйләм эшчәнлеге

Сөйләм эшчәнлеге төрләре һәм аның культурасы: уку, тыңлап аңлау, сөйләү, язу.

Сөйләм эшчәнлеге төрләрен үзләштерү. Текстның төп һәм өстәмә мәгълүматын тиешенчә аңлау. Төрле мәгълүмат чараларыннан алынган белемнәрне гамәли яктан куллану. Тыңланган яки укылган текстның эчтәлеген тулаем, сайлап яки кыскача язу.

Төрле монологик һәм диалогик текстлар төзү, бирелгән аерым темага караган материалны төрле чыганаклардан эзләп табу һәм системага салу.

Текст

Текст турында төшенчә, аның төп билгеләре (мәгънәви яктан бәйләнгән аерым кисәкләргә бүленүе). Текстның темасы, төп фикере, микротемасы.

Тексттагы җөмләләрнрең һәм аерым кисәкләрне бәйләүче чаралар. Текстның композицион-стилистик бөтенлеген тәэмин итә торган чара буларак кызыл юл (абзац).

Сөйләмнең функциональ-мәгънәви типлары: сурәтләү, хикәяләү, фикер йөртү. Текстның төзелеше. Текстны эшкәртү чараларыннан план һәм тезис төзү.

Текстны аның темасы, төп фикере, төзелеше ягыннан тикшерү. Текстны мәгънәви кисәкләргә бүлү планын төзү. Төрле стильгә һәм жанрга караган текстлар төзү, аның нормаларын саклау

(эзлеклелеге, бәйләнеше, темага туры килүе һ.б.). Телдән һәм язма сөйләмне бәяләү, төзәтү, аның планын һәм тезисын төзү.

Туган тел турында гомуми мәгълүмат

Туган телнең башка төрки телләр системасында тоткан урыны. Туган телнең кулланылу формалары: әдәби тел, диалектлар, гади сөйләм теле, һөнәри сөйләм, жаргон һ.б.

Туган тел – татар матур әдәбият теле, аның сурәтләү чаралары.

Туган тел белеме фәне, аның аерым бүлекләре. Туган тел белеме өлкәсендә эшләгән галимнәр.

Кешенең иҗтимагый һәм шәхси тормышында туган телнең тоткан урынын аңлау.

Туган телнең кулланылу формаларыннан әдәби тел, диалектлар, гади сөйләм теле, һөнәри сөйләм, жаргон һ.б. арасындагы үзенчәлекләрне аңлау.

Әдәбият (татар төркемнәре).

УКЫТУ ПРЕДМЕТЫНЫҢ ТӨП ЭЧТӘЛЕГЕ__

X-XI сыйныф

Әдәбият тарихы буенча мәгълүматлар

Борынгы, Урта гасыр һәм XIX йөз әдәбияты.

Бу чорлар әдәбиятында төп тема һәм мотивлар (гуманлылык, әхлакый сафлык, мәхәббәт, кешенең бәхеткә хокукы, сабырлык, изгелек). Әдәбият үсешендәге төп юнәлешләр (яңарыш, дини-әхлакый, суфичыл). Әдәбиятның милли үзенчәлеге. Шәрык әдәбияты йогынтысы. Сүз сәнгатенең ислам дине идеологиясенә нигезләнүе. Үзәктә Алла һәм Кеше мөнәсәбәте тору. Сурәтләүдә Урта гасыр романтизмы өстенлек итү, аның төп сыйфатлары. Жанрлар төрлелеге. Тормыш-чынбарлыкны әдәби гәүдәләндерүнең яңа баскычы буларак XIX йөз урталарында реализм мәйданга чыгу. Кеше шәхесенә игътибар арту, аның милләт язмышы белән кушылып китүе. Әдәбиятның мәгърифәтчелек идеяләрен нигез итеп алуы. Яңа төрләр һәм жанрлар барлыкка килү. Рухи дөньясы һәм тышкы кыяфәте матур булган идеал кеше образы тудырылу. Әдәбиятта алгы планга дини һәм дөньяви белем системасын камилләштерү, әхлакый сыйфатлар тәрбияләү, хатын-кыз язмышы, шәхескә мохит йогынтысы, искелек һәм яңалык көрәше, алдынгы халыклар мәдәниятен үзләштерү кебек мәсьәләләр чыгу. Дөньяви проблемаларның дини карашлар белән кушылып китүе.

XX йөз татар әдәбияты

Татар әдәбиятының Яңарыш чорына керүе. Чынбарлыкны реалистик һәм романтик сурәтләү агымнары ярдәмендә чагылдыру. Яңа әдәби агымнар эзләү. Тарихи-иҗтимагый, мәдәни вакыйгалар (инкыйлаблар, гражданнар сугышы, күмәк хуҗалыклар төзү, репрессияләр, ике тапкыр алфавит алмашыну) һәм аларның әдәбиятка йогынтысы. 20-30 нчы елларда әдәбиятның каршылыклы үсеше. Вульгар социологизм күренеше. Төп иҗат методы буларак социалистик реализмның кабул ителүе. Бөек Ватан сугышы һәм аның әдәбиятта чагылышы. “Хрущев җепшеклеге”нең сүз сәнгатенә уңай йогынтысы. Сәнгати эзләнүләрнең киңәюенә, тема-мотивларның, жанрларның төрлелегенә омтылу. Идеологик таләпләргә буйсындырылган официаль юнәлеш белән янәшә милләт язмышын үзәккә куйган гуманистик эчтәлекле әдәбиятның үсеш-үзгәреш кичерүе.

Әдәби-теоретик төшенчәләр

Матур әдәбият һәм сәнгатьнең башка төрләре. Әдәби образ. Эчтәлек һәм форма. Әсәрдә тормыш материалы һәм әдәби уйланманың үзара мөнәсәбәте.

Әдәби төрләр (эпос, лирика, драма) һәм жанрлар: роман, повесть, хикәя, очерк, нәсер, поэма, баллада, күңел лирикасы, фәлсәфи лирика, гражданлык лирикасы, комедия, трагедия, драма.

Тематика һәм проблематика. Сюжет. Композиция. Конфликт. Автор-хикәяләүче. Автор образы. Персонаж. Характер. Тип. Лирик герой.

Портрет. Пейзаж. Психологизм. Деталь. Юмор һәм сатира.

Әдәби юнәлешләр һәм агымнар: реализм (мәгърифәтчелек, тәнкыйди, социалистик һәм “авыл реализмы”, романтизм, модернизм (символизм, импрессионизм, экзистенциализм һ.б.). Танылган язучыларның тормыш һәм иҗат юлындагы төп фактлар.

Халыкчанлык. Тарихилык. Миллилек.

Әсәр теле. Сурәтләү чаралары. Стиль. Шигырь төзелеше.

Әдәбият тарихы. Әдәби процесс. Әдәби тәнкыйть.

Рус мәктәбендә укучы татар балаларына әдәбияттан тәкъдим ителә торган әсәрләр минимумы (X-XI сыйныфлар)

10 сыйныф

Дәрдемәнд “Каләмгә хитаб” (Каләмгә эндәшү), “Шагыйрьгә”;
С. Рәмиев “Авыл”, “Уку”;
Г. Тукай “Мәхәббәт”, “Ваксынмыйм”;
Г. Исхакый “Ул әле өйләнмәгән иде” (өзек)
К. Тинчурин “Сүнгән йолдызлар” (өзек);
М. Хәбибуллин “Кубрат хан” (өзек);
А. Гыйләҗев “Йәгез, бер дога” (өзек);
И. Юзеев “Гашыйклар тавы”; Р.Харис “Сабантуй”
Р.Фәйзуллин “Яшь чак”, “Туган ягым”;
Зөлфәт “Колын”, “Тылсым”,“Дүрт җыр”;
З. Хәким “Телсез күке” (өзек).

11 сыйныф

Һ. Такташ “Мәхәббәт тәүбәсе” (өзек);
М. Җәлил “Хуш, акыллым”, “Кошчык”;
Г. Кутуй “Тапшырылмаган хатлар” (өзек);
Ф. Әмирхан “Шәфигулла агай” (өзек);
Х. Туфан “Кайсыгызның кулы җылы”, “Илдә ниләр бар микән”, “Луиза-а-а”;
М. Мәһдиев “Бәхилләшү” (өзек);
Ф. Хөсни “Йөзек кашы” (өзек);
И. Юзиев “Өчәү чыктык ерак юлга”;
Т. Миңнуллин “Әлдермештән Әлмәндәр” (өзек);
М. Хәсәнов “Язгы ажаган”(өзек);
Р.Вәлиев “Сөембикә” (өзек);
Р. Гаташ. “Ирләр булыйк”, “Укытучы”;
Р. Зәйдулла “Битлек”.

Приложение 4

1.2.2.3. Родной язык и литература

РУС ТЕЛЕНДӘ СӨЙЛӘШҮЧЕ БАЛАЛАРГА ТУГАН ТЕЛНЕ ҺӘМ ӘДӘБИЯТНЫ УКЫТУ ПРОГРАММАСЫ

Аңлатма язуы

...едераль Дәүләт стандартларында белем бирү системасының төп үсеш юнәлеше – ...стемалыэшчәнлекле (системно-деятельностный подход) юнәлеш,** ә системаны барлыкка китерә ...рган төп компонент – **нәтиҗә: шәхси, метапредмет, предмет нәтиҗәләре** дип билгеләнелә. ...тандартларда күрсәтелгән бу концептуаль методологик нигез барлык фәннәрне укыту системасына да, ...л исәптән рус телле балаларга татар теле һәм татар әдәбияты укыту системасына да карый. Ягъни рус ...лле балаларга татар теле һәм татар әдәбияты укыту системасының барлык **компонентлары** да: ...ограммалар, укыту-методик комплектлары, дәрес процессы, контроль, идарә итү, белем күтәрү һ.б. – ...р да бер максатка – **нәтиҗәгә** хезмәт итә.

...лгеле булганча, укытуның максаты җәмгыять тарафыннан куелган социаль заказ белән билгеләнә. ...тарстан Республикасында белем бирү системасының төп бурычы – иҗади фикерләүче, инициативалы, ...тимагый тормышта актив катнашучы, белемле, ике дәүләт һәм чит телләрдә дә иркен сөйләшеп ...лашучы билингваль (полилингваль) шәхес тәрбияләү.

Татарстан Республикасы Конституциясенең 8 нче маддәсендә һәм “Татарстан Республикасы ...лыкларының телләре турындагы” Законда күрсәтелгәнчә, Татарстанда дәүләт телләренең икесен дә ... халыкларның үзара аңлашып, тату яшәвенең нигезен тәшкил итә. Татар теле, дәүләт теле буларак, ...лык урта (тулы) гомуми белем бирү мәктәпләрендә төп уку предметларының берсе булып тора.

...ьдим ителгән программататар теле һәм әдәбиятын укытуда **бердәм белем бирү киңлеген** тәэмин ... максатын күздә тота. Әлеге программарус телле балаларга татар теле һәм әдәбият укыту буенча **эш ...граммаларын** төзү өчен нигез булып тора: ул укыту предметының мәҗбүри өлешен билгели. **Эш ...граммаларына,**мәктәпнең эш үзенчәлеген, укучыларның индивидуаль мөмкинлекләрен исәпкә ... уку материалын өйрәнүгә **сәгатьләр саны бүленешен** һәм материалны **өйрәнү эзлеклелеген ...геләүдә, эчтәлекне киңәйтүдә,** шулай ук укучыларның коммуникатив компетенцияләрен ...малаштыру юлларын ачыклауда укытучылар **үзгәрешләр** кертә алалар. Бу үзгәрешләр эш ...граммаларының **аңлатма язуында** чагылыш табарга тиеш.

...еслек авторлары Программа җирлегендә укыту–методик системаның эчтәлеген ...телиләр.Программаның **ачык характерда** булырга тиешлеген исәпкә алып, дәресләрдә өйрәнелергә ...ле әдәби әсәрләрнең исемлеге күрсәтелмәде, ә әсәр авторларын күрсәтү белән чикләнелде. ...ыларның кабул итү мөмкинлекләрен исәпкә алып,аралашу сөйләшү проблемаларына туры килгән ... әсәрләрдән төрле өзекләр сайлауны дәреслек авторлары карамагына калдыру – **вариативлыкны ...уның** бер юлы. Программа дәүләт контроле һәм белем сыйфатын билгеләү системасы өчен нигез ... тора.

2.УКЫТУ ПРЕДМЕТЫНА ГОМУМИ АҢЛАТМА

Туган тел һәм әдәбиятны укыту максатлары

...та баскычта рус телле балаларга татар теле һәм әдәбиятын укыту **максатлары** берничә ...үз эченә ала: **танып белү, үстерү, тәрбия, белем бирү** эчтәлеге.

... Республикасында яшәүче һәр милләт кешесенә, үз халкы тарихыннан тыш, шушы төбәктә ... булып саналган татар халкы мәдәниятен, гореф-гадәтләрен, тарихи үткәнен, бүгенгесен, ...елү зарур. Татар халкы белән кулга-кул тотынып яшәргә әзерләнүче һәр кеше бу халыкның ...н. традицияләрен аңларга, хөрмәт итәргә, әдәбият-сәнгать вәкилләренең иҗади ...ы белән үзенең рухи үсешен баета алу мөмкинлегеннән файдаланырга тиеш. Программа

эчтәлеге телгә өйрәтү процессын бала өчен "башка дөньяга тәрәзә ачу" булырлык һәм шуның аркылы аның үз яшәешендә тулырак аңлавына ярдәм итәрлек итеп сайланды.

Урта баскычта татар халкының рухи дөньясын чагылдырган, тормыш – көнкүрештәге әхлакый проблемаларны үз эченә алган, укучыларның кызыксынуларына, яшь үзенчәлекләренә туры килгән әдәби әсәрләр белән танышу; Татарстанда яшәүче милләтләр, Татарстанның дәүләт символлары, Татарстанның территориясе, географик урыны; башкалабыз Казанның тарихи үткәне, бүгенге йөзе; татар сәнгатенең төрле тармаклар буенча күренекле шәхесләр турында укучыларның татарча сөйли алулары төп максат итеп куела.

Үстерү максатының эчтәлеге

Шәхеснең белемле булуы, тәрбиялелек һәм аның фикерләү сәләте үсеше дәрәҗәсеннән дә тора. Укыту процессында **үстерү, тәрбия максатларын** даими күзаллап эшләү – укытуның практик ягы уңышлылыгының алшарты. Балаларның психик үсешен түбәндәге юнәлешләрдә үстерүгә аеруча игътибар бирү таләп ителә:

- фикерләүне үстерү белән бәйле психик функцияләр: логик фикерләү, сәбәп-нәтиҗә бәйләнешләрен табу, индуктив, дедуктив фикерләү;
- хәтерне үстерү (ихтыярый, ихтыярсыз), игътибарлылыкны үстерү;
- аралаша белү сәләтен үстерү (аралашучанлык, хислелек, эмпатия хисләре); – ихтыяр көче, максатчанлык, активлык кебек сәләтләрне устерү.

Программага сайланган эчтәлек нигезендә сөйләм эшчәнлегенең барлык төрләре буенча да эш оештырганда,бу максатлар беренче планга куела.

Тәрбияви максатның эчтәлеге

Укучыларның тиешле дәрәҗәдәге тәрбиялелегеннән башка укыту процессын оештыру мөмкин түгел. Тәрбия процессы, беренче чиратта, укытуның эчтәлеге һәм методлары белән бәйле. Шуңа күрә программа эчтәлеген сайлаганда, материалның тәрбияви мөмкинлекләрен исәпкә алу мөһим. Эчтәлектә әхлакый проблемалар булган текстлар үзләре үк коммуникатив мотивациягә ия, шунлыктан аралашу ситуациясе булдыру әллә ни кыенлык тудырмый. Башка милләт вәкилләренең күңелен яулардай, аларда гомум кешелек әхлакый сыйфатларны тәрбияләрдәй татар әдәбияты өлгеләре белән таныштыруда шушы ук максатка буйсындырыла, сөйләшү-аралашуга алып чыгуга кулайрак булган әдәби әсәрләр тәкъдим ителә. **Белем бирү максатының эчтәлеге**

Укучыларның татар теле буенча лексик, грамматик күнекмәләре филологик белемнәр суммасы дәрәҗәсендә генә калмыйча, ә сөйләм эшчәнлегенең барлык төрләрендә дә аралашуда кулланырлык дәрәҗәгә житүе зарур. Ягъни, укучылар, нинди дә булса сүзне, я грамматик категорияне тану, аеру, ...ау, тәрҗемә итү дәрәҗәсендә генә түгел, аларны аралашу максатыннан мөстәкыйль кулланырлык дәрәҗәдә өйрәнергә тиешләр. Шул вакытта гына татар телен дәүләт теле буларак өйрәнү бурычы үтәлә.

УКЫТУНЫҢ ГОМУМИ, ШӘХСИ, МЕТАПРЕДМЕТ НӘТИҖӘЛӘРЕ

... гомуми белем бирү мәктәбендә телне гамәли үзләштерү нәтиҗәсендә укучыларда татар теленең күп ...ниятле дөньядагы роле һәм мөһимлеге турында күзаллаулар формалаша. Татар мәдәниятенең ...ылар өчен булган катламы белән танышу башка мәдәнияткә карата ихтирам хисе уята, ягъни ...ыларга үз мәдәниятләрен дә тирәнрәк аңларга мөмкинлек бирә, аларда ватан пәрвәрлек хисе уята. ... гомуми белем бирү баскычында татар теленә өйрәтүнең программада күрсәтелгән күләмдә **гомуми ...җәләре** түбәндәгеләрдән гыйбарәт:

- ...ыларның коммуникатив компетенциясен (аралашу осталыгын) үстерү, ягъни татар телендә сөйләшүчеләр белән телдән яки язмача аралашу күнекмәләре булдыру;
- ...уникатив бурычлар куя һәм хәл итә белү, адекват рәвештә арашуның вербаль һәм вербаль булмаган чараларыннан, сөйләм этикеты үрнәкләреннән файдалана алу, итагатьле һәм киң күңелле әңгәмәдәш булу;
- ... тел һәм әдәбият" предметына карата уңай мотивация һәм тотрыклы кызыксыну булдыру һәм шулар нигезендә белем алуның алдагы баскычларында татар телен уңышлы үзләштергә шартлар ...дыру.

Укытуның шәхси нәтиҗәләре

Төп гомуми белем бирү баскычын тәгәлләгәндә,укучының үзенә һәм үзенең әйләнә-тирәсендәге кешеләргә, тормыштагы яшәеш проблемаларына карата түбәндәге **шәхси кыйммәтләре формалашкан булуы күзаллана**:

–шәхесара һәм мәдәниятара аралашуда татар теленә карата ихтирамлы караш булдыру һәм аны яхшы өйрәнү теләге тудыру;

–әхлакый кагыйдәләрдә ориентлашу, аларны үтәүнең мәҗбүрилеген аңлау;

–әдәби әсәрләрдәге төрле тормыш ситуацияләренә һәм геройларның гамәлләренә гомумкешелек нормаларыннан чыгып бәя бирү;

–"гаилә", "туган ил", "мәрхәмәтлелек",төшенчәләрен кабул итү, "башкаларга карата түземлелек, кайгыртучанлык", "кеше кадерен белү" кебек хисләр формалашу.

Укытуның метапредмет нәтиҗәләре

Төп белем бирү баскычында туган телне һәм әдәбиятны укыту, танып белү чарасы буларак, укучыларның фикер йөртү, интеллектуаль һәм иҗади сәләтләрен үстерүгә, шулай ук, реаль тормышта туган проблемаларны хәл итү өчен кирәк булган универсаль уку гамәлләрен (***танып белү, регулятив, коммуникатив)*** формалаштыруга хезмәт итә.

Укучыларда мәгълүмати җәмгыятьтә яшәү һәм эшләү өчен кирәкле күнекмәләр үстерелә. Укучылар текст, күрмә-график рәсемнәр, хәрәкәтле яисә хәрәкәтсез сурәтләр, ягъни төрле коммуникацион технологияләр аша тапшырыла торган мәгълүмати объектлар белән эшләү тәҗрибәсе ала; презентацион материаллар әзерләп, зур булмаган аудитория алдында чыгыш ясарга өйрәнә; укучыларда, компьютер яисә ИКТ нең башка чаралары белән эш иткәндә, сәламәтлеккә зыян китерми торган эш алымнарын куллана алу күнекмәләре формалаша.

Танып белү нәтиҗәләре:

– фикерләүне үстерү белән бәйле психик функцияләр: логик фикерләү, нәтиҗә сәбәп-бәйләнешләрен табу, индуктив, дедуктив фикерли белү;

–иҗади һәм эзләнү характерындагы проблеманы билгеләү, аларны чишү өчен алгоритм булдыру;

–объектларны чагыштыру, классификацияләү өчен уртак билгеләрне билгеләү;

–төп мәгълүматны аеру, укылган яки тыңланган мәгълүматның эчтәлегенә бәя бирә белү;

–тиешле мәгълүматны табу өчен, энциклопедия, белешмәләр, сүзлекләр, электрон ресурслар куллану.

***Регулятив нәтиҗәләр*:**

–уку хезмәтендә үзенә максат куя, бурычларны билгели белү;

–эш тәртибен аңлап, уку эшчәнлеген оештыра, нәтиҗәле эш алымнарын таба белү;

–уку эшчәнлеге нәтиҗәләрен контрольгә ала белү;

–билгеләгән критерийларга таянып, эш сыйфатына бәя бирә белү;

–укудагы уңышларның, уңышсызлыкларның сәбәбен аңлый, анализлый белү;

–ихтыяр көче,максатчанлык, активлык кебек сәләтләрне формалаштыру;

– дәрескә кирәкле уку-язу әсбапларын әзерли һәм алар белән дөрес эш итә белү; – дәрестә эш урынын мөстәкыйль әзерли белү һәм тәртиптә тоту күнекмәләрен үстерү.

Коммуникатив нәтиҗәләр:

–әңгәмәдәшеннең фикерен тыңлый, аңа туры килерлек җавап бирә белү;

–әңгәмәдәш белән аралашу калыбын төзү;

–аралаша белү сәләтен үстерү (аралашучанлык, хислелек, эмпатия хисләре);

–парларда һәм күмәк эшли белү;

–мәгълүматны туплау өчен, күмәк эш башкару;

–әңгәмәдәшең белән сөйләшүне башлый, дәвам итә, тәмамлый белү.

Укыту предметының төп эчтәлеге

Укыту предметының

эчтәлеге укучыларның яшь үзенчәлекләре буенча кызыксынуларын, аралашу ихтыяҗларын, психо-физиологик мөмкинлекләрен исәпкә алып сайлана; төп универсаль уку гамәлләрен үстерүгә, аларда шәхси кыйммәтләр формалаштыруга хезмәт итә.

Рус мәктәпләрендә укучы татар балаларына туган тел.
5 нче сыйныф

Без мәктәптә

Дәресләр расписаниесе, дәресләр әзерләү, билгеләр, яхшы уку кагыйдәләре. Уку-язу әсбаплары, аларны тәртиптә тоту. Китаплар, китапханәдә.

Мин – өйдә булышчы

Өйдге эшләр. Өйдәге хезмәттә катнашу, кешеләргә бәя бирү.

Бергә эшлә, бергә аша

Өй эшләрендә үзеңә булышырга, ярдәм итәргә сорау. Кереш сүзләр кулланып, геройларга бәя бирү. **Ничек эндәшсәң, шулай җавап бирерләр**

зеңә, иптәшеңә, ярдәм итүне итагатьле сорау, ярдәмеңне тәкъдим итү. Өлкән кешегә орау белән мөрәҗәгать итү. Телефоннан сөйләшү этикеты.

инем туган көнем.

уган көн, бәйрәм табынын әзерләү. Яраткан ризыклар. Табын янында үз-үзеңне тоту агыйдәләре. Туган көн уеннары.

Минем дустым бар

Минем якын дустым. Дустыңның характер сыйфатлары. Дусларның бергә аралашуы.

рт аяклы дусларыбыз

рт аяклы дусларыбызның токымнары, кыяфәтләре, гадәтләре.

з спорт яратабыз

әламәт булу кагыйдәләре. Тән әгъзаларының исемнәре. Җәйге, кышкы спорт төрләре. раткан спорт төре.

з Татарстанда яшибез

тарстанның табигате: елгалар, үсемлекләр, җәнлекләр дөньясы..

бантуйдагы милли уеннар. Сабантуйга афиша язу.

етофор – минем дустым

йөрү кагыйдәләре. Шәһәр урамында.

амматик минимум

рык фигыльнең II затта төрләнеше.

ерге заман хикәя фигыльнең барлыкта һәм юклыкта зат-сан белән төрләнеше.

еле үткән заман хикәя фигыльнең барлыкта һәм юклыкта зат-сан белән төрләнеше.

гесез киләчәк заман хикәя фигыльнең барлыкта зат-сан белән төрләнеше.

ыльнең инфинитив формасы.

ыльнең инфинитив формасын модаль сүзләр (кирәк, кирәкми, ярый, ярамый). Эшләргә конструкциясе.

т дәрәҗәләре.

шикелле бәйлекләре.

сүзләр. (минемчә, синеңчә, билгеле, әлбәттә, беренчедән, минем фикеремчә).

еләндә исемнәргә аффиксларның кушылу тәртибе.

-даш/-дәш, -таш/-тәш исем ясагыч кушымчалары.

лыкларының урын-вакыт килешендә төрләнеше.

ләдә ия белән хәбәрнең зат-санда ярашуы. Мин, син, ул зат алмашлыкларының төшем
шендә сөйләмдә кулланылышы.

6 нчы сыйныф

уку елы котлы булсын!

пның якын дус, киңәшче икәнен аңлата, китап укырга киңәш бирү. Каюм Насыйри турында
ача мәгълүмат. Китапханәгә язылу өчен белешмә тутыру, китапханәдән үзеңә
кле китапны сорау. Китап басылу тарихы турында кыскача белешмә

– зур ярдәмче

әге эшләр. Өйдәге хезмәттә катнашу, кешеләргә бәя бирү. Яхшы эшләр өчен мактау. Кереш
әрне кулланып, үз фикереңне раслау.

ем дустым

нинди була? Ни өчен дуслашалар? Дуслар бергә нишлиләр? Минем дустым – ул нинди?
блемалары.

ан көн – күңелле бәйрәм

ан көн, бәйрәм табынын әзерләү. Яраткан ризыклар. Табын янында үз-үзеңне тоту
йдәләре.
ан көн уеннары. Кунакларны сыйлау, кыстау формалары.

ан җирем Татарстан

арстанда яшәүче милләтләр. Татарстанның табигате. Казан шәһәре. Татар сәнгать вәкилләре.
ар язучылары, шагыйрьләре, җырчылары. Театрга чакыру, караган спектакль турында
ереңне әйтү.

т аяклы дусларыбыз

т аяклы дусларыбызның токымнары, кыяфәтләре, гадәтләре. Дүрт аяклы дсларыбызнын
аларына карашы.

амәт тәндә – сәламәт акыл

амәт булу кагыйдәләре. Төрле спорт түгәрәкләре. Спорт һәм ял. Яраткан спорт төре.
ктәптә спорт ярышлары. Спорт белән шөгыльләнү.

амматик минимум:

ы сөйләм.
тымлы исемнәрне килешләрдә төрләндерү.
 фигыльнең *-гач/-гәч, -кач/-кәч* формасы.
еткә каршы, кызганычка каршы, киресенчә кереш сүзләре.
арт фигыльнең барлыкта һәм юклыкта зат-сан белән төрләнеше.
лгесез үткән заман хикәя фигыль.
лгеле киләчәк заман хикәя фигыльнең барлыкта зат-сан белән төрләнеше.
әмләнең баш кисәкләре: ия һәм хәбәр, алар арасында сызык куелу очраклары. *Барыйм әле*
зелмәсе.
кыру кәгазе язу.
расы килә, эчәсе килми төзелмәләре.
ыю, микъдар, тәртип саннары.
ерык фигыльнең барлыкта һәм юклыкта зат-сан белән төрләнеше. *Минем*
расым килә (килми) төзелмәсе.

7 нче сыйныф

шы уку җиңелме?

Яңа уку елындагы яңалыклар, классташларыңның ничек укуы турында. Яхшы уку өчен нишләргә кирәк.Мәктәптәге уку хезмәте, дәресләр расписаниясе, өй эшләрен эшләү.

Мин һәм минем яшьтәшләрем.

Үзеңнең һәм иптәшләреңнең тышкы кыяфәте, характер сыйфатлары. Матур киенү серләре. Алдашу– иң яман гадәт, хатаңны тану - батырлык.

Безнең ял.

Үз фикереңне белдерү.Буш вакыт – ул нинди вакыт, аны ничек файдаланырга? Буш вакытны файдалы, файдасыз үткәрү ... .

Яраткан шөгылең.

Кәрәзле телефон, ноутбук, МР3- плеерлар, компьютерга бәйлелек.

Өлкәннәр һәм без.

Өлкәннәр һәм кечкенәләрнең гаиләдә үзара мөнәсәбәте.

Өлкәннәргә үзеңнең кая барырга, нишләргә теләгәнеңне әйтә белү, өлкәннәрдән рөхсәт сорау.

Дүрт аяклы дусларыбыз.

Дүрт аяклы дусларыбызга карата мәрхәмәтлелек.

Бөек Ватан сугышында этләрнең батырлыклары.

әдәбият – сәнгать дөньясында.

тар җырчылары, композиторлары.

тар сәнгать тарихына кергән һәм бүгенге көндә иҗат итүче сәнгать эшлеклеләре. Татар самнары, сәнгать эшлеклеләре.

Татарстанда яшибез.

арстанның территориясе, аның географик урыны, климаты, файдалы казылмалары. анның тарихи урыннары.

йөрү кагыйдәләре.

юл хәрәкәте инспекторы (ЮИД)" эшчәнлеге, "Имин тәгермәч" республика конкурсы.

мматик минимум

фигыль формалары. Исем фигыль формалары. Кушма, парлы, тезмә исемнәрнең ясалышы.

рат фигыльнең заман формалары. Рәвеш төркемчәләре. Синоним һәм антоним сүзләр. Тезүче да-да, әмма, яки) һәм иярүче (әгәр, шуңа күрә) теркәгечләр.Тәрҗемә аша кисәкчәләрнең тик мәгънәләре. Җөмләнең баш һәм иярчен кисәкләре. Җыючы (һәм, дада, та-та,ни...ни), каршы ы (ләкин, ә, әмма), бүлүче (я, яки) теркәгечләре.

8 нче сыйныф

кыган – күп белер. "Яхшы уку җиңелме?" проблемасы.

уку һәм яхшы яшәү" проблемасы.

аша үз белемеңне күтәрү .

анның Милли китапханәсе.

м минем яшьтәшләрем .

ләрең белән аралашу кагыйдәләре, дуслашу серләре, нинди кызлар һәм малайлар

арнең мөнәсәбәтендә алдашу, ялганлашу кебек күренешләргә караш.

әрнең файдалы хезмәттә катнашуы, гаилә бюджеты.

арасындагы яшь талантлар.

ытымны мин ничек үткәрәм?

проблемасы .

зыкан.

ль аралашуның төрле ысуллары.

ть һәм кеше

тькә сак караш.

ть серләре, табигатьтәге кызыклы күренешләр.

планета" конкурсында, "Мин чисталык яратам", "Кошларга ярдәм" акцияләре .

атарстанда яшибез

станның урнашкан урыны, климаты, мәйданы, табигый байлыклары.

н шәһәрендәге яңа үзгәрешләр.

нның бүгенге йөзе, архитектура истәлекләре, яңа ял итү урыннары.

рстанның күренекле әдипләре

улла Тукай, Муса Җәлил, Абдулла Алиш турында кыскача белешмә. Аларның шигырьләре .

мжан Ибраһимов турында белешмә, әсәрләре.

мматик минимум.

фат фигыльнең барлыкта һәм юклыкта заман формалары . Хәл фигыльнең 4 формасы. Хикәя ыльнең тәмамланмаган үткән заман, күптән үткән заман, кабатлаулы үткән заман формалары. ыльнең йөкләтү, уртаклык юнәлешләре.Теләк фигыльне (-ыйм/-им, -ыйк/-ик), теләк белдерүнең ка формалары. Боерык фигыльнең III затта төрләнеше. Бәйлек һәм бәйлек сүзләр. Фразеологик эмлек төшенчәсе. Билгеләү, билгесезлек, юклык, күрсәтү, тартым алмашлыклары. Сан емчәләре. Сөйләмдәге актив ымлыклар. Җыйнак һәм җәенке җөмләләр. Аналитик фигыльләр. жөмләләр.

9 нчы сыйныф

Татарстанда яшибез

рстанның экономик хәле, чит илләр белән экономик бәйләнешләре.

р музыка сәнгате тарихы.

ксандр Ключарев, София Гобәйдуллина, Салих Сәйдәшев.

р театр сәнгате.

ап - киңәшчем, дустым минем

плар, китапханәләрнең безнең тормыштагы роле.

плар дөньясыннан кызыклы фактлар.

мне алу һәм тормышта үз урыныңны табу проблемасы.

әр сайлау

илә членнарының профессияләре.

профессияләргә хас сыйфатлар.

ошаган профессия.

ашу әдәбе.

лкны саклый белү серләре.

мерләрнең бәйрәмнәре.

мы, ярамыймы? Кайчан, нәрсә турында сөйләшергә мөмкин? Сөйләшү әдәбе.

вакыт

төрләре, Татарстанның атаклы спортчылары, төрле спорт түгәрәкләре.

рынны спорт белән шөгыльләнергә кирәклегенә инандыру.

нен уздыруны планлаштыру.

Яраткан фильм, андагы геройлар.

Минем виртуаль дөньям. Компьютер уеннары, программалар, он-лайн режимында аралашу, төрле сайтларга теркәлү, компьютер белән мавыгу.

Табигать һәм кеше

"Кеше һәм табигать" проблемалары.

Беркем дә, бернәрсә дә онытылмый

Бөек Ватан сугышы. 9нчы Май – Җиңү көне, Рейхстагка җиңү байрагын элүчеләр, Бөек Ватан сугышында катнашкан өлкән буын-ветераннар.

Грамматик минимум.

Җөмләнең баш һәм иярчен кисәкләре.

Гади һәм кушма җөмләләр.

Теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма җөмләләр.

Җыючы, каршы куючы, бүлүче теркәгечле кушма җөмләләр.

Иярчен хәл җөмләләрнең **иярчен вакыт җөмлә, урын җөмлә, максат җөмлә, шарт җөмлә, сәбәп җөмлә, кире җөмләләр**.

Тезмә һәм иярченле кушма җөмләләрдә тыныш билгеләрен дөрес кую һәм аларны тиешле интонация.

Яшьтәшләрнең бәйрәмнәре.

Ярыймы, ярамыймы? Кайчан, нәрсә турында сөйләшергә мөмкин? Сөйләшү әдәбе.

Буш вакыт

Спорт төрләре, Татарстанның атаклы спортчылары, төрле спорт түгәрәкләре.

Дусларыңны спорт белән шөгыльләнергә кирәклегенә инандыру.

Ял көнен уздыруны планлаштыру.

Яраткан фильм, андагы геройлар.

Минем виртуаль дөньям. Компьютер уеннары, программалар, он-лайн режимында аралашу, төрле сайтларга теркәлү, компьютер белән мавыгу.

Табигать һәм кеше

"Кеше һәм табигать" проблемалары.

Беркем дә, бернәрсә дә онытылмый

Бөек Ватан сугышы. 9нчы Май – Җиңү көне, Рейхстагка җиңү байрагын элүчеләр, Бөек Ватан сугышында катнашкан өлкән буын-ветераннар.

Грамматик минимум.

Җөмләнең баш һәм иярчен кисәкләре.

Гади һәм кушма җөмләләр.

Теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма җөмләләр.

Җыючы, каршы куючы, бүлүче теркәгечле кушма җөмләләр.

Иярчен хәл җөмләләрнең **иярчен вакыт җөмлә, урын җөмлә, максат җөмлә, шарт җөмлә, сәбәп җөмлә, кире җөмләләр.**

Тезмә һәм иярченле кушма җөмләләрдә тыныш билгеләрен дөрес кую һәм аларны тиешле интонация.

Рус мәктәпләрендә укучы татар балаларына туган тел.

Белемнәргә тиешле белем күләме җәмгыятьнең иҗтимагый таләпләренә, тел гыйлеме өлкәсенең кулланылу мөмкинлекләренә туры китереп билгеләнә.

[illegible]ләренең 5-9 нчы сыйныфларында укучы татар балаларына татар теленнән белем бирүнең төп [illegible] – Федераль дәүләт стандарты таләпләрен тормышка ашыру белән бергә рус мәктәбендә татар [illegible] өйрәткәндә укучыларда лингвистик (тел), коммуникатив (аралашу), милли мәдәният өлкәсенә [illegible] культурологик (мәдәниятлылык) компетенцияләр булдыру.

[illegible] бирүнең шушы максатын тормышка ашыру мәктәп һәм гимназияләр алдына түбәндәге [illegible] куя:

- укучыларны үз иленең гражданнары һәм патриотлары итеп тәрбияләүдә, аларны халыкның рухи, әхлакый һәм мәдәни кыйммәтләрен үзләштерердәй итеп үстерүдә туган телнең әһәмияте;
- укучыларның рухи-әхлакый сыйфатларын булдыру, аларның төрле яклап - гражданлык, иҗтимагый, шәхси үсешен тәэмин итү, яшь буынның иҗади сәләтен үстерү, сәламәтлеген саклау һәм ныгыту юнәлешендә эшләү;
- туган тел буенча төп мәктәптә белем бирүдә эзлеклелекне тәэмин итү;
- балаларга төп белемне сыйфатлы итеп бирү, аларны җәмгыятьтә үз урынын табардай, төрле милләт вәкилләре арасында үзара дус һәм тату яшәрдәй шәхес итеп тәрбияләү;
- белем һәм тәрбия биргәндә, укучыны кабатланмас аерым бер үзенчәлеккә ия булган шәхес итеп күзаллау;
- туган тел дәресләрендә үзләштергән белем һәм күнекмәләрне укучыларның үз сөйләмнәрендә дөрес һәм тиешенчә куллана белүләренә ирешү, орфоэпик, орфографик һәм пунктуацион яктан грамоталы шәхес итеп тәрбияләү;
- балаларда киләчәктә алачак һөнәрләренә аңлы караш тәрбияләү, аларның җәмгыятьтә үз урыннарын таба белүләренә ирешүдә туган телнең әһәмияте;
- укучыларны шәхси, иҗтимагый, гаилә һәм дәүләт таләпләренә туры килердәй белем һәм күнекмәләр белән коралландыруны күз уңында тоту;
- балаларга белем бирүне бердәй сыйфатлы итеп, шул исәптән физик мөмкинлекләре чикле булган балалар да үзләштерердәй итеп оештыру;
- укучылар ала торган белем һәм тәрбиягә бердәй таләпләр белән якын килү, шәхесне киләчәк иҗимагый тормышта үз урынын табардай итеп тәрбияләү;
- уку-укыту эшендә дәрестән тыш формаларны да тиешенчә файдалану;
- төрле клублар, секцияләр, студия һәм түгәрәк эшләре аша укучыларның сәләтен ачыклау, аларга һөнәри юнәлеш алуда ярдәм итү, укуда һәм җәмәгать эшләрендә катнашу аша сәләтле балаларны барлау һәм аларны алга таба үстерү, бу юнәлештә өстәмә белем бирү учреждениеләренең эшчәнлегенә таяну;
- уку-укыту эшен тиешенчә оештыруда укучылар белән бергә ата-аналар һәм киң җәмәгатьчелек фикерен дә исәпкә алу;
- укучыларда үзләре яши торган төбәккә (авыл, шәһәр, район, бистәгә) карата уңай караш тәрбияләү, моның өчен татар теле дәресләре белән бергә әдәбият, география, тарих һәм җәмгыять белеме дәресләрен дә файдалану.

Укытучы көндәлек эшендә таяна торган төп принциплар:

психологик принциплар: укучыга аерым якын килү, баланың яшь үзенчәлеген исәпкә алу;
гомумдидактик принциплар: фәннилек һәм дәвамчанлык, теориянең практика белән бәйләнеше, аңлылык һәм активлык, аңлаешлылык һәм көч житү, үстерешле укыту, тәрбия бирү, күрсәтмәлелек;
лингвистик принциплар: системалылык һәм аңа бәйле комплекслылык, функциональ–семантик, культурологик;
методик принциплар: аралашу, концентрик, ситуатив-тематик, сөйләм һәм тел материалын минимумлаштыру.

Укыту методы һәм *алымнары:* катнаш, тәрҗемә итү, таныштыру, аудиовизуаль, күзәтү, әңгәмә, эксперимент h.б.

Рус мәктәбендә туган телне ана теле буларак укытуның *төп бурычлары:*

Телне өйрәнүгә карата башлангыч сыйныфларда нигез салынган кызыксынуны көчәйтү, үз милләтенә, теленә хөрмәт белән карау, шулай ук татар теле аша башка милләт вәкилләренә, аларның рухи байлыгына мәхәббәт хисе тәрбияләү.

2. Татар теленең барлык бүлекләре буенча эзлекле рәвештә фәнни белем бирү.

3. Сөйләм эшчәнлеге төрләре буенча ныклы күнекмәләр булдыру. Туган телдә матур һәм дөрес сөйләшергә өйрәтү.

4. Телдән һәм язма сөйләм осталыгы һәм күнекмәләрен камилләштерү. Көндәлек тормышта татар теле мөмкинлекләреннән тулысынча файдалана белергә өйрәтү. 5. Туган тел ярдәмендә өзлексез белем һәм тәҗрибә туплау.

6. Татар телен башка фәннәр буенча белем алу чарасы буларак кулланырга өйрәтү күнекмәләре булдыру.

7. Укучыларны даими рәвештә татар милли мәдәнияты мирасына тарту.

8. Татар теле дәресләрендә белем бирү белән бергә тәрбияви бурычны да онытмау. Телебезнең тәрбияви мөмкинлекләрен ачуда укуга карата кызыксыну уяту. Изложение һәм сочинениеләрне дә тәрбияви бурычны күз уңында тотып яздыру.

9. Укучыларның логик фикерләү дәрәҗәсен үстерү. Аралашканда, фикерләрне ачык, аңлаешлы, эзлекле, стилистик яктан дөрес, төгәл итеп белдерү. Укучыларда ана телендә дөрес, матур итеп сөйләү һәм язу күнекмәләре тәрбияләү.

10. Дәреслек, өстәмә һәм белешмә әдәбият белән эш итү, уку, язу күнекмәләрен камилләштерү.

Күрсәтелгән укучыларның рус телендә аралашуларын һәм фәннәрнең рус телендә үзләштерелүен истә тотып, темаларны үткәндә, аларның рус телендәге үзенчәлекләрен (охшаш яки аермалы якларын) кыскача билгеләп бару зарур.

Программа системалылык һәм эзлеклелек, фәннилек, аңлаешлылык һәм көч җитү, дәвамчанлык һ.б.

принциплар буенча эшләүне истә тотып төзелде.

Бәйләнеше сөйләмгә өйрәтү дәвамлы һәм мөһим бурычлардан санала. Андый дәресләр укучыларны дөрес, матур, үтемле һәм аңлаешлы итеп сөйләргә, язарга, язганны укып аңларга һәм аңлата белергә, теге яки бу мәсьәләгә карата үз фикереңне белдерергә, иҗади эшләр белән шөгыльләнергә өйрәтү максатларын куя.

Туган тел дәресләрендә сөйләм телен үстерү, гадәттә, өч юнәлештә алып барыла.

Беренче юнәлеш телебезнең әдәби нормаларын үзләштерүдән гыйбарәт.

Укучыларның сөйләм телен үстерүдәге икенче юнәлеш — аларның сүз байлыгын арттыруга һәм һәр сүзне урынын белеп куллануга ирешүне максат итеп куя.

Сөйләм үстерүнең өченче юнәлеше – укучыларның әйтергә теләгән фикерен сөйләмә һәм язма формада, ягъни телдән һәм язма рәвештә, аңлаешлы һәм бәйләнешле итеп җиткерә белүләренә ирешү. Бу аралашканда, чыгышлар ясаганда, сочинение һәм изложениеләр язганда, әдәби әсәрләргә анализ биргәндә, дәрестә һәм сыйныфтан тыш чаралар вакытында тормышка ашырыла.

Программаны үзләштерүдән көтелгән нәтиҗәләр

Аралашу компетенциясе – барлык сөйләм эшчәнлеге төрләренә ия булу, башкалар әйткәнне аңлау һәм үз фикереңне белдерү өчен тупланган белем, осталык, күнекмәләр җыелмасы хәзерге татар әдәби телендә телдән һәм язма формада иркен аралашу, бәйләнешле сөйләм күнекмәләрен булдыру;

сөйләмнең грамматик ягын дөрес итеп үзләштерү урта сыйныф укучыларына хас булган кызыксыну даирәсенә, психологик һәм төрле аралашу ситуацияләренә бәйле рәвештә туган телдә аралаша белү, дәресләрдә үзләштергән белем һәм күнекмәләрдән нәтиҗәле итеп файдалану.

Лингвистик компетенция – тел белеме, аның төзелеше, үсеше һәм функциясе турындагы белемнәрне системалаштыру, лингвистик анализ ясый белү; тел белеме һәм аның бүлекләре буенча гомуми мәгълүматлылык; татар әдәби теленең төп нормаларына ия булу, укучыларның сүзлек байлыгының, сөйләмнәренең грамматик төзелешенең камиллеге; төрле лингвистик сүзлекләрдән иркен файдалана алу.

Телгә өйрәткәндә, **аралашу эшчәнлегенә караган универсаль** күнекмәләрдән түбәндәгеләрне булдыруга һәм үстерүгә өстенлек бирелә:

- төркем белән эшләү күнекмәләре алу. Укучының иптәшләре һәм укытучы белән бергәләшеп эшләү күнекмәләренә ия булуы балаларны мораль-әхлакый һәм психологик яктан да гамәли эш алымнарына өйрәтә;
- аралашу компетенциясе төрле бурычларны хәл итү алымнарын үзләштерү, телне өйрәнү башка кешеләр белән аралашуның нигезен тәшкил итүен истә тотарга да өйрәтә, шул максаттан тормыш хәлләренә бәйле рәвештә иптәшең белән аралашу нормаларын һәм формаларын үзләштерүне дә күз уңында тота;
- телне өйрәнү сөйләм эшчәнлеген үстерүне дә алгы планга куя, бу исә укучыларның ана телен өйрәнгәндә аралашу компетенциясен истә тотып эш итәргә этәргеч ясый.

Этнокультура өлкәсенә караган компетенция, ягъни телне милли-мәдәни яссылыкта үзләштерү — укучыларны сөйләмгә өйрәткәндә, рухи, эстетик тәрбия һәм белем бирү чарасы буларак, милли үзенчәлекләрне чагылдырган текстлар белән эшләү; тормыш-көнкүреш, гореф-гадәт үзенчәлекләрен, милли сәнгать әсәрләрен, халык авыз иҗаты үрнәкләрен белү; татар сөйләм әдәбе нормаларын үзләштерү, шулар аша халыкның милли-мәдәни үзенчәлекләрен аңлау, телнең милләтләр арасында аралашу-аңлашу чарасы булуына төшенү; тел тарихы белән халык тормышының аерылгысыз булуын аңлау.

Шуның белән беррәттән, аралашу эшчәнлегенә караган универсаль күнекмәләрдән түбәндәгеләрне ассызыклап китү урынлы булыр:

- төркем белән эшләү күнекмәләре алу. Укучының иптәшләре һәм укытучы белән бергәләшеп эшләү күнекмәләренә ия булуы балаларны мораль-әхлакый һәм психологик яктан да гамәли эш алымнарына өйрәтә;
- аралашу компетенциясе төрле бурычларны хәл итү алымнарын үзләштерү, телне өйрәнү башка кешеләр белән аралашуның нигезен тәшкил итүен истә тотарга да өйрәтә һәм шул максаттан тормыш хәлләренә бәйле рәвештә иптәшең белән аралашу нормаларын һәм формаларын үзләштерүне дә күз уңында тота;
- телне өйрәнү сөйләм эшчәнлеген үстерүне дә алгы планга куя, бу исә укучыларның туган телне өйрәнгәндә аралашу компетенциясен истә тотып эш итәргә этәргеч ясый.

Бу җәһәттән, туган телне өйрәнгәндә, укучыларның универсаль танып-белү гамәлләрен булдыру һәм камилләштерү алдагы ***нәтиҗәләргә китерә:***

- балалар проектлау-тикшеренү күнекмәләрен гамәли яктан үзләштерәләр;
- мәгънәсенә төшенеп уку һәм алган мәгълүмат белән эшли белү күнекмәләре бирелә;
- танып-белү методын гамәли яктан куллана белергә өйрәтә, бу яктан тел өйрәнү дәресләрендә укучылар логик фикерләү алымнарына да ия булалар.

Башлангыч сыйныфта алган, үзләштерелгән мәгълүмат белән эшләү күнекмәләре 5-9 нчы сыйныфларда тагын да камилләштерелә һәм үстерелә. Бу уңайдан түбәндәге нәтиҗәләргә ирешелә:

- әзер мәгълүмат чыганакларындагы фикерләрне системага салып, чагыштырып, тикшереп һәм гомумиләштереп, мөстәкыйль аңлатмалар бирергә өйрәнелә;
- аерым текстлар белән эшләгәндә, төп фикерне аерып алып, аны тезис рәвешендә кыска, җыйнак һәм төгәл итеп, график (таблица, схема, карта яки диаграмма) формасында җиткерү;
- булган таблица, схема һәм график рәсемнәрне тутыра яки тулыландыра белү. Моның өчен тел *дәресләрендә мәгълүматны төрле чыганаклардан һәм заманча техник чаратлар ярдәмендә эзләп* табарга өйрәтү, Интернет челтәреннән урынлы, чамасын белеп һәм дөрес итеп файдалану.

Укучыларның танып-белү компетенциясен үстерүдә түбәндәге нәтиҗәләргә ирешү күздә тотыла: туган тел дәресләрендә укучылар туган илнең тарихи-географик образын күзаллый белергә, шуңа бәйле *рәвештә туган ягының тарихын һәм географиясен,* аның мәдәни мирасын һәм традицияләрен күзаллый белү.

- тел дәресләрендә үтелә торган темаларга бәйле рәвештә туган илнең иҗтимагый-сәяси төзелешен, анда булып узган тарихи вакыйгаларны хронологик һәм фактик яктан белергә бурычлы; шуңа бәйле рәвештә дәүләт символлары булып саналган герб, флаг һәм гимнны, дәүләт бәйрәмнәрен дә белү;
- илнең гражданнары буларак, укучылар үзләренең хокук һәм бурычларын, милли традицияләрен, мәдәниятларын, аның кыйммәтләрен аңлау һәм белү.

5 нче сыйныф

- **Фонетика. Орфоэпия. .**
- Фонетика һәм орфоэпия турында гомуми мәгълүмат. Авазларның ясалу урыннары һәм ысуллары турында төшенчә. Татар телендә сузык авызлар. Аңкау һәм ирен гармониясе. Тартык авазлар классификациясе. Татар телендә тартыкларның сөйләмдәге үзгәрешләре. Татар телендә иҗек калыплары. Сүз басымы. Интонация һәм аның төрләре
- турында гомуми мәгълүмат.
- **Графика һәм орфография.** Аваз һәм хәреф төнчәләре. Татар алфавиты. Икешәр аваз кушылмасын белдергән я,ю,е хәрефләренең дөрес язылышы. Ъ һәм ь хәрефләрең дөрес язылышы. Сүзләргә фонетик анализ ясау.

Лексикоглогия һәм лексикография.

[illegible]ика турында гомуми мәгълүмат. Сүзнең лексик мәгънәсе. Килеп чыгышы ягыннан татар теленең сүзлек составы. Кулланылу өлкәсе буенча татар теленең сүзлек составы. Төрле типтагы сүзлекләрнең төзелү принциплары, алардан дөрес файдалану.

Сүз төзелеше һәм сүз ясалышы.

Сүзнең тамыры һәм кушымчалар. Төрле сүз төркемнәрен ясый торган кушымчалар. Мөнәсәбәт белдерүче кушымчалардан бәйләгечләр һәм модальлек кушымчалары. Татар телендә кушымчалары [illegible]гә ялгану тәртибе.

Сүзнең нигезе. Тамыр һәм ясалма нигезле сүзләр. Туган телдә сүз ясалу ысуллары: ясагыч [illegible]шымчалар белән ясау; сүзләрне кушу яки теркәү юлы белән кушма,парлы һәм тезмә сүзләр ясау; [illegible]зләрне кыскарту юлы белән яңа сүзләр ясау.

Сүзләрнең төзелешен һәм ясалышын тикшерү.

[illegible] белеме бүлекләреннән фонетика, морфология, сүз төзелеше , сүз ясалышы, лексикология, [illegible]нтаксисны кабатлау.

[illegible]йләнешле сөйләм үстерү. (Бирелгән терәк сүзләрне кулларнып, кечкенә хикәя төзү;

[illegible]рәнелгән сүз төркемнәрен файдаланып, бирелгән планга таянып яраткан, ел фасылы турында [illegible]ерәк хикәя язу;

[illegible]кәя һәм сорау җөмләләрне файдаланып, укыган китап яки караган спектакль турында каракаршы [illegible]шү уздыру;

[illegible]ылган яки тыңланган әдәби әсәрдән өзеккә хикәя һәм сорау җөмләләрне файдаланып,план төзү;

[illegible]релгән репликалардан логик бәйләнешле диалог төзеп язу;

[illegible]релгән фразеологик әйтелмәләрне бер телдән икенче телгә тәрҗемә итү;

[illegible]ложение һәм сочинение язарга өйрәнү; Төрле характердагы диктантлар язу).

6 нчы сыйныф

[illegible]рфология

[illegible]з төркемнәре турында гомуми мәгълүмат бирү Исем

[illegible]емнең лексик-грамматик мәгънәсе һәм морфологик-синтаксик билгеләре. Ялгызлык һәм [illegible]таклык исемнәр. Исемнәренң берлек һәм күплек сан формалары, килеш һәм тартым белән [illegible]рләнеше. Тартымлы исемнәрнең килеш белән төрләнеш. Алынма сүзләрдәге килеш һәм тартым [illegible]шымчалары.

[illegible]семнәрнең төрле ысуллар белән ясалышы.

[illegible]емнәргә морфологик анализ ясау.

[illegible]ыйфат.

Сыйфатның лексик-грамматик мәгънәсе һәм морфологик-синтаксик билгеләре. Асыл һәм нисби сыйфатлар. Сыйфатларның исемләшүе. Сыйфат дәрәҗәләре.

Сыйфатларның төрле ысуллар белән ясалышы.

Сыйфатларга морфологик анализ ясау.

Рәвеш.

Рәвеш турында гомуми мәгълүмат. Аның лексик-грамматик мәгънәсе һәм морфологиксинтаксик үзенчәлекләре.

Рәвешләрнең мәгънә төркемчәләре: саф рәвешләр, күләм-чама рәвешләре, охшату -чагыштыру рәвешләре, вакыт, урын рәвешләре сәбәп-максат рәвешләре.

Рәвешләрнең ясалышы.

Рәвешләргә морфологик анализ ясау.

Сан.

Саннарның лексик-грамматик мәгънәсе һәм морфологик-синтаксик билгеләре. Туган телдә саналмышның куллану үзенчәлеге. Саннарның исемләшүе. Сан төркемчәләре:. микъдар саны, тәртип саны, җыю саны, чама саны, бүлем саны. Саннарның ясалышы, аларның дөрес язылышы. Саннарга морфологик анализ ясау.

Алмашлык.

Алмашлык турында гомуми мәгълүмат. Аларның мәгънә төркемчәләре: зат алмашлыклары, күрсәтү алмашлыклары, сорау алмашлыклары, билгеләү алмашлыклары, билгесезлек алмашлыклары, юклык алмашлыклары, тартым алмашлыклары.

Алмашлыкларның сөйләмдә дөрес кулланылышы.

Алмашлыкларга морфологик анализ ясау.

Бәйләнешле сөйләм үстерү (юл йөрү кагыйдәләрен белүне күрсәткән 7-8 репликадан торган диалог язу; әти-әниләргә яки туганнарга карата рәхмәт хисләре белән сугарылган хат язу; табигатьне саклауга кирәклеген искәртеп, газета редакциясенә мәкалә язу; укучыларның тормыш тәҗрибәсеннән чыгып, өйрәнелгән сүз төркемнәрен файдаланып, кечкенә хикәяләр төзү; әдәбият дәресләрендә өйрәнелгән әсәрләрне кулланып,сочинениеләр язу; сүз төркемнәренә карата грамматик биремле диктантлар язу; төрле сүз төркемнәре кергән җөмләләрне татарчадан русчага һәм русчадан татарчага тәрҗемә итү, сүзлекләрдән файдалану; уңай сыйфатларны тәрбияләү максатыннан чыгып сайланган изложениеләр язу.

7 нче сыйныф

Сүз төркемнәре Фигыль

Туган телдә фигыльнең нигезе (башлангыч формасы) турында гомуми мәгълүмат.

Фигыльләрнең барлык-юклык формалары.Фигыль төркемчәләре. Затланышлы фигыльләр. Боерык фигыль.. Хикәя фигыль аның заман формалары. Хәзерге заман хикәя фигыль. Үткән заман хикәя фигыль. Киләчәк заман хикәя фигыль. Шарт фигыль.Затланышсыз фигыльләр.

Сыйфат фигыль. Хәл фигыль. Исем фигыль. Инфинитив. Фигыльләрнең ясалышы.

Фигыльләргә морфологик анализ.

Аваз ияртемнәре

Аларның ясалуы, морфологик-синтаксик үзенчәлекләре. Аваз ияртемнәреннән ясалган исемнәр һәм фигыльләр. Аваз ияртемнәренә морфологик анализ.

Хәбәрлек сүзләр.

Хәбәрлек сүзләрнең формалары һәм җөмләдә кулланылышы. Хәбәрлек сүзләргә морфологик анализ.

Бәйлекләр.

Бәйлекләрне төркемләү. Бәйлек сүзләр. Бәйлекләргә морфологик характеристика.

Теркәгечләр.

Теркәгечләрне төркемләү. Теркәгеч сүзләр. Аларның формалары, теркәгечләрдән аермасы.Теркәгечләрне морфологик яктан тикшерү.

Кисәкчәләр.

Мәгънәләре буенча төркемләү. Туган телдә кисәкчәләрнең дөрес язылышы. Кисәкчәләргә морфологик анализ.

Ымлыклар.

Ымлыкларның ясалу үзенчәлекләре һәм сөйләмдә кулланылышы. Ымлыкларны төркемләү.

Морфология буенча үткәннәрне гомумиләштереп кабатлау Бәйләнешле сөйләм үстерү

8 нче сыйныф

Гади җөмлә синтаксисы

Синтаксис буенча гомуми мәгълүмат

Сүз һәм җөмлә. Гади һәи кушма җөмләләр.

Җөмләдә сүзләр бәйләнеше. Сүзтезмә.

Сүзләр арасында тезүле һәм ияртүле бәйләнеш. Аларны белдерә торган тел чаралары.

Сүзтезмәдә ияртүче һәм ияручe кисәкләр. Туган телндә сүзтезмәләрнең төрләре.

Сүз тәртибе.

Җөмләдә сүз тәртибе турында гомуми мәгълүмат (башлангыч сыйныфларда үткәннәрне кабатлау һәм тирәнәйтү).

Җөмләдәге сүзләрнең уңай һәм кире сүз тәртибе. Җөмлә кисәкләренең җөмләдәге урыны. Татар һәм рус телләрендә сүзләрнең урнашу тәртибе үзенчәлекләре.

Гади җөмлә төрләре.

Җөмлә турында башлангыч сыйныфларда үтелгәннәрне кабатлау һәм тирәнәйтү.

Әйтү максаты ягыннан җөмлә төрләре.

Хикәя җөмлә, сорау җөмлә, боеру җөмлә һәм тойгылы җөмләләр (башлангыч сыйныфларда үткәннәрне кабатлау һәм тирәнәйтү), алар янында куела торган тыныш билгеләре.

Ике составлы җөмләләр һәм бер составлы җөмләләр турында гомуми төшенчә Ике составлы җөмләләр: җыйнак һәм җәенке җөмләләр.

Җөмлә кисәкләре.

Башлангыч сыйныфларда үткәннәрне кабатлау һәм тирәнәйтү

Җөмләнең баш кисәкләре

Ия белән хәбәр һәм аларның белдерелүе, төрләре. Ия белән хәбәрнең җөмләдәге урыны. Ия белән хәбәр арасына сызык кую очраклары.

Җөмләнең иярчен кисәкләре

Аергыч һәм аның белдерелүе.Тиңдәш һәм тиңдәш түгел аергычлар.

Тәмамлык һәм аның белдерелүе. Туры һәм кыек тәмамлыклар.

Хәл һәм аның төрләре. Урын хәле. Вакыт хәле. Рәвеш хәле. Күләм хәле. Сәбәп хәле. Максат хәле. Шарт хәле. Кире хәл. Төрле хәлләрнең аерымлануы һәм алар янында тыныш билгеләре. Аныклагыч турында гомуми мәгълүмат. Аныклагычларның аерымлануы һәм алар янында тыныш билгеләре.

Җөмләнең баш һәм иярчен кисәкләрен гомумиләштереп кабатлау.

Җөмләнең тиңдәш кисәкләре

Тиңдәш кисәкләр турында гомуми төшенчә. Аларны бәйләүче чаралар. Тиңдәш кисәкләр янында гомумиләштерүче сүзләр. Тиңдәш кисәкләр һәм гомумиләштерүче сүзләр янында тыныш билгеләре.

Модаль кисәкләре

Модаль сүз һәм кереш сүз турында гомуми төшенчә. Аларның үзенчәлекләре һәм җөмләдәге урыны. Тиңдәш һәм кереш сүзләр янында тыныш билгеләре.

Бер составлы җөмләләр

ем (атау) җөмлә. Фигыль (иясез) җөмлә.

ы һәм ким җөмләләр

ы һәм ким җөмләләр турында гомуми мәгълүмат. Ким җөмлә төрләре һәм аларның ланышы.

слау һәм инкарь җөмләләр

слау һәм инкарь җөмләләр турында гомуми төшенчә һәм аларның кулланышы. **Гади мләә синтаксисын һәм анда кулланыла торган тыныш билгеләрен мумиләштереп кабатлау.**

ди җөмләләргә синтаксик анализ ясау.

йләнешле сөйләм үстерү (укыган әдәби әсәр героена адресланган хат язу; тормышта үрнәк уырдай берәр кеше турында очерк язу; концертка яки театрга баргач алган тәэсирләр рында сөйләшү, диалогик һәм монологик сөйләм үрнәкләре табу; татар һәм рус лләрендәге кушма җөмләләрне төзелешләре, бәйләүче чаралары һәм функцияләре ягыннан гыштыру; әдәби геройларга характеристика язарга өйрәнү; татар телендәге сүз тәртибе енчәлекләрен чагылдырган кыска текстларны тәрҗемә итү күнегләрен үтәү; экологик темага чинение элементлары булган изложениеләр язу; үтелгән темаларга таянып, грамматик емле диктантлар язу;дәрестән тыш укылган әдәби әсәрләргә таянып, сочинениеләр язу.

9 нчы сыйныф

ди җөмлә синтаксисын кабатлау

ушма җөмлә синтаксисы һәм пунктуация.

ушма җөмлә.Тезмә кушма җөмләләр.Теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма җөмләләр.

змә кушма җөмләләрдә тыныш билгеләре.

уп тезмәле кушма җөмлә.

ярченле кушма җөмләләр. Иярчен җөмләләрнең төзелеше ягыннан төрләре. Аналитик рченле кушма җөмләләр. Синтетик иярченле кушма җөмләләр. Аналитик һәм синтетик рченле кушма җөмләләрдә бәйләүче чаралар һәм тыныш билгеләре.

атар һәм рус телләрендә тезмә һәм иярченле кушма җөмләләр.Аларның охшаш һәм енчәлекле билгеләре.

Иярчен җөмләләрнең мәгънә ягыннан төрләре. Җөмлә кисәкләре белән иярчен җөмлә рләре арасындагы мәгънә бәйләнеше.

ярчен ия җөмләләр Иярчен хәбәр җөмләләр. Иярчен аергыч җөмләләр. Иярчен тәмамлык мләләр.Иярчен хәл җөмләләр.

Иярченле кушма җөмләләр янында тыныш билгеләре.

атлаулы кушма җөмләләр.

екст синтаксисы һәм пунктуация.

тилистика һәм сөйләм культурасы.

интаксис һәм пунктуацияне гомумиләштереп кабатлау.

әйләнешле сөйләм үстерү (Туган телне камил белүнеңзарурлыгы турында чыгыш; берәр акыйга турында фикер алышу; яраткан берәр шагыйрь иҗатынакыскача күзәтү; бирелгән южет буенча хикәя язу; әхлакый темага анкета уздыру, сораулар төзү; төрле эш кәгазьләре.)

Тел чаралары һәм аларны куллану күнекмәләре

Орфография

Орфография һәм орфоэпия кагыйдәләрен программага кертелгән эчтәлектә дөрес куллана белү.

Сөйләмнең фонетик ягы

Сөйләмдә татар авазларынын үзенчәлекләрен саклау, аларны ишетеп аера белү. Транскрипция билгеләре. Сүз, фраза басымы һәм анын үзенчәлекләре. Басым астында әйтелмәгән сузыклар. Хикәя,

боеру, тойгылы җөмләләрнең ритмик-интонацион үзенчәлекләре. Санау интонациясе. Сөйләм этикеты үрнәкләренең интонациясе.

Сөйләмнең лексик ягы

Программа кысаларындагы аралашу тематикасына караган лексик берәмлекләрне тану һәм куллана белү. Гади тотрыклы гыйбарәләр. Татар сөйләм этикеты берәмлекләре. Клишелар. Татар һәм рус телләре өчен уртак сүзләр. Алынма сүзләр. Сүз ясалышы ысуллары: парлы, кушма һәм тезмә сүзләр. Иң продуктив сүз ясагыч кушымчалар. Күп мәгънәле сүзләр.

Сөйләмнең грамматик ягы

Сөйләмдә исем, сыйфат, сан, рәвеш, алмашлык, фигыль (аралашуда киң кулланылыштагы төркемчәләре) мөстәкыйль сүз төркемнәрен тану һәм куллану.

Процессның башлануын, дәвам итүен, тәмамлануын, теләкне, мөмкинлек/мөмкин түгеллекне, кирәклек/кирәк түгеллекне белдерә торган модаль мәгънәле аналитик фигыльләрне куллану.

Бәйлек һәм бәйлек сүзләр, кереш сүзләрнең җөмләдә кулланылышы.

Сөйләмдә теркәгечләр һәм кисәкчәләрне куллану.

Хикәя, сорау, боеру җөмләләр. Татар җөмләсендә сүз тәртибе. Раслау һәм инкарь җөмләләр. Гади фигыль хәбәрле исем хәбәрлеһәм тезмә фигыль хәбәрле гади җөмлә. Гади җәенке җөмләләр. Тиңдәш кисәкле җөмләләр. *Һәм, ә, ләкин, чөнки* теркәгечләренең җөмлә төзүдә кулланылышы.

Тезмә кушма җөмләләрнең теркәгечле, теркәгечсез төрләре. Иярчен кушма җөмләләрнең аналитик һәм синтетик төрләре. Синтетик иярчен шарт, кире шарт, вакыт, сәбәп җөмләләр.

Укыту предметының сөйләм эшчәнлеге төрләре буенча планлаштырылган нәтиҗәләре Укучының төп гомуми белем бирү мәктәбен тәмамлаганда, **сөйләм эшчәнлеге төрләре буенча түбәндәге нәтиҗәләргә ия булуы** планлаштырыла:

Диалогик сөйләм

Программа кысаларындагы тематикада диалогик сөйләм күнекмәләрен камилләштерү: диалог – сораштыру, диалог – тәкъдим, диалог – фикер алышу, катнаш диалоглар. Диалог күләме: һәр катнашучы ягыннан кимендә 6 – 8 реплика (5–7 нче сыйныфлар), 9 – 10 реплика (8–9 нчы сыйныфлар).

Монологик сөйләм

Программада тәкъдим ителгән темалар кысасында сөйләмнең коммуникатив типлары буенча бәйләнешле сөйләмне камилләштерү: сурәтләп сөйләү, эчтәлек сөйләү, хикәя төзү, персонажларны характерлау, хәбәр итү. Монологик сөйләм күләме: кимендә 8 – 10 фраза (5–7 нче сыйныфлар), 10 –12 фраза (8–9 нчы сыйныфлар). Сөйләмнең вакыт ягыннан дәвамлылыгы – 1,5 – 2 мин (9 нчы сыйныф).

Тыңлап аңлау

Программада тәкъдим ителгән эчтәлек нигезендә төрле төрдәге тыңлап аңлау күнегүләрен үти белү; [illegible]ләрне, җөмләләрне аңлап тәрҗемә итә белү; зур булмаган аутентив яки адаптацияләнгән әдәби [illegible]ләрдән өзекләрне, мәгълүмати характердагы текстларны, вакытлы матбугат язмаларын тыңлап [illegible], эчтәлеге буенча фикер әйтү, аралашуга чыгу.

[illegible] аңлау күнегүләренең вакыт ягыннан яңгырау озынлыгы: 1,2 – 1,5 мин (9 нчы сыйныф).

[illegible]

[illegible]маның предмет эчтәлегенә турыкилгән әдәби, фәнни-популяр, рәсми характердагы текстлар [illegible] танышу барышында, мәгълүмат белән эшләү күнекмәләренә ия булу.

[illegible]матны танып белү, үзләштерү ихтыяҗыннан чыгып, тәкъдим ителгән текстларны аңлап укырга [illegible].

[illegible]-символик мәгълүматлы, иллюстрацияле, таблицалы текстлар белән эшләү күнекмәләренә ия булу.

[illegible] укыганда, кирәкле мәгълүматны аерып алу, системага салу, чагыштыру, анализлау, [illegible]штерү, интерпретацияләү һәм үзгәртү кебек эшчәнлекләрне үзләштерү.

[illegible] эчтәлегенә нигезләнеп, контекст буенча яңа сүзләрнең мәгънәсен аңлау.

[illegible]тның күләме:300 сүзгә кадәр (9 нчы сыйныф).

Язу

ограммада тәкъдим ителгән эчтәлек нигезендә актив кулланууда булган сүзләрне дөрес яза, төрле лыптагы диалоглар, конкрет бер тема буенча хикәя төзи белү, прагматик текстлар (рецептлар, лдерүләр, афиша һ.б.), эпистоляр жанр текстларын (шәхси һәм рәсми хатлар, котлаулар һ.б) дөрес яза лү; проблемага карата фикерне язмача җиткерә белү; тәкъдим ителгән текстның эчтәлегенә игезләнеп, аны үзгәртеп яки дәвам итеп яза белү. Язма эшнең күләме: 70 – 80сүзгә кадәр (9 нчы ыйныф).

Туган телне укытуны матди-техник һәм мәгълүмати яктан тәэмин итү

Төп сыйныфларда укытуның матди-техник яктан тәэмин ителеше башлангыч сыйныфта эшләгәннәрне дәвам итү формасында алып барыла; V-IX сыйныфларда ул түбәндәгечә тәэмин ителә:

- уку бинасы һәм ул урнашкан территория, кабинетлар санитар һәм куркынычсызлык кагыйдәләренә туры килерлек итеп оештырыла;
- укытучыларның һәм башка хезмәткәрләрнең эшчәнлеге тиешле таләпләргә туры китереп саклана;
- укучыларда ашханә, спортзал, бассейн һ.б.ш. урыннардагы җиһазларга сакчыл караш, алардан тиешенчә файдалану, мәктәпнең эчке кагыйдәләрен үтәү зарурилыгы кебек сыйфатлар тәрбияләнә; дәресләрдә файдалану өчен, китапханәдә тиешле санда китаплар, дәреслекләр, белешмә әдәбият, заманча техник чаралар булдырыла;
- компьютер классларыннан укучыларның яшенә һәм сәламәтлегенә карап файдаланыла;
- дәресләрдә һәм аннан тыш вакытларда телевидение һәм Интернет чараларыннан урынлы файдаланыла;
- укучыларның физик мөмкинлекләрен исәпкә алып, дистанцион уку формасын файдалану күздә тотыла;
- төп һәм югары сыйныфларда туган тел дәресләрендә кулланыла торган төрле таратма һәм күрсәтмә әсбапларның санитар нормаларга туры килүләре тәэмин ителә;
- сәләтле укучыларга аерым якын килеп, аларны төрле өстәмә - фәнни җыентыкларда мәкаләләр бастыру, тезис һәм конспектлар төзү конкурсларында, тематик-гамәли конференцияләрдә, семинарларда катнашу кебек эшләргә җәлеп ителә.

5 нче сыйныф

Халык авыз иҗаты жанрлары.

Габдулла Тукай. Иҗатына кыскача күзәтү. “Су анасы” әкияте. “Эшкә өндәү”,”Сабыйга”,”Эш беткәч уйнарга ярый”,”Су анасы” шигырьләре..

Әнвәр Бакиров. Иҗаты турында белешмә. “Су анасы” балеты турында мәгълүмат.

Скульптор Садри Ахун. 5нче **сыйныф**

Каюм Насыйри. Иҗаты белән танышу.”Патша белән карт” әсәре.

Галимҗан Ибраһимов. Иҗатына кыскача күзәтү ясау.” Яз башы” хикәясе белән танышу. Туган ягыбызга, табигатебезгә ярату хисләре тәрбияләү.

Муса Җәлил . Герой шагыйрьнең иҗатына күзәтү.”Алтынчәч” әсәре белән танышу. Батырлык сыйфатларын тәрбияләү.

Фатих Кәрим. “ Кыр казы” әсәре.,” белешмә.”Сертотмас үрдәк әкияте”, “Чуар тавык” хикәясе.

Фатих Хөсни . Чыбыркы” әсәренә анализ ясау**.**

Рабит Батулла.”Дуслар дус булып кала” әкияте.

Фәнис Яруллин. Иҗаты белән танышу. Корчагиннар батырлыгын чагылдырган сыйфатларны тәрбияләү. ”Зәңгәр күлдә ай коена” әсәренә анализ ясау..

М.Әгъләм. Иҗатына күзәтү ясау. Якташыбыз иҗатына хөрмәт тәрбияләү. ”Матурлык минем белән” әсәре . Эстетик сыйфатлар тәрбияләү.

Нәби Дәүли. Иҗатына кыскача күзәтү. "Бәхет кайда була?". Хезмәткә хөрмәт тәрбияләү."
Биографик белешмәләр:К.Насыйри,Г.Тукай,Г.Ибраһимов,М.Җәлил.
А. Платонов "Ягъфәр бабай" әсәре.

6 нчы сыйныф

Татар әдипләренең әсәрләре:
Г. Тукай "Шүрәле", "Туган авыл"
М.Гафури. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. "Ана"
Һ. Такташ. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. "Мокамай"
М. Җәлил. "Имән", "Чәчәкләр"
Ә. Еники. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. "Матурлык";
Г. Бәширов. "Сабантуй";
И. Гази. "Онытылмас еллар"(өзек);
М. Мәһдиев. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. "Фронтовиклар"(өзек);
Ш. Маннур. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә.
Рус язучыларының тәрҗемә әсәрләре:
А.Чехов."Анюта".

7 нче сыйныф

Габдулла Тукай. Иҗаты турында белешмә. "Милли моңнар" шигыре.
Галимҗан Ибраһимов. Иҗаты турында белешмә. "Табигать балалары" әсәре.
Гадел Кутуй. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. "Рәссам" әсәре.
Сибгат Хәким. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. "Бакчачылар" поэмасы.
Һади Такташ. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. "Алсу" поэмасы.
Фатих Кәрим. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. "Бездә яздыр" әсәре.
Әмирхан Еники. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. "Кем җырлады?"хикәясе.
Мөхәммәт Мәһдиев. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. "Без – кырык беренче ел балалары" әсәре.
Гомәр Бәширов. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. "Менә сиңа,мә!" әсәре һәм бала
Ибраһим Гази. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. "Йолдызлы малай" әсәре.
Габдрахман Әпсәләмов. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә.
Туфан Миңнуллин. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. "Монда тудык, монда үстек" әсәре.
Марсель Галиев. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. "Нигез" әсәре. яшәгән
А.С. Пушкин. "Кышкы кич" (татарчага тәрҗемәсе) шигыре.

8 нче сыйныф

Татар әдипләренең әсәрләре:
Г.Тукай "Пар ат"
Г. Ибраһимов "Алмачуар"
Ш. Камал "Буранда"
С. Хәким "Җырларымда телим"
Ф. Хөсни "Сөйләнмәгән хикәя"
Ш. Маннур "Муса"(өзек)
Г. Афзал .Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә.
"**Юл газабы"**, "Йөз кабат"
М. Мәһдиев "Кеше китә, җыры кала" (өзек)

[illegible] турында белешмә.
[illegible]
[illegible]аты турында белешмә. “Каеннар
[illegible]
[illegible]
[illegible] юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Моңлы бер җыр”(өзек)
[illegible] тәрҗемә әсәрләре.
[illegible] (өзек)

9 нчы сыйныф

[illegible] “Ана догасы”;

[illegible]раһимов. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. Г. Ибраһимов “Сөю-сәгадәт”;

Ф. Әмирхан. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. Ф. Әмирхан “Хәят” (өзек);

Г. Камал .Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. Г. Камал “Беренче театр”

Ә. Еники “Әйтелмәгән васыять”;

Г. Әпсәләмов “Ак чәчәкләр”(өзек);

А. Гыйләҗев.Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. А. Гыйләҗев “Җомга көн кич белән”(өзек);

Г. Афзал “Өф-өф итеп”;

Р. Мингалим. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә.Р. Мингалим “Сап – сары күзләр”;

Р. Әхмәтҗанов “Сандугач керде күңелгә”, “Әкияттән”;

Ш. Хөсәенов.Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. Ш. Хөсәенов “Әни килде”.
Рус язучыларының тәрҗемә әсәрләре: А. Пушкин “Пәйгамбәр”.